

แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรมตามศาสตร์พระราชา
ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

โดย
นายชูศักดิ์ โภกษา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราช
ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

โดย
นายชูศักดิ์ โภกะชา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาดูชีวิตและการพัฒนามนุษย์ แผน ก แบบ ก 2
ภาควิชาการศึกษาดูชีวิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

GUIDELINES FOR PROMOTING HERBAL WISDOM ACCORDING TO THE KING'S
PHILOSOPHY OF WAT KLANG KHU WIANG AS A LIFELONG LEARNING
RESOURCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Education (LIFELONG EDUCATION AND HUMAN DEVELOPMENT)

Department of LIFELONG EDUCATION

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2020

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

59251203 : การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ แผน ก แบบ ก 2

คำสำคัญ : แนวทางการส่งเสริม, แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต, ภูมิปัญญาสมุนไพร, ศาสตร์พระราชา, วัดกลางคูเวียง

นาย ชูศักดิ์ โปกะชา: แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อาจารย์ ดร. นิรุทธ์ วัฒนโณภาส

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและความต้องการในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 2) เสนอแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 1) นักศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ปีการศึกษา 2561 จำนวน 247 คน และผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 24 ตำบล จำนวน 370 คน รวมทั้งสิ้น 617 คน ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ และ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน จำนวน 9 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง วิเคราะห์โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงมีความชบเซา ผู้ใช้บริการลดน้อยลง ผู้สนใจในการสืบทอดองค์ความรู้มีน้อย ไม่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในแหล่งเรียนรู้ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไม่เป็นปัจจุบัน และพบว่า มีความต้องการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านความรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก และ 2) แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตพบว่า 2.1) คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมเพียรพยายามขับเคลื่อนและสานต่อองค์ความรู้สู่คนรุ่นหลัง และมีการรับรองภูมิปัญญาสมุนไพรให้เกิดมาตรฐานความปลอดภัย 2.2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วม ร่วมแรงร่วมใจ สามัคคี ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายน่าสนใจบนพื้นฐานของความพอเพียง ไม่มุ่งหวังผลกำไร และควรจะมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลความรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่ออย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

59251203 : Major (LIFELONG EDUCATION AND HUMAN DEVELOPMENT)

Keyword : PROMOTION GUIDELINES, LIFELONG LEARNING RESOURCE, HERBAL WISDOM, THE KING'S PHILOSOPHY, WAT KLANG KHU WIANG

MR. CHOOSAK PHOKACHA : GUIDELINES FOR PROMOTING HERBAL WISDOM ACCORDING TO THE KING'S PHILOSOPHY OF WAT KLANG KHU WIANG AS A LIFELONG LEARNING RESOURCE THESIS ADVISOR : NIRUT VATTHANOPHAS, Ed.D.

The research objective were to 1) Study the condition and needs for promotion Herbal wisdom of Wat Klang Khu Wiang to be a lifelong learning resource and 2) propose guidelines for promoting herbal wisdom according to The King's Philosophy to be a lifelong learning resource. The sample group was 1) The student of Non-Formal and In-Formal Education Center, Nakhon Chai Si Distric, Nakhon Pathom Province, 247 people on Academic year 2018 and the elderly in the Nakhonchaisri area, Nakhon Pathom Province, 370 people in 24 sub-districts. A total of 617 people by using Stratified Random Sampling and 2) community 9 stakeholders used Purposive Sampling. Data collection tools was a questionnaire and a semi-structured interview. Analyzed using statistics mean, standard deviation and descriptive content analysis.

The results found 1) the condition of the learning resource of Wat Klang Khu Wiang was regression, fewer users, fewer Inherit knowledge. No learning activities are organized within the learning resources, Dissemination of information on social medias was not update. And found that the needs to be a lifelong learning resource had a high level of demand on Knowledge, learning activities, and operational aspects. And 2) guidelines for promoting herbal wisdom according to the King's Philosophy to be a lifelong learning resource found that 2.1) community people should participate and strive to driving and continuing knowledge for future generations 2.2) Relevant agencies should be unite, involved in organizing a variety of learning activities on the basis of sufficiency, non profit. And there should be public relations of information through update and systematically medias, to promote it as a lifelong learning resource of the community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและความเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำจาก อาจารย์ ดร.นิรุทธ์ วัฒนโณภาส อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.จิตตรา มาคะผล อาจารย์ผู้ควบคุมร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริณา จิตต์จรัส ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร.พระปลัดประพจน์ สุภาโต (อยู่สำราญ) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นครชัยศรี ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล นักศึกษา กศน.ตำบล ทั้ง 20 แห่ง และประธานชมรมผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุทั้ง 24 ตำบล ภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง ผู้นำท้องถิ่นทุกท่านที่เกี่ยวข้องที่ให้ความช่วยเหลือ และความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจนสำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความช่วยเหลือ และแก้ไขรายละเอียดของเครื่องมือ พร้อมทั้งให้คำปรึกษาแนะนำ และให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงงานวิจัยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเพื่อนนักศึกษาปริญญาโท ปริญญาเอกทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและ สนับสนุนช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกทุกอย่างจนทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผลแห่งความสำเร็จนี้ ขออุทิศให้กับบิดามารดาผู้ให้กำเนิด คอยอบรมเลี้ยงดู ครูบาอาจารย์ ผู้ให้การศึกษาเป็นแรงผลักดันให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

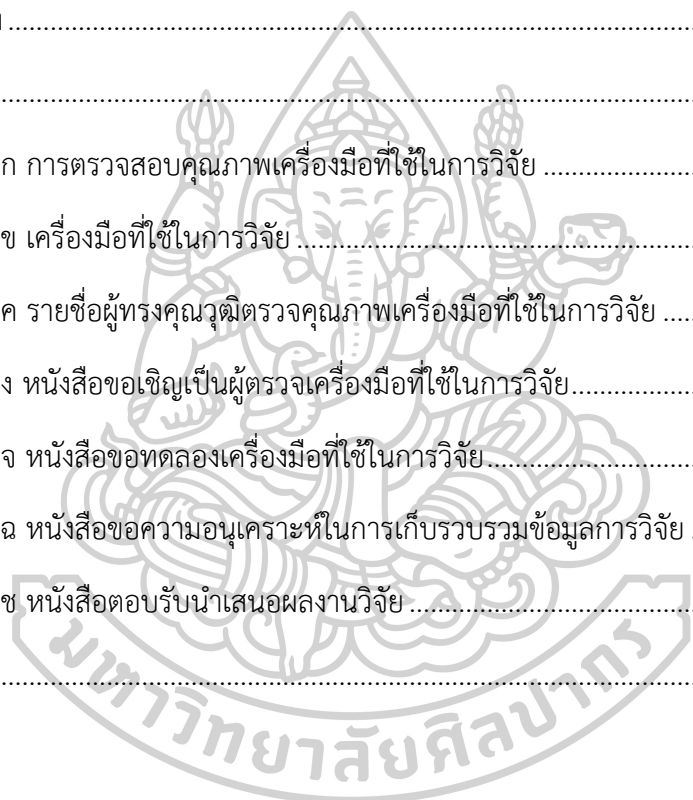
ชูศักดิ์ โภกะชา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
2. คำถามงานวิจัย.....	5
3. วัตถุประสงค์.....	5
4. ขอบเขตของการวิจัย.....	5
5. ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	6
6. ขอบเขตด้านพื้นที่/ระยะเวลา.....	6
7. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
9. กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
1. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต	9
1.1 การศึกษาตลอดชีวิต	9
1.2 การเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	17
2. แนวคิดศาสตร์พระราชา.....	20
3. แหล่งเรียนรู้.....	29

3.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้.....	31
3.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้.....	34
3.3 ประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้.....	36
3.4 ประเภทของแหล่งเรียนรู้.....	38
3.5 แนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้.....	42
4. ภูมิปัญญาสมุนไพรร.....	44
4.1. ความหมายของภูมิปัญญา.....	44
4.2 ภูมิปัญญาไทย.....	45
4.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	50
5. บริบทวัดกลางคูเวียง.....	55
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	61
6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ.....	61
6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ.....	69
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	70
1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา.....	70
2. กลุ่มตัวอย่าง.....	71
3. ขั้นตอนในการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง.....	73
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	74
5. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย.....	74
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	75
7. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	76
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	78
1. ศึกษาสภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรรของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	78

2. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	88
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	96
1. สรุปผลการวิจัย.....	96
2. อภิปรายผลการวิจัย.....	99
3. ข้อเสนอแนะ.....	109
รายการอ้างอิง.....	111
ภาคผนวก.....	116
ภาคผนวก ก การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	117
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	125
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	137
ภาคผนวก ง หนังสือขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	139
ภาคผนวก จ หนังสือขอทดลองเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	143
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	145
ภาคผนวก ช หนังสือตอบรับนำเสนอผลงานวิจัย.....	148
ประวัติผู้เขียน.....	150

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนักศึกษา กศน.....	71
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้สูงอายุ.....	72
ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน.	79
ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามกลุ่มผู้สูงอายุ	80
ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลการศึกษาความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์ พระราชกษัตริย์ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. และกลุ่มผู้สูงอายุ ในภาพรวม.....	81
ตารางที่ 6 แสดงข้อมูลการศึกษาความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์ พระราชกษัตริย์ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านความรู้ จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. และกลุ่มผู้สูงอายุ.....	82
ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชกษัตริย์ของ วัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. และกลุ่มผู้สูงอายุ	83
ตารางที่ 8 แสดงข้อมูลความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชกษัตริย์ของ วัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการดำเนินงาน จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. และกลุ่มผู้สูงอายุ.....	85
ตารางที่ 9 แสดงการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์ พระราชกษัตริย์ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านความรู้ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน	88
ตารางที่ 10 แสดงการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์ พระราชกษัตริย์ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านกิจกรรม การเรียนรู้จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน.....	90
ตารางที่ 11 แสดงการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์ พระราชกษัตริย์ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการดำเนินงานจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน	91

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบันที่มุ่งสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม จึงได้มีการนำเทคโนโลยีเครื่องจักรกล และเครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้อย่างมากมาย บุคคลทุกคนจึงต้องแสวงหาความรู้ใหม่ตลอดเวลา เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จึงไม่หยุดนิ่งเพียงที่โรงเรียนแต่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต นั่นคือการบูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าด้วยกัน บุคคลสามารถเลือกศึกษาได้ในช่วงเวลาต่าง ๆ ของชีวิตตามความต้องการ ความสามารถ และตามศักยภาพของบุคคล การศึกษาและการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้ทุกแห่งหนไม่ว่าจะเกิดในครอบครัว ชุมชน วัด สถาบันการศึกษา สถานประกอบการและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงกลายเป็นความจำเป็นของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน (อาชัญญา รัตนอุบล, 2551) ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของบริษัทเศรษฐกิจและสังคมโลก อันเนื่องจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ และความต้องการกำลังคนที่มีทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่ส่งผลให้ประเทศเข้าสู่สังคมสูงวัย ปัญหาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกๆระดับ จุดอ่อนของระบบการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยีและการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม มีความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาส และความเสมอภาคทางการศึกษา จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลักของการขับเคลื่อนประเทศให้สามารถนำพาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยจะต้องอาศัยทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในการเรียนรู้ ประกอบด้วย การอ่านออก (Reading) การเขียนได้ (Writing) และการคิดเลขเป็น (Arithmetics) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (Cross – cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media

Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรมจริยธรรม (Compassion)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดให้สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 เพื่อเป็นแผนแม่บทสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างการรับรู้ความเข้าใจ การยอมรับ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้ศึกษาสภาวะการณ์ และบริบทแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อพัฒนาการศึกษาของประเทศ ทั้งด้านความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลแบบก้าวกระโดดที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาคและโลก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไปสู่สังคมสูงวัย และทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ที่ทั่วโลกต่างต้องเผชิญกับความท้าทายและมุ่งพัฒนาประเทศไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมยุค 4.0 เพื่อนำมากำหนดแนวคิดของการจัดการศึกษา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายการพัฒนาการศึกษา บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด และแนวทางการพัฒนา รวมทั้งโครงการเร่งด่วนที่สำคัญ และการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) เพื่อให้การพัฒนาประเทศมีความต่อเนื่อง และมีแนวทางที่ชัดเจน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศ มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีเป้าหมายให้ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูงภายในปี 2579 ภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยที่มีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน มีความเป็นธรรมในสังคม ประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคและโลก ระบบเศรษฐกิจดิจิทัลมีความเข้มแข็งและเติบโตอย่างมีคุณภาพ เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ระบบการบริหารภาครัฐมีประสิทธิภาพ ทันสมัย รับผิดชอบ โปร่งใสตรวจสอบได้ และประชาชนมีส่วนร่วม คนไทยในอนาคตจึงต้องมีศักยภาพและร่วมกันพัฒนาประเทศ สามารถปรับตัวรองรับบริบทการพัฒนาในอนาคต มีทักษะในการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง ภายใต้สังคมแห่งการเรียนรู้ที่คนไทยสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ ระยะ 5 ปี โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการมุ่งเสริมสร้างกลไกการพัฒนาประเทศ ให้มีการพัฒนาเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก และกำหนดให้คน

เป็นศูนย์กลางการพัฒนาวัตถุประสงค์เพื่อให้คนไทยทุกช่วงวัย มีทักษะความรู้ ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีระบบเศรษฐกิจที่มีโครงสร้างที่เข้มแข็ง มีเสถียรภาพ แข่งขันได้ยั่งยืน มีความมั่นคงทางพลังงาน มีการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค มีโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล รักษาทุนธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสู่ความสมดุลของระบบนิเวศ สร้างความมั่นคงภายในประเทศ ป้องกันและลดผลกระทบจากภัยคุกคามข้ามชาติ รวมทั้งให้ประเทศไทย มีบทบาทสำคัญต่อความร่วมมือในการพัฒนาภายใต้กรอบข้อตกลงต่าง ๆ ในระดับ ภูมิภาคและโลก มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ทำให้ภาครัฐมีประสิทธิภาพสูงขึ้น สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั่วถึงตรวจสอบได้ และปราศจากคอร์รัปชัน ซึ่งได้กำหนดให้การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการขับเคลื่อนแผนให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา การศึกษาของชาติจึงเป็นภารกิจหลักในการพัฒนาคน อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ในทุกระบบ เพื่อให้การพัฒนาประเทศในทุกระบบ มีความสอดคล้องกันและนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ของการพัฒนาประเทศต่อไป

แนวคิดการจัดการศึกษา (Conceptual Design) ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษา เพื่อปวงชน (Education for All) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และหลักการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) อีกทั้งยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs 2030) และมีการกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 ” ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในสังคมได้ร่วมกันนำเอา ทรัพยากรทางการศึกษามาใช้ ได้แก่ องค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ และเทคโนโลยีทั้งหมดที่มีอยู่ในสังคม มาใช้ให้เกิดประโยชน์และการศึกษาตลอดชีวิตยังช่วยส่งเสริมความหมายและคุณค่าของ พระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพราะสาระสำคัญของคำสอนในพระพุทธศาสนา คือการชี้แนะแนวทาง ให้มนุษย์พัฒนาตัวเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อจะได้สามารถพึ่งตนเองในการแก้ปัญหา ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังคำสอนเรื่องมรรคมืองค์แปด หรือไตรสิกขา คือแนวทางในการพัฒนาตนซึ่งจะทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (อุดม เขยกิจวงศ์, 2551) การนำศาสตร์พระราชา ซึ่งเป็นศาสตร์แห่งการพัฒนา, ศาสตร์แห่งการครองตน เพื่อเป็นแบบ ปฎิบัติ ตัวอย่างที่ดีและศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ภายใต้ความรู้ที่พระองค์ ท่านนำมาใช้พัฒนาประเทศมีทั้งความรู้ทางธรรมและทางโลกควบคู่กัน เพื่อความผาสุกของประชาชน อันเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างปัญญาให้กับชุมชนที่เป็นหน่วยจัดการในเชิงอำนาจของรัฐ ขบวนการ

ขับเคลื่อนทางสังคม และหน่วยจิตวิทยา วัฒนธรรมอันเป็นคุณค่าที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่นนั้น ๆ (Wongthip, 2012) การปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดให้ทันสมัย คตินอกกรอบ มีความคิดที่สอดคล้องกับหลักเหตุและผล หลักการทางวิทยาศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างพลังปัญญาประดิษฐ์ใหม่ของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นศาสตร์พระราชาและศาสตร์สากล ผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การมีกรอบความคิด (Mindset) ที่ถูกต้อง หลักการคิดอย่างมีเหตุผล (Logical Thinking) เพื่อให้เกิดการสร้างสังคมแห่งการแบ่งปันที่เกิดขึ้นจริง การคิดเป็นเหตุเป็นผลตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเห็นคุณค่าของตนเอง และเป็นประโยชน์ระยะยาวอย่างยั่งยืน การวางแผนชีวิต แผนการเงินและความสุขซึ่งเป็นปรัชญาที่ถือว่าเป็นนวัตกรรมที่มีคุณค่า (Wattanasiritham, 2007) ซึ่งการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรมีการนำศาสตร์พระราชามาเป็นแนวทางในการดำเนินงานซึ่งจะประสบความสำเร็จ โดยการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น การระดมสติปัญญา และประสบการณ์ มาสู่การปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จ เกิดความเข้าใจในความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพร และมีการใช้สมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนในการดูแลสุขภาพ

จากการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ต่าง ๆ ที่มีความทันสมัยมีการนำนวัตกรรมและเครื่องมือใหม่ ๆ มาใช้ ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ใช้ในการรักษาพยาบาลมากกว่าการส่งเสริมสุขภาพ แพทย์แผนปัจจุบันรักษาที่ปลายทาง คือป่วยแล้วถึงมาหาแพทย์เพื่อเยียวยาด้วยการกินยาเป็นหลัก และประชาชนเริ่มตระหนักในผลข้างเคียงของการใช้ยาเคมี การผ่าตัดหรือวิธีการแบบวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ซึ่งมีราคาแพงและบางครั้งก็รักษาไม่หาย ส่วนภูมิปัญญาสมุนไพรเป็นวิธีการดูแลสุขภาพของคนไทย มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมไทย ด้วยวิธีการใช้ยาสมุนไพร การอบ การประคบ และการนวดแผนไทยโบราณซึ่งมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย ความรู้มีการสรุปเป็นทฤษฎี การเรียนการสอนมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง เป็นการจัดการเพื่อการแก้ไขปัญหสุขภาพอนามัย การพึ่งพาตนเองทั้งในระดับบุคคลและสร้างการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ในพื้นที่ โดยใช้สมุนไพรปรับธาตุเสริมสมดุลให้ร่างกาย เพราะโรคบางโรคอาจเป็นมาจากอวัยวะภายในแปรปรวน เช่น อาการปวดศีรษะ บางครั้งอาจมีผลมาจากเส้นหรือกล้ามเนื้อตึงคอ บ่า ไหล่ แต่แสดงอาการข้างเคียงออกมา ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเป็นที่ยอมรับในการรักษาด้วยสมุนไพร ได้แก่ การใช้ยาหม้อ การนวดแผนไทยโบราณซึ่งเป็นรักษาโรคควบคู่กับการใช้ยาสมุนไพรในการนวด ดังนั้นการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงนั้นจะช่วยทำให้คนในชุมชนได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงที่มีอายุมากกว่า 150 ปี โดยคนในชุมชนจะสามารถเรียนรู้กระบวนการ ขั้นตอนการปรุงยาสมุนไพรได้อย่างถูกต้อง ซึ่งการนำแนวคิดศาสตร์พระราชาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจะทำให้ประสบความสำเร็จ

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนครชัยศรี (นักศึกษา กศน.) และผู้สูงอายุอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นผู้ใช้หรือมีโอกาสใช้ยาสมุนไพรและบริการการนวดแผนโบราณของวัดกลางคูเวียง ในการดูแลรักษาสุขภาพ

2. คำถามงานวิจัย

1. สภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นอย่างไร
2. แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร ได้แก่
 - 1.1 นักศึกษา สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นครชัยศรี (นักศึกษา กศน.) ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 690 คน
 - 1.2 ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอ นครชัยศรี จังหวัด นครปฐม จำนวน 24 ตำบล จำนวน 9,909 คน ซึ่งเป็นผู้ใช้หรือมีโอกาสใช้ยาสมุนไพรและบริการ การนวดแผนโบราณของวัดกลางคูเวียง ในการดูแลรักษาสุขภาพ ข้อมูล ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2561 (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ นครชัยศรี, 2561)
2. กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย
 - 2.1 กลุ่มตัวอย่างเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ประกอบด้วย 1) นักศึกษา สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นครชัยศรี (นักศึกษา กศน.) ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 2

ปีการศึกษา 2561 จำนวน 248 คน และ 2) ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาในพื้นที่ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 24 ตำบล จำนวน 370 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 618 คน ซึ่งผู้วิจัย ใช้เกณฑ์การแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan)

2.2 กลุ่มตัวอย่างเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดกลางคูเวียง ผู้เตรียมยาสมุนไพร ตัวแทนกลุ่มนวดวัดกลางคูเวียง นักพัฒนาชุมชน ประจำตำบลสัมปทวน กรรมการวัดกลางคูเวียง ผู้ใช้บริการ ตัวแทนครู กศน.ตำบล และผู้นำท้องถิ่น (ผู้ใหญ่บ้าน และนายก อบต.) 2 คน

5. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาสภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งทำการศึกษาจากบริบทที่เกิดขึ้นจริง ดังนี้

1.1 ด้านความรู้

1.2 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 ด้านการดำเนินงาน

2. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

6. ขอบเขตด้านพื้นที่/ระยะเวลา

พื้นที่วัดกลางคูเวียง หมู่ที่ 1 ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ระยะเวลา วันที่ 2 ตุลาคม 2561 ถึง วันที่ 31 พฤษภาคม 2562

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

สภาพ หมายถึง สิ่งที่เป็นอยู่ ลักษณะในตัวเอง สิ่งที่เป็นอุปสรรค หรือสิ่งขัดขวางการพัฒนา
ความต้องการ หมายถึง สภาวะที่บุคคลอยากได้ หรือประสงค์จะได้ และแสวงหา เพื่อตอบสนองตนเอง

แนวทางการส่งเสริม หมายถึง การสนับสนุนภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงให้เป็น แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยจัดให้มีถ่ายทอดองค์ความรู้จากประสบการณ์ของภูมิปัญญา มีกิจกรรม การเรียนรู้ที่เอื้อให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง หมายถึง องค์ความรู้ด้านสมุนไพรที่มีรูปแบบเป็นยา หม้อรักษาอาการเจ็บป่วย และลูกประคบในการนวดที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติจนเกิดเป็นความ ชำนาญ และถ่ายทอดจากคนรุ่นสู่รุ่น สัมผัสเป็นประสบการณ์ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของวัดกลางคูเวียง

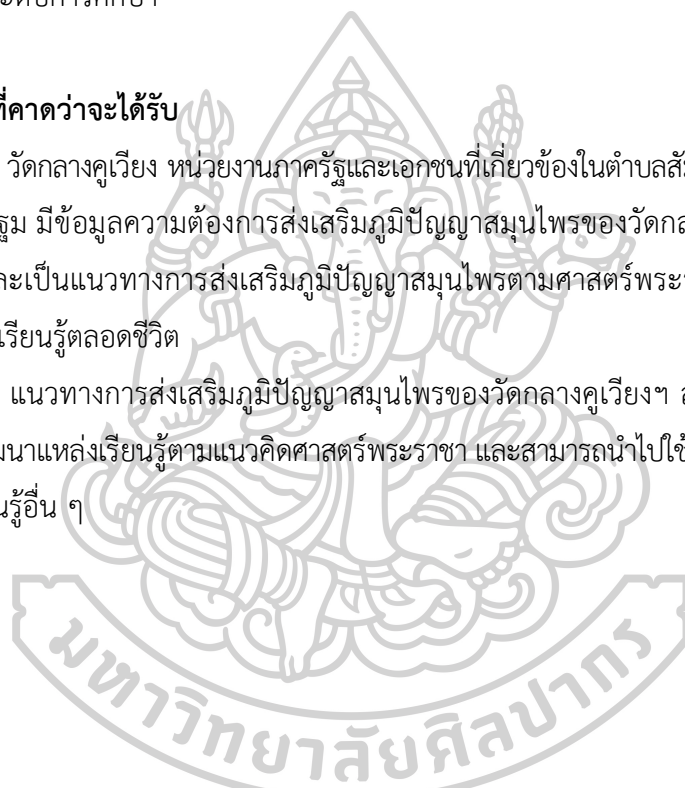
ศาสตร์พระราชา หมายถึง องค์ความรู้ และแบบปฏิบัติภายใต้หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงนำมาใช้พัฒนาชุมชนและประเทศ จำนวน 23 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ 1) จะทำอะไรต้องศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ 2) ระเบิดจากภายใน 3) ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ 4) การมีส่วนร่วม 5) ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ 6) การพึ่งพาตนเอง 7) เศรษฐกิจพอเพียง 8) ความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจต่อกัน 9) ความเพียร และ 10) รู้ รัก สามัคคี

แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง พื้นที่ความรู้ที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการดำเนินงานที่เอื้อให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ความสามารถ ศักยภาพและโอกาส โดยไม่จำกัดเพศ วัย และระดับการศึกษา

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

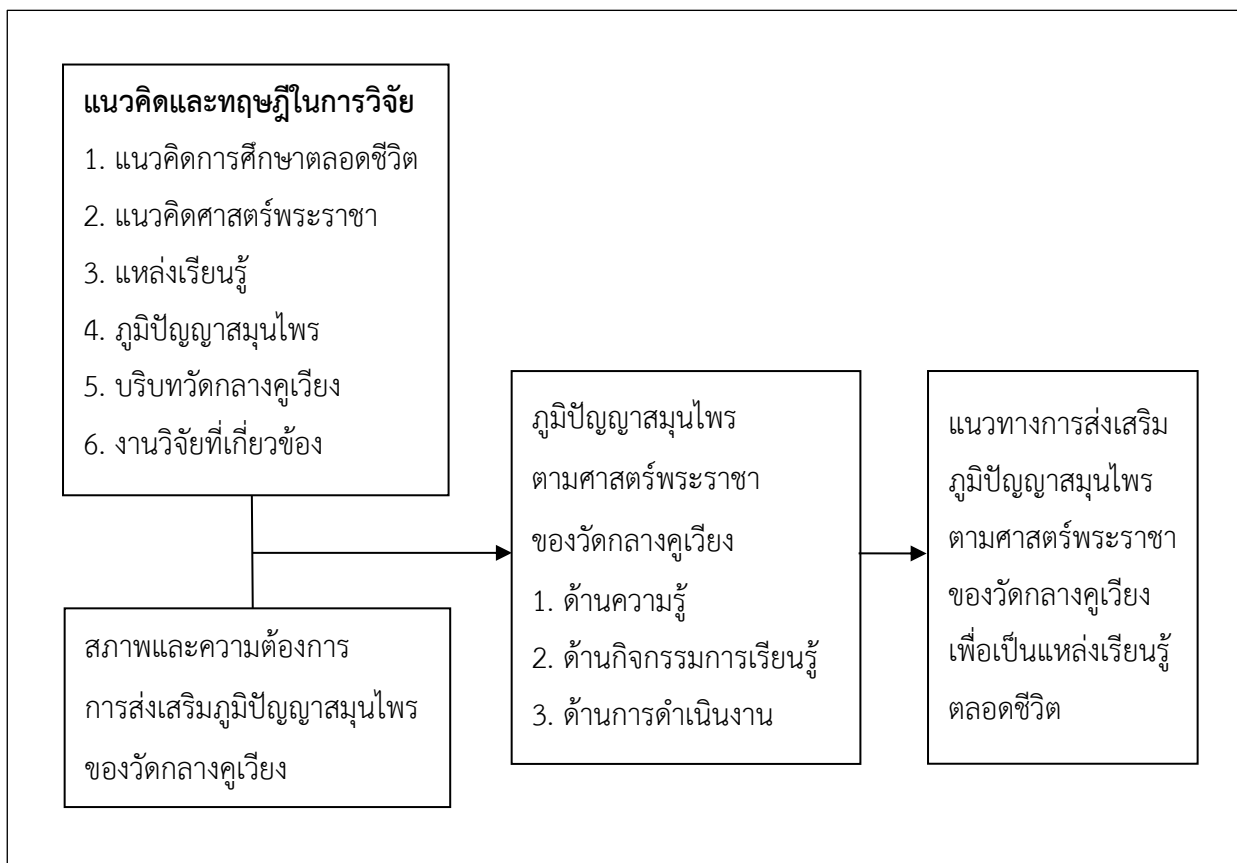
1. วัดกลางคูเวียง หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีข้อมูลความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง เพื่อใช้ในการดำเนินงาน และเป็นแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงฯ สามารถใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาราช และสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมภูมิปัญญาของแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ

9. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อหาแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของ วัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต มีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

1.1 การศึกษาตลอดชีวิต

1.2 การเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. แนวคิดศาสตร์พระราชา

3. แหล่งเรียนรู้

4. ภูมิปัญญาสมุนไพร

5. บริบทวัดกลางคูเวียง

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ทุกคน ทุกวัยสามารถเรียนรู้ได้ทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบการศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเรียนรู้ได้ตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ไม่มีการหยุดนิ่ง เป็นการเรียนรู้ตลอดเวลาและอย่างสม่ำเสมอ กระทำได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ โดยผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1.1 การศึกษาตลอดชีวิต

1.1.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

นักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้

UNESCO (1970) ได้ให้ความหมายของ การศึกษาตลอดชีวิต ว่าเป็นกระบวนการจัดการศึกษาในภาพรวมที่จะสนองความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคลแต่ละกลุ่มตั้งแต่การศึกษาสำหรับเด็กไปจนถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่อย่างเป็นทางการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 (2545) กำหนดความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ (2556) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) หมายถึงการจัดกระบวนการทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non - Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self - directed Learning) มุ่งพัฒนาบุคคลให้สามารถพัฒนาตนเอง และปรับตนเองให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองและเศรษฐกิจของโลก

สุภามาศ อ่ำดวง (2554) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนสิ้นอายุขัย และการศึกษาตลอดชีวิตช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคปัจจุบันและยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาอีกด้วยรวมทั้งการศึกษาดูตัวอย่างยังช่วยส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

มนัสวาศน์ โกวิทยา (2545) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตที่เป็นการผสมผสานการศึกษา 3 รูปแบบ และครอบคลุมทุกช่วงวัยของมนุษย์ จำต้องเกิดจากแรงจูงใจของบุคคลที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา ซึ่งจะนำสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในที่สุด

สุมาลี สังข์ศรี (2544) ให้ความหมายการศึกษาดูตัวอย่างเป็นการศึกษาภาพรวมทั้งหมด ครอบคลุมทางการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่จัดให้แก่บุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจจะได้รับการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

จากความหมายของการศึกษาดูตัวอย่างที่นักการศึกษาได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การศึกษาดูตัวอย่าง เป็นกระบวนการศึกษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลในรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของบุคคล ตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อมุ่งให้บุคคลได้พัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเต็มศักยภาพโดยบุคคลนั้น มีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.1.2 หลักการทางการศึกษาตลอดชีวิต

หลักการการศึกษาตลอดชีวิต ได้มีการเสนอความคิดเห็นที่สำคัญ ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2560) กล่าวถึง ยุทธศาสตร์หลักการการศึกษาตลอดชีวิต ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษาที่นำไปสู่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงานและผู้สูงวัยมีโอกาสในการศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิต สามารถสรุปได้ ดังนี้

การจัดการศึกษา (Conceptual Design) ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2579) ยึดหลักการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน 2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง 3) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ดังมีรายละเอียด คือ

1) หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) เป็นการจัดการศึกษา เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงาน และผู้สูงวัยมีโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้แต่ละบุคคลได้พัฒนาตามความพร้อมและความสามารถให้บรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม รวมทั้งมีสมรรถนะในการทำงานเพื่อ การประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ

2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนกลุ่มปกติ กลุ่มด้อยโอกาสที่มีความยากลำบาก และขาดโอกาส เนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม ซึ่งรัฐต้องดูแลจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษานับสนุนผู้เรียนกลุ่มนี้ให้ได้รับการศึกษา ตามศักยภาพและความพร้อมอย่างเท่าเทียม กลุ่มผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์ การสื่อสารและการเรียนรู้หรือ ร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล รัฐต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาร่วมกับเด็กปกติในกรณีที่สามารถเรียนได้ เพื่อให้เขาได้มีโอกาสเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคม หรือจัดให้เป็นพิเศษตามระดับความบกพร่อง

3) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและการประพฤติปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างพอเพียง เท่าทันและมีความสุข การศึกษาจึงต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้มีทักษะที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกโดยยึดหลักความพอประมาณที่เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการตัดสินใจที่มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ รอบด้าน

มีความรอบคอบที่จะนำความรู้ มาเชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน พากเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

4) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพให้กับประชาชนทุกคน

โดยหลักการจัดการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2560) ตามยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กำหนดเป้าหมายดังนี้ 1) คนทุกช่วงวัย มีจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ เช่น ครู/บุคลากรทางการศึกษาได้รับการอบรมพัฒนาในเรื่องการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ผู้เรียนทุกระดับการศึกษามีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความตระหนักในคุณค่าของการดำเนินชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้น และ 2) หลักสูตร แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สถานศึกษา/สถาบันการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติเพิ่มขึ้นและสื่อสารมวลชนที่เผยแพร่หรือให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) ได้ให้หลักการศึกษาดูชีวิต เพื่อการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ดังนี้

1. จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสามารถใช้งานผ่านระบบอุปกรณ์สื่อสารเคลื่อนที่ให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก ท้าวมถึง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ และใช้มาตรการทางภาษีจูงใจให้ภาคเอกชนผลิตหนังสือ สื่อการอ่านและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและราคาถูกลง

2. ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต อาทิ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ โรงเรียนผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมให้มีระบบการจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

สุนทร สุนันท์ชัย (2544) ได้ให้หลักการของการศึกษาดูชีวิตไว้ว่า การศึกษาดูชีวิตครอบคลุมตลอดช่วงชีวิตของบุคคล และเป็นไปอย่างต่อเนื่องแม้บุคคลจะสำเร็จการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งแล้วก็ตาม ทั้งนี้การศึกษาดูชีวิตประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นหลักการที่ใช้อยู่ในการจัดการศึกษาทุกประเภท โดยที่บ้านเป็นแหล่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาดูชีวิต และชุมชนเป็นแหล่งที่มีความสำคัญลำดับ

รองลงมา ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตเท่านั้น แต่ก็มีความสัมพันธ์กับแหล่งการศึกษาอื่นอย่างแยกจากกันไม่ได้

สุมาลี สังข์ศรี (2544) ได้ให้หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ที่ได้สังเคราะห์มาจากแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน สามารถสรุป ได้ดังนี้

1. การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิต เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเอง สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2. บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ไม่มีใครแก่เกินเรียน

3. การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา บุคคลจะต้องศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ

4. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด ครอบคลุมการศึกษาทุกประเภททุกระดับชั้น

5. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน การสัมพันธ์ในแนวตั้งหมายถึงการพิจารณาถึงช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะต้องผ่านช่วงชีวิตในวัยต่าง ๆ ตั้งแต่เด็กจนถึงวัยสูงอายุ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกวัย ทุกอายุตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรได้รับการศึกษาโดยตลอดและการศึกษาที่จัดให้แต่ละช่วงอายุควรมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนกัน สำหรับการผสมผสานกันในแนวราบนั้น นักการศึกษาพิจารณาแต่ละวัยแต่ละช่วงอายุของบุคคล การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน ดังนั้น ในช่วงวัยหนึ่ง ๆ บุคคลควรจะได้ได้รับการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาตนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและทัศนคติ เพื่อจะช่วยให้บุคคลได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์ แหล่งความรู้ ผสมผสานกันไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเพียงการศึกษาในระบบหรือเป็นความพร้อมจะรับการศึกษาในรูปแบบใดมากที่สุดก็ศึกษาในรูปแบบ ประเภทนั้นเป็นหลัก และมีการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ เป็นส่วนเสริมเพื่อให้ได้รับความรู้ที่ครอบคลุมและเกิดประโยชน์สูงสุด

6. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา หน่วยงานผู้รับผิดชอบจะต้องจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึงกลุ่มเป้าหมาย เข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้ง่ายและมีความเสมอภาคกัน

7. การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย ในเรื่องกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ เนื้อหา วิธีเรียน เวลาเรียน สถานที่เรียน

8. การศึกษาควรมีความเป็นประชาธิปไตยหรือให้อิสระแก่ผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือก ได้ตัดสินใจตามความพร้อม ความสามารถ ตามความสนใจ และความสะดวก

9. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ให้เกิดประโยชน์ของการศึกษา ตระหนักว่าการศึกษาคือสิ่งจำเป็นที่ต้องอยู่คู่กับการดำเนินชีวิตและการศึกษาเป็นของทุกคน

10. ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ มีทักษะการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

11. ให้ศึกษาเรียนรู้เรื่องของชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง

12. บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต

13. ชุมชนมีบทบาทสำคัญ

14. ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย

15. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นการจัดการการศึกษาเพื่อให้บุคคลพึ่งตนเองได้

จากหลักการศึกษาดูแลชีวิตข้างต้น สรุปได้ว่า หลักการศึกษาดูแลชีวิตประกอบด้วย การจัดการศึกษาเพื่อปวงชน การจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถปรับตัวเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ การประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

1.1.3 ความจำเป็นของการศึกษาดูแลชีวิต

ความจำเป็นของการศึกษาดูแลชีวิต ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้

สุภามาศ อ่ำดวง (2554) กล่าวว่า ความจำเป็นของการศึกษาดูแลชีวิตช่วงส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ไม่จำกัดไม่ว่าจะเป็นที่ไหนก็ตาม สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน ๆ นั้นให้ดีขึ้นและให้ทัศนคติในการมองโลกให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

อุดม เขยกีวงศ์ (2545) กล่าวถึงความจำเป็นของการศึกษาดูแลชีวิต 8 ประการ ดังนี้

1. ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลไม่เพียงพอที่จะพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงได้จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพของประชาชน เป็นการส่งเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน

2. ในยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยีและข่าวสารจำเป็นต้องพัฒนาประชาชนให้สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและข่าวสารในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและความสามารถจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย

3. แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ช่วยปรับเปลี่ยนและกำหนดสัมพันธภาพระหว่างการศึกษานในโรงเรียน การศึกษานนอกโรงเรียน และการศึกษานตามอัธยาศัย โดยให้ความสำคัญกับการศึกษานตามอัธยาศัยเพราะเป็นกระบวนการส่งเสริมให้แต่ละคนสามารถใช้ประโยชน์จากกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดและความสามารถของตนเองได้อย่างกว้างขวางและนำเนินต่อเนื่องไปตลอดชีวิต

4. ปัจจุบันสังคมได้มองข้ามบุคลากรที่ทรงคุณค่าทางการศึกษาซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในชุมชนต่าง ๆ ได้แก่ ข้าราชการที่เกษียณอายุและผู้รู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ควรได้รับการส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการหล่อหลอมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างเต็มที่

5. หัวใจในความสำเร็จของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น จะขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ คุณภาพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนในท้องถิ่นได้รับพัฒนาความรู้ ความคิดและความสามารถอย่างต่อเนื่องทำให้สามารถเรียกร่องพิทักษ์สิทธิผลประโยชน์ จนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

6. การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ช่วยส่งเสริมความหมายและคุณค่าของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนา คือการชี้แนะแนวทางให้มนุษย์พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการฟื้นฟูและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับ การดำเนินชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมของคนในชุมชน การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีความรู้ความเข้าใจรู้เท่าทันข่าวสารข้อมูลและความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

8. การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการคืนการศึกษาให้ชุมชน เพราะชุมชนมีโอกาสได้ฟื้นฟูและพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาของชุมชน ตลอดจนฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีคุณค่าและมีความหมายต่อการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

สุนทร สุนันท์ชัย (2544) ได้สรุปความจำเป็นและเหตุผลของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

1. ด้านปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต สังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มนุษย์ต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสมเนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์ไปสู่ความสมบูรณ์

2. ด้านจิตวิทยา การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นเพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ไม่จำกัดไม่ว่าอยู่ในวัยใดก็สามารถเรียนรู้ได้ การเรียนรู้อาจลดลงเนื่องจากขาดแรงจูงใจ

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นเพราะสังคมมีความซับซ้อน บุคคลจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมให้รู้จักเลือกสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์กับตนเองและสังคมปัจจุบัน

4. ด้านเศรษฐกิจ การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ การศึกษาในโรงเรียนช่วยฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีพื้นฐานทางวิชาการและกิจนิสัยที่เหมาะสมเมื่อเข้าสู่การทำงาน บุคคลนั้นต้องเข้ารับการอบรมทักษะอาชีพเพิ่มเติม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการศึกษาไม่ได้เสร็จสิ้นแต่ในระบบโรงเรียนแต่ต้องมาเรียนรู้เพิ่มในรูปแบบนอกโรงเรียนและจะต้องทำต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อเพิ่มพูนทักษะที่มีอยู่ได้รับการยกระดับให้ทันสมัยอยู่เสมอ

จากความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ และสามารถปรับตนเองในการดำเนินชีวิตให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.1.4 รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2542) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดนั้นแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ซึ่งการศึกษารูปแบบนี้จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น สามารถจัดการศึกษาในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกล

2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาการศึกษา การวัดและประเมินผลโดยคำนึงถึง ความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละบุคคล เช่น การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส สามารถศึกษาได้จากบุคคล สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ การศึกษาแบบนี้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเลือกเนื้อหา

ที่สนใจตรงกับความต้องการของตนเองและสามารถศึกษาในเวลาที่ไม่พลัดจากภารกิจอื่นได้ เช่น การฟังบรรยายพิเศษ การศึกษาจากเอกสาร การเยี่ยมชมการสาธิต การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรือแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ

สรุปได้ว่า รูปแบบการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย 1) การศึกษาในระบบ 2) การศึกษานอกระบบ และ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส

1.2 การเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2.1 ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

บุญเลี้ยง ทุมทอง และเฉลิมชัย โสสุทธิ์ (2555) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้ของบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายและมีความต่อเนื่องในทุกช่วงของชีวิต ครอบคลุมการเรียนรู้ ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนรู้ตลอดชีวิตอาจหมายรวมถึง วิธีการเรียนรู้ชนิดหนึ่งให้ผู้เรียนสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยผู้เรียนมีอิสระที่จะเลือกเรียนรู้ในเรื่องที่สนใจ เพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน และสามารถ เข้าสู่การเรียนรู้ได้ในทุกช่วงอายุ หรือตามความพร้อม อาจมีการใช้สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ ร่วมด้วย โดยไม่จำกัดแหล่งในการเรียนรู้ การเรียนรู้ในลักษณะนี้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เนื่องจากต้องมี จุดมุ่งหมายชัดเจน มีความตั้งใจ รับผิดชอบต่อจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้เป็นอย่างดี และมุ่งผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจัง ความสามารถในการเรียนรู้แบบนำตนเอง จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อ การเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลให้ประสบความสำเร็จ

สุภามาศ อำดวง (2554) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดตั้งแต่เกิดจนตายและการเรียนรู้นั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งตนเองและสังคม

สำนักงาน กศน. (2553) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า หมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตั้งแต่เกิดจนตายจากบุคคลหรือสถาบันใด ๆ โดยสามารถจะเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่าง ๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาดตนเอง

วิจารณ์ พานิช (2550) ได้อธิบายให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล อันเป็นผลมาจากกาได้รับความรู้ หรือประสบการณ์จากการจัดการศึกษา หรือ กิจกรรมในวิถีที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนตาย ส่วนการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ผสมผสานการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมให้ประชาชน

สามารถเรียนรู้ ได้ทุก สถานการณ์ ทุกเวลา และทุกสถานที่อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามความต้องการ และความสนใจ เพื่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

Cropley (1978, อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life long Learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่เป็นการตอบสนองความสำคัญของความต้องการที่จะเรียน ในส่วนของผู้เรียนรู้อย่าง และเป็นสำนึกและความพยายามของหน่วยงานทางการศึกษาที่จะจัดสถานการณ์ เพื่อจะอำนวยความสะดวกให้กับการเรียนรู้นั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะไม่รวมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2546) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของ การศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายและเป็นการศึกษา เพื่อมุ่งพัฒนา บุคคลให้ปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพ ของแต่ละบุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้งการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ จากทุกแหล่งความรู้ ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลา และสถานที่ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็น การศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

สุนทร สุนันท์ชัย (2545) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งหมด ของชีวิตมนุษย์จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการ

ปีเตอร์สัน (สุมาลี สังข์ศรี, 2544, อ้างอิงจาก Peterson, 1979. Lifelong Learning in America. Unpagged) ได้อธิบาย การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในตัวบุคคลตลอดช่วงชีวิตของเขา อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาด้านสติปัญญาสังคมและ บุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่ แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุก ช่วงของ ชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาไปจนถึงผู้สูงอายุ เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย และเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ถูกนำมาใช้ เพื่อการศึกษาอย่างมาก จึงได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย

รุ่ง แก้วแดง (2543) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตั้งแต่อ่อนเกิดจนตาย เรียนรู้ได้ทั้งชีวิต ครอบคลุมถึงคนที่ศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

จากความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การเรียนรู้ ตลอดชีวิตเป็นการที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมุ่งให้บุคคล สามารถปรับตนเอง พัฒนาตนเองตามศักยภาพสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

1.2.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นักการศึกษาได้ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไว้ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2555) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสำคัญเนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้การสื่อสารสามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ทั่วโลกในเวลาอันรวดเร็ว ความรู้เดิมจะล้าสมัยเร็วขึ้นและมีประโยชน์น้อยลงเมื่อนำมาใช้กับโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วย 1) การเรียนเพื่อรู้ 2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง 3) การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน 4) การเรียนรู้เพื่อชีวิต จากความสำคัญดังกล่าวปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญและมีผลกระทบอย่างมากในวิถีชีวิตคนทำงานโดยมีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็วรวมทั้งเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและขยายบทบาทหน้าที่ในความสามารถของบุคคลในการตอบสนองต่อผู้ใช้บริการ ดังนั้นบุคคลจึงต้องมีการพัฒนาตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยที่บุคคลต้องมีความตั้งใจ มีความมุ่งมั่นที่ชัดเจน มีการวางแผนการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้โดยใช้ทักษะประสบการณ์ ซึ่งลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นสามารถทำได้หลายลักษณะทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การศึกษาต่อ การฝึกอบรม การประชุม การสัมมนา การศึกษาด้วยตนเองทางสื่อต่าง ๆ หรือการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สุภามาศ อ่ำดวง (2554) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการขยายโอกาสทางการศึกษา ระบบเศรษฐกิจและสังคม และประชากร และเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย หากบุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จะทำให้สามารถปรับตัวให้ทันกับสภาพปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนและเป็นฟันเฟืองสำคัญในการสร้างเสริมพลังบุคคลให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพการทำงานอย่างเต็มที่ เกิดทักษะ ความรู้ ความชำนาญในการทำงาน ก้าวทันสถานการณ์โลก มีวิสัยทัศน์ กว้างไกล มีการทำงานเป็นทีม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้เอื้อต่อการต่อยอดความรู้และสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ

1.2.3 หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้มีการเสนอหลักการที่สำคัญ ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้เสนอหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามยุทธศาสตร์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย จากหลักการที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) สรุปเป็นแก่นหลักการการเรียนรู้ตลอดชีวิต 10 ประการ คือ

การเรียนรู้

ของผู้เรียน

1. สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีวัฒนธรรม
 2. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นและมีความต่อเนื่องตลอดเวลาตลอดช่วงอายุ
 3. คนไทยทุกคนมีสิทธิ์และความเสมอภาคในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 4. ผู้เรียนและการเรียนรู้มีความสำคัญและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่มีความสุข
 5. ผู้เรียนมีโอกาสและทางเลือกในการเรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีคุณภาพและยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้เรียน
 6. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
 7. ทุกแห่งในสังคมคือแหล่งการเรียนรู้ของคนทุกคน
 8. ทุกฝ่ายในสังคมต้องร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชน
 9. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
 10. คุณภาพของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง
- Medel - Anonueo et al. (2001, อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547) เสนอแนะแนวทางที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือนักการศึกษาจะต้องดำเนินการตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้ 1) การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเป็นไปเพื่อปรับความแตกต่างของปัจเจกบุคคลในการเรียนรู้ให้เหมาะสม (Lifelong Learning as Optimizing Individual Differences) 2) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการต่อเนื่องของประสบการณ์การเรียนรู้ (Lifelong Learning as a Continuity of Learning Experience)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีคุณภาพและยืดหยุ่นตามความต้องการที่แตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ที่เหมาะสมและต่อเนื่องตลอดเวลา ตลอดช่วงอายุของบุคคล ตามประสบการณ์การเรียนรู้

2. แนวคิดศาสตร์พระราชา

แนวคิดศาสตร์พระราชา ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้

พลอากาศตรีฐานันต์ จันทร์อำไพ (2561) กล่าวว่า ศาสตร์พระราชาคือศาสตร์ที่เกิดจาก กษัตริย์นักพัฒนา ผู้ซึ่งทรงงานอยู่บนหลักการของวิทยาศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ คือ มีเหตุมีผล มีการศึกษาวิจัย มีการทดลอง โดยเน้นการศึกษา การเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยการทรงงานในเรื่องของการพัฒนาของในหลวงรัชกาลที่ 9 เริ่มต้นจากการศึกษาหาความรู้

ในเรื่องต่าง ๆ และทรงเริ่มทำการทดลองด้วยพระองค์เองในพระราชวังดุสิต จากนั้นจึงได้มีต่อยอดขยายผลการทดลองเหล่านี้ออกไป เป็น 6 ศูนย์ศึกษาการพัฒนา โดยมีการปรับใช้ผลการทดลองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และความต้องการของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ซึ่งการปรับใช้ เป็นจุดเด่นของศาสตร์ของพระราชภา การปรับใช้ให้มีความเหมาะสมในการพัฒนาต้อง “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยเริ่มตั้งแต่ เข้าใจคือต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ความเป็นอยู่ของคนเป็นอย่างไร มีวัฒนธรรมแบบใด จากนั้นจึงเข้าถึงโดยเข้าไปคลุกคลีกับคนในพื้นที่ สร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ จากนั้นจึงเริ่มต้นพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับพื้นที่นั้น ๆ

วิธีการของศาสตร์พระราชภาของในหลวงรัชกาลที่ 9 นั้นทรงยึดวิธีการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ซึ่งทรงใช้กับทั้ง คน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม มีความลุ่มลึกและมีโครงการพระราชดำริ หรืองานอื่นที่ทรงทำเป็นตัวอย่างให้เห็นอย่างชัดเจน พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” คือต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน มิใช่การนำความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชน หมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” คือก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีต ประเพณีและวัฒนธรรม และระหว่างการทำนงการนั้นจะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงานให้เขานั้นเข้าใจเราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ เข้าถึงก็เช่นกันเมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้วก็ต้องเข้าถึง ส่วนการพัฒนาเมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้วการพัฒนาจะเป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่ายทั้งคู่และผู้รับ

ขั้นตอนของศาสตร์พระราชภา

1. เข้าใจ (Understanding) ประกอบด้วย 1) การใช้ข้อมูลที่มีอยู่ (Existing Data) 2) การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Data) 3) การวิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research) 4) การทดลองจนได้ผลจริง (Experiment Till Actionable Results)

2. เข้าถึง (Connecting) ประกอบด้วย 1) ระเบิดจากข้างใน (Inside-out Blasting) การระเบิดจากข้างใน หมายความว่าให้ประชาชนหรือชุมชนที่เข้าไปพัฒนาหรือทำงาน เกิดการปรับตัวที่จะพัฒนาตนเอง เกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเสียก่อน ไม่ใช่สิ่งที่ทางราชการเข้าไปบังคับให้ประชาชนหรือชุมชนทำซึ่งจะไม่ยั่งยืน จึงทรงเน้นการพัฒนาคนให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน แล้วจึงเข้าไปพัฒนาเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการเข้าถึงก่อนจะพัฒนา ไม่ใช่ นำการพัฒนาเข้าไปโดยที่ประชาชนยังไม่ตระหนัก หรือเห็นความสำคัญของการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลง 2) เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย (Understand Target) การทำความเข้าใจ กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งคือประชาชนต้องการอะไรก่อนที่จะทรงงาน เพื่อที่จะทรงเข้าใจความเดือดร้อน ปัญหา ความทุกข์ยากของชาวบ้าน เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป 3) สร้างปัญญา (Educate) การสร้างปัญญาสังคมเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการเข้าถึงประชาชน

หากประชาชนยังขาดความเข้าใจก็ต้องสร้างปัญญาให้ประชาชน เข้าใจ ใช้วิธีที่ง่ายที่สุดในการสื่อสารกับประชาชนเพื่อสร้างปัญญา เลือกใช้วิธีการพูดที่จะสร้างปัญญาให้เหมาะสมกับผู้ฟัง

3. พัฒนา แนวพระราชดำริในการพัฒนานั้นเมื่อทรงเข้าใจ เข้าถึง แล้วจึงพัฒนา ทรงมีหลักการสำคัญคือ 1) เริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated) 2) พึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) 3) ต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and Role Model) การที่ทรงเลือกใช้พื้นที่ที่มีปัญหาและความยากลำบากในการพัฒนานั้น ก็เพื่อเป็นต้นแบบให้ประชาชนได้เห็นและทำตาม ซึ่งหากแม่พื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุดก็ยังพัฒนาให้ได้ดีได้ ประชาชนเองก็น่าจะทำตามได้ เป็นการเรียนรู้จากตัวแบบ (Role Model) ที่เป็นแรงบันดาลใจ การพัฒนาประชาชนและประเทศชาติตั้งนั้นวิธีการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จึงเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นการปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามอย่างแท้จริง

ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ (2561) กล่าวว่า ศาสตร์พระราชชาติเป็นแนวคิดพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จนเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ มีความยั่งยืนของการพัฒนา ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้อย่างหลากหลายมิติทั้งด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ จนเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ มีความยั่งยืนของการพัฒนา มีสาระสำคัญของหลักการทรงงาน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ การที่พระเจ้าพรราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งจะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสาร แผนที่ การสำรวจพื้นที่เป้าหมายโดยใช้วิธีการสังเกต สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่ เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อที่พระเจ้าพรราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วตรงตามที่ต้องการ บางครั้งทรงปฏิบัติจริงใน แปลงทดลองจนได้ผลดีแล้วนำไปเผยแพร่สู่ประชาชน หลังจากประชาชนปฏิบัติจริงแล้ว มีการวิเคราะห์ผลประเมินผลแล้วทรงพิจารณาหาวิธีการแก้ไข

2. ระเบิดจากข้างใน ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน มีพระราชดำรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

3. ทำตามลำดับขั้น ทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภคที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้ และเกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ตอนหนึ่งความว่า

“... การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลัก วิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และ ฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดย ลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็ว แต่ประการเดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดย สอดคล้องด้วย ก็จะทำให้เกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยะประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลา...”

4. ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศ ของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคนตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“... การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศ ทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศ ทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่าง อื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขา ต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของ การพัฒนา นี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

5. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด หลักในการแก้ปัญหาด้วย ความเรียบง่ายและ ประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ ในภูมิภาคนั้นมาแก้ไข ปรับปรุง โดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยากและ ในเรื่องส่วนพระองค์ก็ทรงประหยัดมาก ดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรง ใช้อยู่เป็นเวลานาน ขณะเดียวกันการพัฒนาและ ช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาค ด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูง หรือ ใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยากดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...การใช้จ่ายโดยประหยัดนั้น จะเป็นหลักประกันความสมบูรณ์พูนสุข ของผู้ประหยัด เองและครอบครัว ช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้า การ ประหยัดดังกล่าวนี้ จะมีผลดี ไม่เฉพาะแก่ผู้ประหยัดเท่านั้น ยังจะเป็นประโยชน์แก่ ประเทศชาติด้วย...”

6. ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ทรงเข้าพระราชหฤทัยถึงธรรมชาติอย่างละเอียดลึกซึ้ง และ ต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติ หากต้องการแก้ไขธรรมชาติ จะต้องใช้ธรรมชาติ เข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรม ได้ พระราชทานพระราชดำริ การปลูกป่าโดยไม่ ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่ง การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผล และไม้พื้น นอกจากได้ประโยชน์ตามชื่อของไม้แล้วยังช่วย รักษาความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วย จะเห็นได้ว่าทรง เข้าพระราชหฤทัยถึงธรรมชาติ และมนุษย์ว่า สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเกื้อกูลกัน ดังพระราชดำรัส ที่ว่า

“... ให้ปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก โดยปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติ จะได้ ประหยัดงบประมาณ...”

7. แก่ปัญหาที่จุดเล็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเปี่ยมไปด้วยพระอัจฉริยภาพในการแก้ปัญหา ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่เมื่อจะลงมือแก้ปัญหาจะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ (Micro) คือ การแก้ไขเฉพาะหน้า ที่คนทั่วไปมักจะมองข้าม ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“... ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออกเป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน มันไม่ได้เป็นการแก้อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิด ได้ แบบ (Macro) นี้ เขาจะทำแบบรีอูทั้งหมด ฉันทไม่เห็นด้วย อย่างบ้านคนอยู่ เรอบอกบ้านนี้มันผุดตรงนั้น ผุดตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะไปซ่อมเอาตกลงรื้อบ้านนี้ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ วิธีทำต้องค่อย ๆ ทำ จะไประเบิดหมดไม่ได้...”

8. ทำให้ง่าย (Simplicity) ด้วยพระอัจฉริยภาพ และพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทำให้การคิดค้นคิดแปลง ปรับปรุง และการพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริดำเนินไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ และระบบนิเวศน์ โดยส่วนรวมตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทางนั่นเอง แต่การทำสิ่งยากให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็นของยาก ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” หรือ “Simplicity” จึงเป็นหลักคิดสำคัญอย่างยิ่งของการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

9. ไม่ติดตำรา เมื่อเราจะทำการใดนั้น ควรทำงานอย่างยืดหยุ่น ซึ่งการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลมและรวมกลมกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสภาพของสังคม จิตวิทยาของชุมชน คือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ แท้จริงของคนไทย ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2504 ความว่า

“...การดำเนินชีวิตโดยใช้วิชาการอย่างเดียวยังไม่พอ จะต้องอาศัยความรู้รอบตัวและหลักศีลธรรมประกอบด้วย ผู้ที่มีความรู้ดีแต่ขาดความยั้งคิด นำความรู้ไป ใช้ในทางมิชอบ ก็เท่ากับเป็นบุคคลที่เป็นภัยแก่สังคมของมนุษย์...”

10. ใช้อธรรมปราบอธรรม ทรงนำความจริงในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติ และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการ แนวทางปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลง สภาวะที่ไม่ปกติ ให้เข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การนำน้ำดีขับไล่ น้ำเสีย หรือเจือจางน้ำเสียให้กลับเป็น น้ำดี ตามจังหวะการขึ้นลงตามธรรมชาติของน้ำ การบำบัดน้ำเน่าเสีย โดยให้ผักตบชวาซึ่งมีตาม ธรรมชาติ ให้ดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ ซึ่งวิธีการเช่นนี้มีพระราชดำรัสว่า “ใช้อธรรมปราบ อธรรม”

11. ปลุกป่าในใจคน คือการกระตุ้นจิตสำนึก และรื้อฟื้นวัฒนธรรมให้คน อนุรักษ์ระบบนิเวศป่า และอยู่ร่วมกับป่าอย่างมั่นคง และพึ่งพิงอิงกัน ใช้น้ำอนุรักษ์น้ำ ใช้ป่า (ดิน) อนุรักษ์ป่า ซึ่งความต้องการอยู่รอดของมนุษย์ ทำให้ต้องการบริโภคและใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ อย่างสิ้นเปลือง เพื่อประโยชน์ของตนเองโดยสร้างความเสียหายให้แก่ สิ่งแวดล้อมอย่างไม่รู้จักพอ ปัญหาความไม่สมดุลจึงบังเกิดขึ้น ดังนั้นในการที่จะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมาจะต้องปลุกจิตสำนึกในการรักป่าในใจคนเสียก่อน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“... เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลุกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็ จะพากันปลุกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

12. มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก ข้าราชการซึ่งมีหน้าที่เพื่อส่วนรวม ต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างบริสุทธิ์ บริบูรณ์ เพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“... การปฏิบัติงานทุกอย่างของข้าราชการมีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ ส่วนรวมของบ้านเมืองและประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นที่ข้าราชการทุก คนจะต้องทำหน้าที่ทุก ๆ ประการให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ โดยเต็มกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ เพื่อผลการปฏิบัติราชการทุกอย่างจักได้บรรลุความสำเร็จอย่างสูง และบังเกิดประโยชน์อย่างดีที่สุดแก่ตนแก่หน้าที่และแก่แผ่นดิน..”

13. การมีส่วนร่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นนักประชาธิปไตย ทรงนำหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในการบริหารงาน เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ได้มีส่วนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาที่จะต้อง คำนึงถึงความคิดเห็น ของประชาชน หรือความต้องการของสาธารณชนด้วย ดังพระราชดำรัสความว่า

“... สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็นแม้กระทั่งการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่าง ฉลาดนั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลายมา อำนวยกาปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...”

14. ขาดทุนคือกำไร

“... ขาดทุน คือ กำไร (Our loss is our gain) การเสียคือการได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้ ...”

จากพระราชดำรัสดังกล่าว คือ หลักการ “การให้” และ “การเสียสละ” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือความอยู่ดีมีสุขของราษฎร ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนได้ ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2530 ณ ศาลาดุสิดาลัย ความว่า

“... ประเทศต่าง ๆ ในโลกในระยะ 3 ปี มานี้ คนที่ก่อตั้งประเทศที่มีหลัก ทฤษฎีในอุดมคติ ที่ใช้ในการปกครองประเทศล้วนแต่ล่มสลายลงไปแล้วเมืองไทยของ เราจะสลายลงไปหรือ เมืองไทย นับว่าอยู่ได้มาอย่างดี เมื่อประมาณ 10 วันก่อน มีชาวต่างประเทศมาขอพบเพื่อขอโอวาทเกี่ยวกับการปกครองประเทศว่าจะทำ อย่างไร จึงได้แนะนำว่าให้ปกครองแบบคนจน แบบที่ไม่ติดตำรามากเกินไปทำอย่างไร มีสามัคคี มีเมตตา กัน ก็จะอยู่ได้ตลอด ไม่เหมือนกับคนที่ทำตามวิชาการ ที่เวลาปิดตำราแล้วไม่รู้จะทำอย่างไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกเริ่มใหม่ ถอยหลังเข้าคลอง ถ้าเราใช้ตำราแบบ อะลุ่มอล่วยกันในที่สุดได้ก็เป็นการดี ให้โอวาทเขาไปว่าขาดทุนเป็น การได้กำไรของเรานักเศรษฐศาสตร์ คงคำนวณว่าไม่ใช่ แต่เราอธิบายได้ว่า ถ้าเราทำ อะไรที่เราเสีย แต่ในที่สุดเราเสียนั้นเป็นการได้ทางอ้อม ตรงกับงานของรัฐบาล โดยตรง เงินของรัฐบาลหรืออีกนัยหนึ่งคือเงินของประชาชน ถ้าอยากให้ประชาชน อยู่ดี กินดี ก็ต้องลงทุนต้องสร้างโครงการซึ่งต้องใช้เงินเป็นร้อย พัน หมื่นล้าน ถ้าทำไปเป็นการจ่ายเงินของรัฐบาล แต่ในไม่ช้าประชาชนจะได้รับผล ราษฎรอยู่ดี กินดี ราษฎรได้กำไรไป ถ้าราษฎรมีรายได้ รัฐบาลก็เก็บภาษีได้สะดวก เพื่อให้รัฐบาลได้ทำ โครงการต่อไป เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ถ้ารู้ รัก สามัคคี รู้เสียสละคือ การได้ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดี มีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่า เงินไม่ได้...”

15. บริการรวมที่จุดเดียว ทรงเน้นในเรื่องการสร้างความรู้ รัก สามัคคี และการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกัน ด้วยการปรับลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีจะต่างคนต่างทำ และยึดติดกับการเป็นเจ้าของเป็นสำคัญ ให้แปรเปลี่ยนเป็นการร่วมมือกันโดยไม่มีเจ้าของ และสามารถอำนวยความสะดวกสูงสุดให้กับประชาชนตั้งเห็นได้จากแนวพระราชดำริในการดำเนินงานบริหารจัดการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีอยู่ทั้งหมด 6 ศูนย์ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ นับเป็นรูปแบบใหม่ของการบริหารที่เป็นการ “บริการรวมที่จุดเดียว” และ “การบริหารแบบเบ็ดเสร็จ” หรือ “One - Stop Services” ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยเมื่อกว่า 20 ปี มาแล้ว

16. การพึ่งตนเอง การพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแกร่งในการดำรงชีวิต ขั้นต่อไปคือการพัฒนาให้ประชาชนอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุดดัง พระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“... การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและให้มีความ พอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะ พึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นไป...”

17. พออยู่พอกิน การพัฒนาเพื่อให้พสกนิกรประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิต เริ่มจากการเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง จึงทรงสามารถเข้าพระราชหฤทัยในสภาพปัญหาได้อย่างลึกซึ้งว่ามีเหตุผลมากมายที่ทำให้ราษฎรตกอยู่ในวงจรแห่งทุกข์เข็ญ จากนั้นได้พระราชทานความช่วยเหลือให้พสกนิกรมีความกินดีอยู่ดี มีชีวิตอยู่ในขั้น “พออยู่พอกิน” ก่อนแล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

ในการพัฒนานั้น หากมองในภาพรวมของประเทศ มิใช่งานเล็กน้อยแต่ต้องใช้ความคิดและกำลังของคนทั้งชาติจึงจะบรรลุผลสำเร็จ ด้วยพระปรีชาญาณ จึงทำให้คนทั้งหลายได้ประจักษ์ว่าแนวพระราชดำริในเรื่องต่าง ๆ นั้น ล้วนแล้วแต่ “เรียบง่าย ปฏิบัติได้ผล” เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“...ถ้าโครงการดีไม่ซ้ำ ประชาชนก็ได้กำไรจะได้ผล ราษฎรจะอยู่ดีกินดี ขึ้น จะได้ประโยชน์ต่อไป...”

18. องค์กรรวม วิธีคิดอย่างองค์กรรวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจร เห็นได้จากการพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้น ทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง ดังเช่นกรณีของ “ทฤษฎีใหม่” ที่พระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทยเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ นับเป็นแนวทางหนึ่งที่ทรงมองอย่างองค์กรรวม ตั้งแต่การถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของคนไทยมีที่ดินประมาณ 10 - 15 ไร่ การบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ เมื่อมีน้ำในการทำเกษตรแล้วจะส่งผลให้ผลผลิตดีขึ้น และหากมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรจะต้องรู้จักวิธีการจัดการและการตลาด รวมถึงการรวมกลุ่มรวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อพร้อมที่จะรับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างเข้มแข็ง นั่นคือทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1, 2 และ 3

19. เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต ให้ดำเนินไปบนทางสายกลาง เพื่อเป็นแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนกระทั่งระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

20. ทำงานอย่างมีความสุข การทำงานต้องมีความสุขดังจะเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระเกษมสำราญ ในการทรงงาน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“.. ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกันในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น...”

21. ความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจต่อกัน เป็นเงื่อนไขสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ผู้ปฏิบัติงาน ต้องมีความรู้ควบคู่คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน คือองค์ประกอบอย่างหนึ่งของคุณธรรมในการปฏิบัติงานให้ก้าวหน้าและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต และบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้บ้าง ก็ย่อมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มาก แต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ

ดังจะเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำรัสว่า “การให้หยุดทฤษฎีโดมิโน” การพัฒนาที่ทำอยู่นั้นทรงใช้หลักสังฆทานคือการให้ ซึ่งไม่เคยนึกว่าเมื่อให้ไปแล้วจะต้องอย่างนั้นอย่างนี้ หลักสังฆทานคือการให้โดยไม่เลือกแม้กระทั่งเขมรอพยพ ในฐานะเพื่อนมนุษย์ ผู้ประสบความสำเร็จทุกขาก็มีโครงการเข้าไปช่วยเหลือจริง ๆ ไม่ได้ให้เพื่อคิดหวังอะไรตอบแทน

22. ความเพียร การเริ่มต้นทำงานหรือทำสิ่งใดนั้นอาจจะไม่ได้มีความพร้อม ต้องอาศัยความอดทนและความมุ่งมั่น ตัวอย่างจากพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหาชนก เป็นพระราชนิพนธ์ที่ทรงใช้เวลาค่อนข้างนาน ในการคิดประดิษฐ์ถ้อยคำให้เข้าใจง่าย และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน อีกทั้งภาพประกอบและคติธรรมต่าง ๆ ได้ส่งเสริมให้หนังสือเล่มนี้มีความศักดิ์สิทธิ์ที่หากคนไทยน้อยรับมาศึกษาวิเคราะห์ และปฏิบัติตามรอยพระมหาชนก กษัตริย์ผู้เพียรพยายาม แม้จะไม่เห็นฝั่งก็ยังไม่ย่อท้อไปเพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะตกเป็นอาหาร ปู ปลา และไม่ได้พบกับเทวดาที่มาช่วยเหลือมิให้จมน้ำในเวลาต่อมา

เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ ในระยะแรกที่ไม่มีความพร้อมในการทำงานมากนัก และทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น แต่ก็มิได้ทรงท้อพระราชหฤทัยมุ่งมั่นพัฒนาบ้านเมืองให้บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

23. รู้ รัก สามัคคี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำรัสในเรื่อง “รู้ รัก สามัคคี” มาอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นคำสามคำที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกเรื่องทุกยุคสมัย โดยมีความหมายของแต่ละคำ ดังนี้

รู้ : คือ การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก : คือ ความรัก เมื่อเรารู้ครบถ้วนกระบวนความแล้ว จะต้องมีความรักที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ

สามัคคี : คือ การที่จะลงมือปฏิบัตินั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุกล่วงไปได้ด้วยดี

จากแนวคิดศาสตร์พระราชาดังกล่าวสรุปได้ว่า วิธีการของศาสตร์พระราชานี้ของในหลวงรัชกาลที่ 9 นั้นทรงยึดวิธีการ 1) เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ได้แก่ เข้าใจข้อมูลที่มีอยู่ ข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิเคราะห์และวิจัย และการทดลองจนได้ผลจริง 2) เข้าถึง การระเบิดจากข้างใน หมายความว่าให้ประชาชนหรือชุมชนที่เข้าไปพัฒนา เกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเสียก่อน เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย คือประชาชนต้องการอะไร เพื่อที่จะทรงเข้าใจ ความเดือดร้อน ปัญหา ความทุกข์ยากของชาวบ้าน เพื่อหาทางแก้ไข สร้างปัญญา เป็นส่วนสำคัญยิ่ง ในการเข้าถึงประชาชน 3) พัฒนาตนเอง ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นต้นแบบเผยแพร่ความรู้ หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 จำนวน 23 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ตามความสอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของวัดกลางคูเวียง ได้แก่ 1) จะทำอะไรต้องศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ 2) ระเบิดจากภายใน 3) ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ 4) การมีส่วนร่วม 5) ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ 6) การพึ่งพาตนเอง 7) เศรษฐกิจพอเพียง 8) ความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจต่อกัน 9) ความเพียร และ 10) รู้ รัก สามัคคี

3. แหล่งเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) กล่าวว่า เป้าหมายการจัดการเรียนรู้ต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ และสื่อต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับการเรียนรู้ในห้องเรียนและชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เกิดคุณลักษณะใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถศึกษาได้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาต้องจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบและหลากหลาย พร้อมทั้งแนะนำผู้เรียนให้ใช้แหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) กล่าวว่า การพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความเจริญงอกงามทุกด้าน เพื่อเป็นต้นทุนทางปัญญาที่สำคัญในการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะ และสมรรถนะในการประกอบสัมมาชีพ และการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข อันจะนำไปสู่เสถียรภาพ และความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติที่ต้องพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า ทัดเทียมนานาประเทศในเวทีโลกท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งจัดการศึกษา ให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบ การบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้อง กับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ ที่ระบุไว้ในแผนการศึกษา

แห่งชาติ (พ.ศ. 2560 - 2579) แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสแห่งโลก และสร้างความตระหนักให้ผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษา ให้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาที่เน้นศักยภาพของคนไทย ให้เป็นผู้มีความรอบรู้ และแนวคิดการจัดการศึกษา ยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) อีกทั้งยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs 2030) ในส่วนของการพัฒนาบุคคล เป็นการพัฒนาคนตามแนวหลักเศรษฐกิจพอเพียง นั่นคือการยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อให้คนไทยมีความสุข พึ่งตนเอง และก้าวทันโลกโดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยไว้ สามารถเลือกใช้ความรู้และเทคโนโลยีได้อย่างคุ้มค่าเหมาะสม มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี มีความยืดหยุ่นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา มีความรู้ ค่านิยมคุณธรรมและจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญที่สร้างเสริมความรู้ การเรียนรู้ ความใฝ่รู้ การศึกษาค้นคว้า วิจัย อันนำไปสู่สังคมความรู้ (Knowledge Society) และสังคมการเรียนรู้ (Learning Society) ซึ่งสะท้อนบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ ในมาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547) กล่าวถึง แนวการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาชาติว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ได้ฝึก การคิด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่หลากหลาย ตรงตามความต้องการ และมีความสุขในการเรียนรู้ ครู คณาจารย์ รู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล เตรียมการสอนและใช้สื่อที่ผสมผสานความรู้สากลกับภูมิปัญญาไทย จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาความคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์

3.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

ความหมายของแหล่งเรียนรู้ ได้มีการเสนอความหมายที่สำคัญ ดังนี้

ดารี บุญชู (2548) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสารความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลาย ที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการได้คิดเองปฏิบัติเองสร้างความรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยและต่อเนื่องจนเกิดกระบวนการเรียนรู้และสุดท้ายเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2552) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ตามศักยภาพและโอกาส ตามความสามารถโดยจะเรียนรู้ได้อย่างไม่เป็นทางการ แหล่งเรียนรู้จึงเป็นที่เรียนของการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งมีอยู่ทั่วไปในสังคม

สามารถ รอดสำราญ (2546) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ให้ความหมาย แหล่งเรียนรู้ คือ แหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2544) ได้ให้ความหมายไว้ว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิด กระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า แหล่งการเรียนรู้เป็นแหล่งที่รวบรวม เป็นสถานที่ที่ให้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ หรือกิจกรรมการเรียนการสอน หลากหลายรูปแบบมีระยะเวลาเรียนที่ยืดหยุ่นสอดคล้องต่อความต้องการซึ่งมีการจัดแหล่งการเรียนรู้อยู่มากมายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยที่มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น พิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์ ห้องสมุดประชาชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้กำหนดความหมายว่า แหล่งการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมหรืออาจหมายถึง คน ภูมิปัญญา รวมทั้งแหล่งรวมข้อมูลข่าวสารในโลกไซเบอร์ทั้งหมดนี้คือ “แหล่งการเรียนรู้” ที่สำคัญแหล่งเรียนรู้มีความรู้ให้บริการเข้าถึงและเปิดโอกาส โดยไม่จำกัดรูปแบบเรียนรู้ใด ๆ และยังส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนนอกรั้วโรงเรียน การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเพื่อนที่มาด้วยกัน ครอบครัว หรือการเรียนรู้ที่ไม่ตั้งใจเป็นผลจากการแค่เดิน มาดู ๆ แล้วเกิดความสนใจในเรื่องหนึ่งเรื่องใด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นบุคคล สถานที่ สถาบัน องค์กร ตลอดจนทั้งวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนความเชื่อที่จัดขึ้นในชุมชนที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน สิ่งเหล่านั้น ถ้าครูผู้สอนรู้จักสำรวจ แสวงหา นำมาใช้ในโรงเรียน และนำนักเรียนออกไปสัมผัสกับสภาพจริงของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเหล่านั้นด้วยตัวนักเรียนเองแล้ว่อมจะเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงให้นักเรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งยังทำให้บทเรียนน่าเรียนอีกด้วย เพราะผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและยังสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นสิ่งเหล่านั้นครูผู้สอนสามารถนำไปประกอบการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพต่อนักเรียนได้

อมรา ปฐภิญโญบุรณ์ (2544) ได้ให้ความหมายว่า แหล่งการเรียนรู้เป็น “โรงเรียนตลอดชีวิต” หรือ “ห้องเรียนธรรมชาติ” ที่มีชีวิต สร้างและเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยไปพร้อมกับการพัฒนากิจกรรม หรือโปรแกรมการเรียนรู้ทั้งตามสาระ หลักสตรูของการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือการศึกษาในระบบ และ นอกกระบบ ยังเป็น “พื้นที่สร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้” ที่มีทั้งองค์ความรู้และบรรยากาศ ที่ไม่ต้องจัดอย่างเป็นทางการแต่ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียนในการเข้าถึง และนำคุณค่าของความรู้มาเอื้อต่อการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ (2544) แหล่งการเรียนรู้ คือ ถิ่น ที่อยู่ บริเวณบ่อเกิด แหล่งที่ หรือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ซึ่งตามความหมายนี้ แหล่งการเรียนรู้จึงอาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ 1) แหล่งการศึกษาตามอัธยาศัย 2) แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) แหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 4) แหล่งสร้างเสริมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ และ 5) แหล่งสร้างเสริมความรู้ ความคิด วิทยาการ และประสบการณ์

กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า การจัดการเรียนรู้สาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี ผู้เรียนผู้สอนสามารถศึกษาหาความรู้ หรือเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในโรงเรียนและในชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จในงาน อาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ผู้นำ ชุมชน ฯลฯ
2. แหล่งวิทยาการ ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ศูนย์วิชาการ ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งบริการความรู้เรื่องต่าง ๆ
3. สถานประกอบการ สถานประกอบวิชาชีพอิสระ โรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงานวิจัยในท้องถิ่น ซึ่งให้บริการความรู้ ฝึกอบรมเกี่ยวกับงาน และวิชาชีพต่าง ๆ

4. ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ
5. สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์ ฯลฯ
6. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต ซีดี-รอม วีซีดี วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ฯลฯ

ประเวศ วะสี (2543) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งรวมวิทยาการที่สังคมยอมรับและถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าของประชาชนซึ่งถือว่าเป็นเครื่องหมายของความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ

รุ่ง แก้วแดง (2543) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “แหล่งการเรียนรู้ (Learning Recourse) คือ การจัด การศึกษาในฐานะเป็นแหล่งหรือบรรยากาศที่เสริมการถ่ายทอดความรู้ นอกเหนือจาก “การเรียนการสอนชั้นเรียน ” ที่มีผู้สอน/ครู/ผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในสภาพของ “ห้องเรียน” และผู้เรียน/นักเรียน/นักศึกษา แรกทีเดียว “แหล่งการเรียนรู้” หมายถึงสื่อที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ เริ่มมีการจัดในช่วงกึ่งพุทธกาล (ราวพ.ศ. 2500 หรือ ค.ศ.1960) ซึ่งเป็นช่วงที่การจัดการศึกษาในสหรัฐอเมริกาเร่งปฏิรูปการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพแก่นักเรียน เมื่อสหภาพโซเวียตรัสเซีย (ขณะนั้น) สามารถส่งนักบินอวกาศคนแรกสู่อวกาศเป็นผลสำเร็จ การเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นมีผลต่อการจัดการศึกษาแนวใหม่ของไทยด้วยในระยะแรก ๆ นั้น “แหล่งการเรียนรู้” เป็นเพียงการจัดพื้นที่ส่งเสริมการเรียนการสอน ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ ได้แก่ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ห้องดนตรี ศิลปะ ห้องฉายภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งจัดเป็นแหล่ง การเรียนรู้ของผู้เรียน มีน้อยแหล่งที่เปิดให้บริการแก่บุคคลภายนอกหรือบริการแก่ประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ยังมีแหล่งการเรียนรู้ตามสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนตายที่เอื้อต่อการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ

เจเดด (Jedede, 1995) ได้เสนอว่า รูปแบบของการเรียนรู้คู่ขนาน ระหว่างความรู้สากล แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา ส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีความจำระยะยาวของผู้เรียน ทำให้สนใจใฝ่รู้รักการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ และสามารถนำความรู้ท้องถิ่นไปปรับประยุกต์สู่สากล

ซินเวลีและคอร์ซิงเลีย (Sinvely & Corsinglia, 2001) กล่าวถึง กระบวนการผสมผสานความรู้ท้องถิ่นเข้ากับความรู้สากลในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เป็นแกนหลักเสริมการเรียนรู้ทำให้เกิดการยอมรับ พุดคุยและรับฟังความเหมือนความต่างระหว่างวัฒนธรรม โครงสร้าง รูปแบบการคิดโดยที่วัฒนธรรมเดิมไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนโครงสร้างตัวเองทั้งหมดก่อน

ผู้วิจัยสรุปความหมายของแหล่งเรียนรู้ได้ว่า พื้นที่หรือที่รวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ สารสนเทศ กิจกรรมการเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ และการดำเนินงานในชุมชนที่สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ความสามารถ ศักยภาพและโอกาส และส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

3.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, อ้างถึงใน ศิริบุณ จงวุฒิเวศย์ และคณะ, 2557) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. จัดการศึกษาและเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในทุกระดับและทักษะกลุ่มเป้าหมาย

2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นองค์กรเปิด สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดอย่างต่อเนื่อง สามารถเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคม วิถีชีวิตและสภาพทางเศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่น

3. จัดหาความร่วมมือ โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้เรียน เพื่อร่วมกันจัดทำหลักสูตรที่ยืดหยุ่น ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ

4. เป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า วิจัย และสามารถจัดกระบวนการเชื่อมโยงกับองค์กรอื่น ทั้งสถานศึกษาและชุมชนในแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำสาระการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

5. เป็นแหล่งข้อมูล ที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนและเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ทั่วประเทศ

6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน เพื่อให้ผู้เรียนจากทั่วทุกภูมิภาคสามารถรู้ข้อมูล ข่าวสาร และ การเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

กึ่งแก้ว อารีรักษ์ และคณะ (2548) ให้ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อที่หลากหลาย

2. ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ลึกซึ้งขึ้น โดยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลสะท้อนความคิดเห็นจากแหล่งการเรียนรู้

3. กระตุ้นมุ่งเน้นลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งผลักดันให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้น สามารถสร้างผลผลิตในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงขึ้น

4. เสริมสร้างการเรียนรู้จนเกิดทักษะการแสวงหาข้อมูลที่มีประสิทธิภาพโดยอาศัยการสร้างความตระหนักเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและ ความแตกต่างของข้อมูล

5. แหล่งเรียนรู้เสริมสร้างการพัฒนาการคิด เช่น การแก้ปัญหา การให้เหตุผล และการประเมินอย่างมีวิจารณญาณ โดยอาศัยกระบวนการวิจัยอิสระ

6. เปลี่ยนเจตคติของครูและผู้เรียนที่มีต่อเนื้อหาวิชา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

7. พัฒนาทักษะการวิจัยและความเชื่อมั่นในตนเองในการค้นหาข้อมูล

8. เพิ่มผลสัมฤทธิ์ด้านวิชาการ ในด้านเนื้อหา เจตคติ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยอาศัยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนรู้

นเรนทร์ คำมา (2548) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. เป็นแหล่งที่รวบรวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกัน ทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลาน

3. เป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนาน และมีความสนใจที่จะเรียนรู้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย

4. ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการที่ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

5. ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในท้องถิ่น พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของท้องถิ่นทั้งปัจจุบันและอนาคต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ว่าเป็น แหล่ง หรือ ที่รวม อาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรม ที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน มีระยะเวลาเรียนที่ยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน มีการประเมินผลและการวัดที่ลักษณะเฉพาะสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับเรียนรู้ อย่าง ต่อเนื่องไม่จำเป็นต้องเป็นการเรียนรู้แบบเดียวกัน

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ (2544) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. เป็นแหล่งการศึกษาตามอัธยาศัย

2. เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. เป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

4. เป็นแหล่งสร้างเสริมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ

5. เป็นแหล่งสร้างเสริมความรู้ ความคิด วิทยาการและประสบการณ์

กรมสามัญศึกษา (2544) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญในการจัดการศึกษา แก่ผู้เรียนทั้งในระบบและนอกระบบ ดังนี้

1. เป็นแหล่งเรียนรู้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (Process Of Learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning By Doing) ทั้งจากท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ตนเองมีอยู่แล้ว
2. เป็นแหล่งกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงาน และแหล่งประกอบอาชีพของผู้เรียน
3. เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตรง
4. เป็นห้องเรียนธรรมชาติ เป็นแหล่งค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม
5. เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง
6. สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงรุก เข้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงประหยัดและสะดวก
7. มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน
8. มีสื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนและพัฒนาอาชีพ

ประเวศ วะสี (2536) กล่าวว่า ท้องถิ่นมีแหล่งเรียนรู้ และผู้รู้ด้านต่าง ๆ มากกว่าที่ครูสอนท่องหนังสือ ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากครูในท้องถิ่น จะมีครูมากมายหลากหลายเป็นครูที่รู้จริงทำจริง จะทำให้การเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง การเรียนสนุกไม่น่าเบื่อ ที่สำคัญเป็นการปรับระบบที่มีคุณค่า เดิมการศึกษามองข้ามคุณค่าเหล่านี้ เมื่อผู้รู้ในท้องถิ่นเหล่านี้เป็นครูได้ จะเป็นการยกระดับคุณค่า ศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของท้องถิ่นอย่างแรง เป็นการถักทอทางสังคม

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ได้ว่า แหล่งเรียนรู้เป็นสถานที่รวบรวมขององค์ความรู้ เรื่องราวต่าง ๆ ในท้องถิ่น พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า วิจัยสู่การลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้ เกิดทักษะการแสวงหาความรู้ และพัฒนาคุณลักษณะ ความคิด ความเข้าใจในคุณค่า ตลอดจนทัศนคติ ค่านิยม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการเรียนรู้ สามารถจัดการความรู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

3.3 ประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้

ประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้

สุภามาศ อ่ำดวง (2554) กล่าวว่า ประโยชน์ของการเรียนรู้ เป็นสถานที่ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาความรู้ของประชาชนเพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้มาพัฒนาตนเอง เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง

อ้อมใจ วงษ์มณฑา (2552) กล่าวว่า ประโยชน์และความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ มีดังนี้

1. ช่วยให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้อย่างต่อเนื่อง
2. ช่วยให้ระบบข้อมูลข่าวสารได้ดีพิมพ์เผยแพร่ และนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการอย่างกว้างขวางมากขึ้น

3. ช่วยให้ระบบการจัดการความรู้มีความกว้างขวางมากขึ้นหรือที่เรียกว่าการศึกษาไร้พรมแดนซึ่งเป็นประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายได้อย่างทั่วถึง

4. เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อองค์กรให้การเรียนรู้ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย

5. ช่วยรักษาภูมิปัญญาของบุคคลหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาในระยะยาว

6. เป็นประโยชน์ในการพัฒนาองค์ความรู้ชุมชนและเป็นที่พักพิงทางด้านวิชาการในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2549) กล่าวว่า การจัดแหล่งความรู้หมู่บ้านเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทางหนึ่งซึ่งจัดในรูปของการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการลงทุนที่ไม่สูงแต่ได้รับผลประโยชน์มาก สรุปได้ 5 ประการดังนี้

1. ประชาชนจะได้รับข่าวสารข้อมูลและเพิ่มพูนความรู้ต่าง ๆ เพิ่มเติม
2. เป็นการส่งเสริมการอ่านและป้องกันการลืมนิ่งหนังสือของประชาชน
3. เป็นการสร้างนิสัยการอ่านให้กับประชาชน
4. เป็นการก่อให้เกิดความร่วมมืออันดีระหว่างส่วนราชการกับประชาชน
5. เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ ๆ

แบบเรียน กศน. ชุดคลังปัญญาชุมชน (ทร03007) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ ในการช่วยพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ ในยุคความรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นใหม่ ๆ และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนี้

1. เป็นแหล่งที่มีสาระเนื้อหาที่เป็นข้อมูลความรู้ ให้มนุษย์เกิดโลกทัศน์ที่กว้างไกลกว่าเดิม ช่วยให้เกิดความสนใจในเรื่องสำคัญ ช่วยยกระดับความทะเยอทะยานของผู้ศึกษา จากการนำเสนอ สาระความรู้ หรือภาพในอุดมคติ หรือเสนอผลสำเร็จและความก้าวหน้าของงาน หรือชิ้นงาน หรือ เทคโนโลยี หรือบุคคลต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้

2. เป็นสื่อการเรียนรู้ การเรียนรู้สมัยใหม่ที่ให้ทั้งสาระ ความรู้ ก่อให้เกิดทักษะและช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้นมากยิ่งขึ้น

3. เป็นแหล่งช่วยเสริมการเรียนรู้ของการศึกษาประเภทต่าง ๆ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

4. เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มนุษย์สามารถที่จะมีปฏิสัมพันธ์ในการหาความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา โดยไม่จำกัด เพศ วัย ระดับความรู้ความสามารถ

5. เป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปปฏิสัมพันธ์ในการหาความรู้ จากแหล่งกำเนิดหรือแหล่งต้นตอของความรู้ เช่น จากโบราณสถาน โบราณวัตถุ พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์ เป็นต้น

6. เป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปปฏิสัมพันธ์ให้เกิดประสบการณ์ตรง หรือลงมือปฏิบัติได้จริง เช่น การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่าง ๆ การซ่อมแซมเครื่องยนต์ เป็นต้น ช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ความใฝ่รู้

7. เป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปปฏิสัมพันธ์ให้เกิดความรู้ เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ ๆ ที่ได้รับการคิดค้นขึ้น และยังไม่มีการให้เห็น เช่น การดูภาพยนตร์ วีดิทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ในเรื่องการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่

8. เป็นแหล่งส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี ระหว่างคนในท้องถิ่นกับผู้เข้าศึกษาในการทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันของการเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วม เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้

9. เป็นสิ่งที่ช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ แนวคิดใหม่ เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์กับผู้เรียน

10. เป็นการประหยัดเงินของผู้เรียนในการใช้แหล่งเรียนรู้ของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ผู้วิจัยสรุปประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ได้ว่า เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลที่มีเนื้อหาสาระที่มีความรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มนุษย์สามารถที่จะมีปฏิสัมพันธ์ในการหาความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองเกิดประสบการณ์ตรง หรือลงมือปฏิบัติได้ ตามความถนัด ความสนใจ ศักยภาพของบุคคล ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

3.4 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

ประเภทของแหล่งเรียนรู้ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้ สุภามาศ อ่ำดวง (2554) กล่าวว่าประเภทของแหล่งเรียนรู้มีดังต่อไปนี้ แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ ประเภทสื่อที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจแหล่งเรียนรู้ ประเภทสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ประเภทบุคคลซึ่งให้ความรู้แก่ผู้สนใจได้ตลอดเวลา

เกษม คำบุตดา (2550) ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อนต่างระดับ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการ ได้แก่ สถานที่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน เช่น ห้องสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โบราณสถาน สวนสัตว์ เป็นต้น

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ ห้วย หนอง คลอง สวนสาธารณะ ป่า ต้นไม้ ไร่ ฝาย อุทยานธรรมชาติ รวมทั้งสัตว์ต่าง ๆ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า เป็นต้น

4. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา นิตยสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว ป้ายโฆษณาต่าง ๆ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เสียงตามสาย เกมคอมพิวเตอร์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ เป็นต้น

กรมวิชาการ (2549) ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ได้แก่ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา วัด ครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรรัฐและเอกชน

2. แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนได้แก่ ห้องสมุด ห้องหมวดวิชา ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเตอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ วิทยุบริการ โสตทัศนศึกษา สวนวรรณคดี สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวนธรรมะ ฯลฯ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ ได้หลายแบบตามความสอดคล้องกับโรงเรียนแต่ละแห่งเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการใช้

แบบที่ 1 จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้

1. แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ลำธาร กวาด หิน ดิน ทราย ชายทะเล

2. แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรมตลอดจนเทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ

3. บุคคล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ

แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เดิมจะมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นหลัก คือ ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุด ต่อมามีการพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษาห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ

เป็นต้น ตลอดจนการใช้อาคารสถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม
ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชน
ใกล้เคียงโรงเรียนและชุมชนที่โรงเรียนพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล วัด
ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ฟาร์ม สวนผัก สวนผลไม้
รชนีกร ทองสุคติ (2545) จำแนกแหล่งเรียนรู้ออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทบุคคล หมายถึง บุคคลที่ถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ให้ผู้สนใจต้องการจะ
เรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลที่มีทักษะ ความสามารถในสาขาอาชีพต่าง ๆ เช่น ช่างฝีมือ ช่างทอง
ช่างไม้ ศิลปินทุกแขนง นักกฎหมาย นักหนังสือพิมพ์ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้มีอาวุโสที่ประสบการณ์สูง
 เป็นต้น

2. ประเภททรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ให้ประโยชน์
ต่อมนุษย์ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สัตว์ แร่ธาตุ เป็นต้น

3. ประเภทวัตถุและสถานที่ หมายถึง อาคารสิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นที่
ประชาชน ศึกษาหาความรู้ให้ได้มาซึ่งคำตอบหรือสิ่งที่ต้องการ เช่น โรงน้ำประปา ที่ว่าการอำเภอ
โรงพยาบาล และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวสามารถพบเห็นในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

4. ประเภทสื่อ หมายถึง บุคคลหรือสื่อที่ติดต่อให้ถึงกัน หรือชักนำให้รู้จักกัน
ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ ทักษะและเจตคติ ด้วยการส่งผ่านทางประสาท
สัมผัสทั้ง 5 แหล่งวิทยากรประเภทสื่อนี้ ทำให้กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ชาติสามารถดำเนินไป
อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง และที่สำคัญที่สุด คือ สามารถกระจายความรู้ไปสู่ทุกพื้นที่โลก
อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง วิทยากรประเภทนี้ จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

4.1 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ
(โปสเตอร์ จุลสาร แผ่นปลิว ป้ายประกาศ)

4.2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่อาศัยเทคนิคด้านอิเล็กทรอนิกส์ สร้างสรรค์
ในรูปของเสียง และภาพ ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว สื่อเหล่านี้สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทตา หู
แบ่งได้เป็น 2 พวก คือ สื่อที่ให้เสียงอย่างเดียว และสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียง

5. ประเภทเทคนิค หมายถึง สิ่ง que แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและ
นวัตกรรมด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้น สิ่ง que มนุษย์ทำการปรับปรุง อาทิ โรงงานที่ทันสมัย
ระบบสื่อสารคมนาคม ศูนย์คอมพิวเตอร์ เครื่องมือหรือระบบใหม่ ๆ ที่นำเข้ามาใช้ในท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้
เรียนรู้ถึงความก้าวหน้าของมนุษย์ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการ เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์
ความคิดและสิ่งประดิษฐ์คิดค้น

6. ประเภทกิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติด้านประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ การปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการตลอดจนความเคลื่อนไหวในการแก้ปัญหาและปรับปรุงพัฒนาสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม อาทิ การรณรงค์ป้องกันสารเสพติด การส่งเสริมการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยและการรณรงค์ความปลอดภัยของเด็กและสตรีในท้องถิ่น เป็นต้น

แบบเรียน กศน. ชุดคลังปัญญาชุมชน (ทรอ3007) ได้แบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน แยกตามลักษณะได้ 6 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ด้วยรูปแบบวิธีต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่ ให้ผู้สนใจ หรือผู้ต้องการเรียนรู้ เช่น ผู้เชี่ยวชาญในสาขา วิชาต่าง ๆ ผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์มาก หรืออาจเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการ มีบทบาท สถานะทางสังคม หรืออาจเป็นบุคคลที่เป็นโดยการงานอาชีพ หรือบุคคลที่เป็นโดยความสามารถเฉพาะ ตัวหรือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นภูมิปัญญา

2. แหล่งเรียนรู้ประเภทธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและให้ประโยชน์ ต่อมนุษย์ เช่น ดิน น้ำ อากาศ พืช สัตว์ ต้นไม้ แร่ธาตุ ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจถูกจัดให้เป็น อุทยาน วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ประเภทวัสดุและสถานที่ ได้แก่ อาคาร สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งต่าง ๆ ที่ประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ให้ได้มาซึ่งคำตอบ หรือสิ่งที่ต้องการเห็น ได้ยิน สัมผัส เช่น ห้องสมุด ตลาด ศาสนสถาน ศูนย์การเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ สถานประกอบการ นิทรรศการ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

4. แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ ได้แก่ สิ่งที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ สารสนเทศ ให้ถึงกัน โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น กาย และใจ แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้ ทำให้ขบวนการเรียนรู้เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพสูง ทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนวัสดุ

5. แหล่งเรียนรู้ประเภทเทคนิค สิ่งประดิษฐ์คิดค้น ได้แก่ สิ่ง que แสดงถึงความก้าวหน้าทางนวัตกรรม เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ที่ได้มีการประดิษฐ์คิดค้น หรือพัฒนาปรับปรุงขึ้นมาให้มนุษย์ได้เรียนรู้ถึงความก้าวหน้า เกิดจินตนาการ แรงบันดาลใจ

6. แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม ได้แก่ การปฏิบัติการณ์ด้านประเพณีวัฒนธรรมตลอดจนการปฏิบัติการณ์ ความเคลื่อนไหว เพื่อแก้ปัญหาและปรับปรุงพัฒนาสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น การที่มนุษย์เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรณรงค์ป้องกันยาเสพติด การส่งเสริมการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย การรณรงค์ความปลอดภัยของเด็กและสตรีในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ประเภทแหล่งเรียนรู้ ได้มีการจำแนกประเภทไว้อย่างหลากหลายและแตกต่างกันไปตามความคิดเห็นของนักการศึกษาเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้จัดประเภทดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

3.5 แนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้

การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้ สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2558) กล่าวว่า การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 - 2559) โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาพื้นฐานและกรอบแนวคิดให้แผนการศึกษาแห่งชาติเป็นแผนที่บูรณาการระหว่าง ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และกีฬาการศึกษาทุกระดับ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษาและเชื่อมโยงการพัฒนาการศึกษาในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตที่ส่งผลให้คนไทยได้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ และเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกายจิตใจ มีสติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งมีการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีคุณภาพความเป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ และสังคม สมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน ตามเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ดังนั้นในการนำแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติต้องยึดหลักความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกรอบแนวทางของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองแล้วยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 อีกด้วย

แนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ หมายถึง การส่งเสริมชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยกระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงภายใต้สิ่งที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ ตัว ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จากประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น วัฒนธรรม โดยมุ่งหวังให้เกิดประสบการณ์จริง ในลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัยตลอดชีวิต

จิระพล ภูกัน (2557) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนที่ 35 สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร แต่ละด้าน มีดังนี้

1. บริเวณ/สถานที่ อาคารและสถานที่ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในลำดับต้น ๆ ของสถานศึกษา ที่จะช่วยให้การบริหารการศึกษา การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนผู้เรียนมุ่งหวังให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดอาคารสถานที่ของสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่ดีมีปริมาณเพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน อาทิ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ

ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องประชุม ห้องอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อย่างเพียงพอ เช่น บันไดขึ้นลง โต๊ะเก้าอี้ ห้องสุขา ระบบป้องกันอัคคีภัย และ สัญญาณเตือนภัยต่าง ๆ ตลอดจนสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น ทางเดินระหว่างอาคาร สถานที่นั่งรอ พักระหว่างเรียน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม และเอื้อประโยชน์ต่อกิจกรรมการเรียนการสอนแก่นักเรียน นักศึกษาให้มากที่สุด ฉะนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่องานด้านนี้ ไม่น้อยไปกว่าด้านอื่น ๆ ภายในสถานศึกษา เพราะเป็นแหล่งที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และการสอนของครูผู้สอน ให้เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้และวิทยาการต่าง ๆ ที่ได้มาตรฐานในสถานศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2544) และความจำเป็นของงานด้านบริหารจัดการทรัพยากรกายภาพ อาคารสถานที่นั้น เพื่อการดูแลรักษา ให้อาคารสามารถใช้งานได้ยาวนานที่สุด หรือ ตลอดอายุอาคาร และเพื่อเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามวัตถุประสงค์ของอาคาร สถานที่ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสอดคล้องกับ อาคารสถานที่ ผู้ใช้สอยอาคาร กิจกรรมองค์กร ตลอดจนวัฒนธรรมขององค์กร การบริหารด้านบริเวณ/สถานที่นั้น ๆ

2. บุคลากร การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ นอกเหนือจากด้านองค์กรแล้วยังมีผลต่อด้านบุคลากรตลอดจนสังคมส่วนรวมด้วย ซึ่งในส่วนของด้านบุคลากรช่วยให้พนักงานในองค์กรได้ค้นพบศักยภาพของตนเองและได้พัฒนาตนเองให้มีความสามารถเชิงสมรรถนะ ในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ มีความผูกพันและความพึงพอใจในงานเกิดความก้าวหน้า สามารถทำงานที่ให้ผลการดำเนินการที่ดีมีประสิทธิผล (ธัญญา ผลอนันต์, 2546) เป็นกิจการด้านการศึกษาระดับการศึกษาขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นมักจะจัดในรูปแบบสถานศึกษา การบริหารงานบุคคลหรือการจัดทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กรถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบในการบริหารงานภายในองค์กรทั้งนี้ ทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญขององค์กรเพราะทรัพยากรด้านกำลังคน เป็นพื้นฐานหนึ่ง ที่สำคัญ ในการบริหารองค์การ หากองค์การใดที่ขาดซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และประสิทธิภาพในการทำงาน หรือไม่สามารถที่จะบริหารบุคลากรภายในองค์กรของตนให้ปฏิบัติตามได้แล้ว การบริหารองค์กรนั้นก็จะเป็นไปอย่างล้มเหลว เป้าหมายที่วางไว้ได้ ความสำคัญในการบริหารงาน บุคคลจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นต่อองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ หรือเอกชน ซึ่งหลักการที่สำคัญในการบริหารงานบุคคลภายในองค์กรคือความพยายามที่จะต้องดึงดูดให้คนที่มีความรู้ความสามารถให้เข้ามาทำงานให้ได้ และนอกจากนี้คือจำเป็นต้องมีการรักษา ทรัพยากรบุคคลเหล่านั้นให้อยู่กับองค์กรพร้อมกับเพิ่มพูนความรู้ความสามารถให้แก่บุคลากรขององค์กรอยู่ตลอดเวลา (อรทัย ก๊กผล, 2550) การบริหารด้านบุคลากรเป็นกระบวนการดำเนินการเกี่ยวกับบุคคลในหน่วยงานเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับความต้องการของหน่วยงาน เพื่อให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยความพึงพอใจของหน่วยงาน

3. การนิเทศ กำกับ ติดตาม การนิเทศแบบพัฒนาการ (Developmental supervision) เป็นการนิเทศที่ต้องคำนึงถึงธรรมชาติของบุคคล ศักยภาพของบุคคล ตลอดจนความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ของบุคคล โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่ (Adult) มีความสามารถการคิดเชิงนามธรรม (Abstract thinking) ความรู้สึกที่ผูกต่อภาระหน้าที่ (Commitment) ความเชี่ยวชาญ (Expertise) แรงจูงใจและ เป้าหมายที่แตกต่างกันตามช่วงอายุ ดังนั้น การนิเทศการสอนตามแนวคิดนี้ ผู้นิเทศ หรือผู้ทำหน้าที่นิเทศจะเลือกใช้วิธีการนิเทศที่เหมาะสม ดังนั้นการนิเทศ กำกับ ติดตาม คือการให้คำแนะนำจากผู้ชำนาญโดยเฉพาะ และเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปปฏิบัติงานตามแผนประกอบการตัดสินใจ แก้ไข ปรับปรุง วิธีการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน หรือกำหนดวิธีการดำเนินงานให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

4. ภูมิปัญญาสมุนไพรร

การศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญา โดยมีการศึกษาเกี่ยวข้องกับความหมาย ลักษณะการแบ่งสาขา ความสัมพันธ์ คุณค่าและความสำคัญเกี่ยวกับภูมิปัญญา โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1. ความหมายของภูมิปัญญา

ความหมายของภูมิปัญญาได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้

ธัญยาภรณ์ โปธิกาวิณ (2553) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญา คือ รากฐานความรู้ ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ความฉลาดไหวพริบ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมของชาวบ้านในสังคมหนึ่ง ๆ โดยสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน ได้แก่ การทำมาหากิน การกินอยู่ในชีวิตประจำวัน การจัดการเกี่ยวกับปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ของตนเองที่มีอยู่และผสมกับความรู้ใหม่ ๆ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาในสังคม และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

เมตต์ เมตต์การุญจิต (2553) ได้กล่าวถึง ความหมายของภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญา หมายถึง สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของตนเอง หรือได้รับความรู้จากแหล่งอื่น จนเกิดความชำนาญ เชี่ยวชาญ สามารถนำมาแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่น

วัลย์ลักษณ์ อริสัจเวคิน (2552) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญา คือ ภูมิปัญญาที่เป็นเรื่องสั่งสมกันมาแต่อดีต เป็นความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ (2552) ได้กล่าวถึงความหมายของ ภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 นันทสาร สีสลับ (2550) ได้กล่าวถึง ความหมายของภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญา ตรงกับ ศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความเชื่อ และศักยภาพในการ แก้ปัญหาของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสายและเชื่อมโยงกันทั้งระบบ ทุกสาขา

มานิต มานิตเจริญ (2547) ได้กล่าวถึง ความหมายของภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความมั่นคง หรือความมากน้อยแห่งปัญญา

พรชัย ภาพันธ์ (2545) ได้กล่าวถึง ความหมายของภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถ ในการแก้ปัญหาของมนุษย์

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2544) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญา ในเชิงกระบวนการ ว่าเป็นเรื่องของอำนาจ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ 3 เรื่องด้วยกัน ได้แก่ ระบบคุณค่า กฎเกณฑ์ และสิทธิ ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ผู้วิจัยสรุป ได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความเชื่อ อันเกิด จากการสั่งสมประสบการณ์ของตนเองหรือได้รับความรู้จากแหล่งอื่น จนเกิดความชำนาญ เชี่ยวชาญ สามารถนำมาแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ครอบครัวได้

4.2 ภูมิปัญญาไทย

ความหมายของภูมิปัญญาไทยได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้กล่าวถึง ความหมายของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ผลงานที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทย ซึ่งนับว่าเป็นคุณค่าที่สามารถนำไปใช้ ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในระดับประเทศ ซึ่งบุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาหรือผลงานนั้น ๆ บาง ท่านเรียกว่า ผู้ทรงภูมิปัญญาไทย

วิริยะ บุญยะนิวาสน์ และ สุพน ทิมอ่ำ (2552) ได้กล่าวถึง ความหมายของภูมิปัญญา ไทยว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง การนำความรู้ ความคิดของชาวบ้านที่นำมาใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ในการ ประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

นันทสาร สีสลับ (2550) ได้กล่าวถึง ความหมายของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถทักษะและเทคนิคการตัดสินใจ ผลิตผลงานของบุคคล อันเกิดจากการ สะสมองค์ความรู้ทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด พัฒนา ปรับปรุง และเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

นิคม ชมพูลง. (2548) ได้กล่าวถึง ความหมายของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่าน กระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร ปรุงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อให้แก้ปัญหาและพัฒนา วิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ช่อ สันธนพิพัฒน์ (2546) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทย คือ องค์ความรู้ของชาวบ้าน หรือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านกระทำขึ้นจากสติปัญญา ความรู้ ความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย โดยมีกระบวนการสั่งสม สืบทอด และกลั่นกรองกันมายาวนาน

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะในการดำเนิน ชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ โดยใช้สติปัญญาที่สั่งสมความรู้ ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพ และกระบวนการเหล่านี้มาจนหลายชั่วคนซึ่งจะเป็นวิธีการดำเนินชีวิต การปรับตัวและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ของธรรมชาติและสังคม

4.2.1. ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ลักษณะของภูมิปัญญาไทยได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลาย ที่สำคัญ ดังนี้

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้กล่าวถึง ลักษณะของภูมิปัญญาไทยว่า ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญา คือ ความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย มีหลายสิ่ง หลายอย่างเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ซึ่งที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

1. ลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น รำไทย การแต่งกายพื้นเมือง ลวดลายไทย ศิลปะมวยไทย เป็นต้น

2. ลักษณะในการแก้ปัญหา การเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิต เช่น การสร้างเครื่อง จับสัตว์น้ำ ซึ่งได้แก่ แห ลันตักปลาไหล เครื่องจับสัตว์บก เช่น กระจอด กระจแต นก การสร้างบ้าน ทรงใต้ถุนสูง เพื่อป้องกันสัตว์ร้ายหรือน้ำท่วม การทำระหัดวิดน้ำ เป็นต้น

3. ลักษณะของความเชื่อ เพื่อให้เกิดสิริมงคล เช่น การทำดีได้ดี ชาวนาเชื่อ เรื่องแม่โพสพ พรานเชื่อเรื่องผี ศิลปินและนักมวยเชื่อว่าก่อนทำการแสดงต้องทำพิธีไหว้ครู เป็นต้น

4. ลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เช่น การรักษาโรคด้วย น้ำมันต์ การปิดรังควาน การขึ้นศาลพระภูมิเจ้าที่ ฤกษ์ยามต่าง ๆ เป็นต้น

นันทสาร สีสลับ (2550) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาไทย มีดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเป็นทั้งความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรม

2. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมและคนกับสิ่งเหนือสิ่งแวดล้อม

3. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคน
4. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม
5. ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะ หรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อการปรับสมดุลในการพัฒนาการทางสังคม

ผู้วิจัยสรุปลักษณะของภูมิปัญญาไทย ได้ว่า ภูมิปัญญาไทยจะต้องมีความรู้ทักษะ เอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง มีการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้ มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อความอยู่รอดเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

4.2.2 คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทยได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทยว่า จะเห็นได้ว่าสิ่งที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้สามารถสร้างชาติบ้านเมืองให้ดำรงและยืนหยัดมาได้ตราบเท่าทุกวันนี้ ก็เพราะภูมิปัญญาของคนในชาติ หากมีใครสักคนกล่าวว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นสิ่งที่ล้ำสมัยไม่เข้าท่าหรือเป็นของเก่าโบราณแล้ว บุคคลนั้นหาใช่คนไทยไม่ เพราะคนไทย จะต้องมึจิตสำนึกในความเป็นไทย ต้องภาคภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเอง และจะต้อง ร่วมกันจรรโลงรักษาความดีงามนี้สืบไป คุณค่าของภูมิปัญญาไทยจะเห็นได้จากจิตรกรรมประติมากรรม โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม หรือแม้แต่ศิลปะมวยไทย ซึ่งเป็นที่รู้จักและสร้างชื่อเสียงในต่างประเทศ จึงกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาไทยมีคุณค่าและความสำคัญ ดังนี้

1. สร้างชื่อเสียง เกียรติยศ และศักดิ์ศรีให้แก่ชาติไทย ผลงานที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยเป็นจำนวนมาก ได้สร้างชื่อเสียงและแสดงให้เห็นว่าชาติไทยก็มีศักดิ์ศรีไม่ด้อยกว่าชนชาติอื่น ๆ เช่น ผ้าไหมไทย มวยไทย การต่อสู้ป้องกันตัว จนมีคนกล่าวว่าเป็นมรดกโลก วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) และพระบรมมหาราชวัง ความมั่งคั่งที่นอกจากแสดงถึงความงามทางด้านสถาปัตยกรรมแล้ว ภายในยังมีภาพเขียนซึ่งเป็นจิตรกรรมที่แสดงถึงความสามารถของช่างไทยให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลก นอกจากนี้ในด้านอาหารไทยที่เกิดจากฝีมือผู้ถ่ายทอดของเรานั้นปัจจุบันเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายแทบทุกประเทศเลยก็ว่าได้

2. สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ผลงานหลาย ๆ สิ่ง หลาย ๆ อย่างที่เกิดจากสติปัญญาของชาวบ้าน เมื่อได้มีการพัฒนาจนมีนักประดิษฐ์นำไปสร้างเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ และเราไม่สนใจจะสงวนสิทธิ์ จนชาวต่างชาตินำไปดัดแปลงเป็นผลงานของเขา ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง เช่น เรือหางยาว เครื่องไถนา พืชสมุนไพร เป็นต้น

3. ช่วยสร้างชาติให้มั่นคง ในอดีตประเทศไทยต้องทำศึกสงครามกับต่างประเทศ ก็มีผู้คิดค้นอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เหล็กน้ำพี้ ปืน คีดกลยุทธต่าง ๆ ในการต่อสู้จนเข้าศึกพ่ายแพ้ ไปหลายครั้ง ดังเช่น ศึกเมืองกลาง วิศวกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ ชาวบ้านบางระจัน นอกจากนี้ พระภิกษุสงฆ์ ผู้มีเวทมนต์คาถาก็ช่วยกันคิดสร้างความเชื่อจากสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ทหารที่ออกศึกจนได้รับชัยชนะ จะเห็นว่าสิ่งดังกล่าวล้วนเกิดจากภูมิปัญญาอย่างแท้จริง และถือได้ว่ามีส่วนช่วยให้ประเทศชาติของเราดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้

4. ช่วยสร้างรายได้ให้แก่ประเทศชาติ ในช่วงที่ประเทศไทยประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สิ่งที่ทำให้เกิดรายได้แก่ประเทศที่นับว่าเป็นจุดเด่นก็คือ ผลงานจากหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือเป็นที่รู้จักกันว่า โอท็อป (OTOP) และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากระบบจะมีธรรมชาติอันสวยงามแล้ว ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ของแต่ละภาคนั้นก็นับว่าเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศได้เป็นจำนวนมาก ทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมหาศาล เช่น ประเพณี สงกรานต์ งานลอยกระทง งานแห่เทียนพรรษา งานบุญบั้งไฟ งานปราสาทผึ้ง การแสดงมโนราห์ การแสดงกลองสะบัดชัย แหล่งโบราณสถานต่าง ๆ เป็นต้น

5. ชุมชนเข้มแข็งได้ด้วยปัญญา ได้กล่าวมาแล้วว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน และกฎหมายการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคม ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อชุมชนมีการจัดการศึกษา มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อบูรณาการให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน

นันทสาร สีสลับ (2550) ได้กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น พระมหากษัตริย์ไทยได้ใช้ภูมิปัญญา ในการสร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงปกครองประชาชนด้วยพระเมตตาแบบพอปกครองลูก

2. สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย คนไทยในอดีตที่มีความสามารถปรากฏในประวัติศาสตร์มีมาก เป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศ

3. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

4. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน เช่น ประเพณีไทย 12 เดือนตลอดทั้งปีล้วนเคารพคุณค่าของธรรมชาติ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

5. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย แม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไปความรู้สมัยใหม่จะหลั่งไหลเข้ามามาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น ทำการเกษตรแบบผสมผสาน การทำแนวปะการังเทียม เป็นต้น

นิคน ชมพูลง (2548) ได้กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย โดยเริ่มจากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ประชาชนชาวไทยบางกลุ่มต้องประสบภาวะล้มละลาย เกิดความเสื่อมถอยทางด้านคุณธรรม จริยธรรม กระทั่งกับโครงสร้างโดยรวมของสังคม ถึงกระนั้นก็ตามก็ยังมีประชาชนชาวไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข กล่าวได้ว่าบุคคลกลุ่มนี้ได้ใช้ “ภูมิปัญญาไทย” ที่คนไทยได้คิดค้นเรียนรู้ สืบสมจากประสบการณ์ กลั่นกรองและทดลองใช้จนตกผลึกสามารถนำความรู้ที่นั่นมาแก้ไขปัญหาของตนเอง และสังคม ภูมิปัญญานี้เองได้รับการถ่ายทอด สืบทอดต่อกันมา และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสืบสานภูมิปัญญาไทยให้คงสืบไป

รุ่ง แก้วคง (2543) กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทยได้ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทย ทำให้บรรพบุรุษของเราได้ดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินนี้มาอย่างสงบสุขเป็นเวลายาวนาน แม้ว่าภูมิปัญญาส่วนหนึ่งจะสูญหายไป แต่ยังมีบางส่วนหลงเหลือเป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด

นันทสาร สีสลับ (2542) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทย ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น
- 2) สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย
- 3) สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม และ
- 4) สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) คนไทยได้สร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของบ้านเมือง มีการดำรงชีวิตด้วยความสุขร่มเย็นอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะได้ใช้ภูมิปัญญาของตนมาตลอด ภูมิปัญญาไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ 1) ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง 2) สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย 3) สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสม 4) สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และ 5) ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

ผู้วิจัย สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญเป็นมรดกที่บรรพบุรุษในอดีต ได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่ามากมาย ส่งผลให้ คนในชาติเกิดความรัก ความภาคภูมิใจและร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อ ๆ กัน และมีพระมหากษัตริย์ เป็นผู้ทรงเป็นแบบอย่างในการนำภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาบ้านเมืองและประเทศชาติ ให้รอดพ้นจาก วิกฤตการณ์การ สร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักและยอมรับของอาณาอารยประเทศ

4.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลาย ที่สำคัญ ดังนี้

เมตต์ เมตต์การุญจิต (2553) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หมายถึง ผลงานอันเกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกัน ดำเนินงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งอาจเป็นในลักษณะกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มหมอนไหม กลุ่มจักสาน เป็นต้น

นันทสาร สีสลับ (2550) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึก ที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัย ศักยภาพที่มีอยู่ แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

เสรี พงศ์พิศ (2550) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอด มีการปรับปรุงยุคต่อและเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

สหัส พรหมเกษ (2547) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ และประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในท้องถิ่น เพื่อดำรงอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างมีความสุขและได้ถ่ายทอดสืบทอดกันมา ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านลำพระ ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรื่องสืบทอด ลักษณะการนำเสนอความรู้ ประสบการณ์ของชาวบ้าน โดยศึกษาและถ่ายทอด เป็นรูปแบบรายการวิถีทัศน์ในรูปแบบประสบการณ์การปลูก ลักษณะการปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และการแปรรูป

จารุวรรณ ธรรมวัตติ (2543) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคล หรือทรัพยากรความรู้ก็ได้

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2542) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานาน เป็นความจริงแท้ของชุมชนเป็นศักยภาพที่จะใช้แก้ปัญหา จัดการปรับตน เรียนรู้ และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข เป็นแก่นของชุมชนที่จรรโลง ความเป็นชาติให้อยู่รอดจากทุกภัยพิบัติทั้งปวง

กระทรวงศึกษาธิการ (2539) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Folk Wisdom) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์ เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

ผู้วิจัยสรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นที่สั่งสมสืบทอดกันมาช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

4.3.1 การแบ่งสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การแบ่งสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายที่สำคัญ ดังนี้

นันทสาร สีสลับ (2550) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถแบ่งได้เป็น 10 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสาน องค์ความรู้ ทักษะและ เทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร เกษตรธรรมชาติ ไร่นา ผสมผสาน และสวนผสมผสาน การแก้ปัญหามลพิษทางการตลาด การแก้ปัญหา ด้านการผลิต การแก้ไขปัญหาโรคและแมลง และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีเหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตผลเพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิต และการจำหน่ายผลิตผลทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพอนามัยได้ เช่น การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน การดูแลและรักษาสุขภาพแผนโบราณไทย เป็นต้น

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการ ด้านการสะสมและบริหารกองทุนและธุรกิจในชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดการเรื่องกองทุนเรื่องกองทุนของชุมชน ในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ และธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดการสวัสดิการในการประกัน คุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่น การจัดตั้งกองทุน สวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน การจัดระบบสวัสดิการบริการในชุมชน การจัดระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นต้น

7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะ สาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ ศิลปะมวยไทย เป็นต้น

8. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงาน ขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนาและบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาท และหน้าที่ ขององค์กร เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

9. สาขาภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทยและการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท เช่น การจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

10. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ ให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีชาวไทย เป็นต้น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่องงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้าน ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีเหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการแปรรูปผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในด้านการสะสมและบริหาร กองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการการรักษาพยาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

6. ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรีทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และ นันทนาการ

7. ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ ผลงานด้านภาษาวรรณกรรมท้องถิ่นและจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้ หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณี บุญประเพณีต่าง ๆ

9. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหาร และยาที่เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย รวมถึงการขยายคุณค่าของทรัพยากรด้วย

ข้อ สันธพิพัฒน์ (2546) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านแท้ ๆ ที่คนไทยยึดถือสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบันนี้ ซึ่งแม้แต่ชาวต่างชาติต่างภาษา เมื่อได้มาสัมผัสพบเห็นก็อดที่จะชื่นชมยินดีเสียมิได้ บางคนก็ถึงกับลงทุนข้ามน้ำข้ามทะเลมาขอศึกษาเล่าเรียนเพื่อนำไปเผยแพร่ในประเทศของตน ภูมิปัญญาเหล่านี้แทรกซึมอยู่ในสายเลือดของคนไทยทุกคน ดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ได้แก่การใช้วัสดุธรรมชาติแทนการใช้ปุ๋ยเคมี การใช้วัสดุธรรมชาติมาทำยาฆ่าแมลงและเวชพืชเพื่อใช้ในไร่นาในนา

2. ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมหัตถกรรม ได้แก่ การก่อสร้างโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีความวิจิตรบรรจงสวยงามตามเอกลักษณ์ของความเป็นไทย การก่อสร้างบ้านทรงไทยที่สามารถระบายความร้อนได้อย่างน่าอัศจรรย์ รวมถึงการทำเครื่องเคลือบดินเผา การทำเครื่องเบญจรงค์ การจักสารย่านลิเภา การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องทองเหลือง การทอผ้าไหม ผ้าพื้นเมืองต่าง ๆ

3. ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ การพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรคได้อย่างเหมาะสม การนวดแผนโบราณซึ่งเป็นที่เลื่องลือว่าสามารถแก้อาการปวดเมื่อยได้อย่างทันตาเห็น

4. ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ เป็นความผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ได้แก่ พิธีบวชป่า การสืบชะตาน้ำ การบิณฑบาตป่าเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. ภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ การก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมหรือกองทุน เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น

6. ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ได้แก่ ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ วิหาร อันแสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นอยู่ของคนไทยที่สัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

7. ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน อันเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวของคนไทย รวมถึงสุภาษิต คำพังเพย โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน

8. ภูมิปัญญาด้านปรัชญา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ คำสอนของผู้ใหญ่ ที่แฝงไว้ด้วยข้อคิดในการประพฤติปฏิบัติตน วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงออก ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่งดงามควรค่าแก่การอนุรักษ์ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การพูดจาด้วยความมีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสหรือผู้ใหญ่ การต้อนรับแขกด้วยอัธยาศัยไมตรีอันอ่อนน้อม การกราบ การไหว้ วัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ การฟ้อนรำต่าง ๆ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณี ลอยกระทง ประเพณีบั้งไฟ ประเพณีแต่งงาน โขนจุก บวชนาค และประเพณีการทำบุญในวันสำคัญ ทางพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ รวมถึงศิลปะการต่อสู้ คือ มวยไทยที่สามารถใช้ทุกส่วนของร่างกายในการต่อสู้และป้องกันตนเอง

9. ภูมิปัญญาโภชนาการ ได้แก่ การจัดปรุงแต่งอาหารให้สวยงามและน่ารับประทาน การปรุงอาหารทั้งคาวและหวานให้มีรสชาติถูกปากคนไทย เช่น ต้มยำกุ้ง เป็นต้น

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งสาขาได้จากการดำรงชีวิตของคนไทยในสังคม มีการเปลี่ยนแปลงกันไปตามยุคสมัย การกำหนดเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับหน่วยงานหรือองค์กรหรือสาขาอาชีพ ซึ่งในงานวิจัยนี้สอดคล้องกับภูมิปัญญาสมุนไพร ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ การนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรคได้อย่างเหมาะสม การนวดแผนไทยโบราณซึ่งเป็นที่เลื่องลือว่าสามารถรักษาโรค แก้อาการปวดเมื่อยได้ เป็นการรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพอนามัยได้

5. บริบทวัดกลางคูเวียง

พื้นที่วัดกลางคูเวียงตั้งอยู่ เลขที่ 30 หมู่ 1 ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ทางทิศตะวันตกของอำเภอนครชัยศรีอยู่ริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) ห่างจากที่ว่าการอำเภอนครชัยศรี ประมาณ 5 กิโลเมตร

เขตพื้นที่

ทิศเหนือ	ติดกับ บ้านสัมปตาก หมู่ 3 ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
ทิศใต้	ติดกับ บ้านไต้ หมู่ 1 ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันออก	ติดกับ แม่น้ำท่าจีน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันตก	ติดกับ บ้านคลองสัมปทวน หมู่ 2 ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ข้อมูลประวัติวัดกลางคูเวียง

วัดกลางคูเวียง เดิมชื่อว่า วัดกลางลาว เป็นวัดเก่าแก่ สร้างมาแต่เมื่อใด พ.ศ.ใด ไม่ปรากฏทราบแน่ชัด แต่มีการบูรณะวัดในสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คือ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กล่าวคือ เมื่อพระองค์ได้ทำสงครามปราบปราม เมืองเวียงจันทน์ ซึ่งเคยเป็นเมืองประเทศราชของไทยมาก่อนจนได้ชัยชนะ พระองค์จึงได้กวาดต้อนเอาชาวเมืองเวียงจันทน์ล่องมาตามลำน้ำท่าจีน จนเข้าสู่มณฑลนครชัยศรี ถึงหมู่บ้านสัมปทวน จึงให้ขบวนราษฎรชาวเวียงจันทน์ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านสัมปทวนนี้เอง ในคราวกวาดต้อนครอบครัวชาวเวียงจันทน์มานั้น ได้มีเจ้านายฝ่ายเวียงจันทน์มาด้วยคือพระเจ้าเมืองชัยและพระชายาหม่อมเจ้าโสภี หลังจากครอบครัวชาวเวียงจันทน์ได้ตั้งถิ่นฐานเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าเมืองชัยและพระชายาได้ทำการบูรณะวัดซึ่งเป็นวัดที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม ชาวบ้านเรียกว่า วัดกลาง แต่เป็นวัดร้างมาตั้งแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์จนเป็นที่เรียกขาน จึงได้อาราธนาท่านพระครูบุญชูโต มาเป็นเจ้าอาวาสทำการปกครองวัดกลาง และได้ชื่อว่าวัดกลางลาว ต่อมาท่านพระครูบุญชูโตได้มรณภาพลง ท่านอาจารย์ป्लीได้ปกครองวัดสืบต่อมา จนกระทั่งอาจารย์ป्लीได้มรณภาพลงได้มีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสอีกหลายองค์ แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าเป็นพระคุณเจ้าองค์ใดบ้างและวัดก็ต้องกลายเป็นวัดร้างถึง 2 หรือ 3 ครั้ง จนกระทั่งท่านอาจารย์น้อยได้มาทำการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดนี้ขึ้นมาใหม่ แล้วทำการปกครองวัดกลางลาวสืบต่อมา หลังจากท่านอาจารย์น้อยได้มรณภาพลง ได้มีเจ้าอาวาสทำการปกครองสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้รวม 10 รูป ด้วยกันคือ

1. พระอาจารย์น้อย
2. พระอาจารย์มี
3. พระอาจารย์โถง
4. พระอาจารย์อ่อน
5. พระอาจารย์อ่อนตา
6. พระอาจารย์เทียน
7. พระอาจารย์จั่น
8. พระครูโสภณสาธุการ (หลวงพ่อชื่น เขมจารี)
9. พระครูโสภณสาธุการ (หลวงพ่อเชิญ โกลโล)
10. พระอธิการประมวล ปภาโกร องค์กรปัจจุบัน

วัดกลางคูเวียง เป็นวัดที่อยู่ระหว่างกลางและเป็นที่อยู่ของชาวลาวเวียงจันทน์ จึงตั้งชื่อว่า วัดกลางลาวต่อมาสมัยท่านจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ทำการเปลี่ยนชื่อวัดเสียใหม่ โดยที่วัดนี้มีคูน้ำเป็นเขตบริเวณรอบวัดและที่สำคัญคือ มีท่านพระครูบุญชูโต เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกนับตั้งแต่พระเจ้าชัยเมืองได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ทำนุบำรุงวัด จนถึงพระครูโสภณ

สาธุการ (ซิ่น เขมจารี) เป็นเจ้าอาวาสซึ่งศึกษาการรักษารโรค และเวทมนต์คาถา จากหมอเทียน สาลีเวียง ซึ่งได้มีตำรับตำรายาแผนโบราณหรือยาต้ม ที่ใช้รักษาอาการเจ็บป่วยให้กับผู้ที่มาขอรับการรักษา และถ่ายทอดให้พระครูโสภณสาธุการ (เชิญ โสโล) ปัจจุบันมี พระอธิการประมวล ปภากร เป็นเจ้าอาวาส (อารยา อินคชสาร, 2554)

โสภณ สุขสำอางค์ (2554) ได้บอกจุดเด่นของวัดกลางคูเวียงที่สำคัญ ดังนี้

ปิดทองลูกนิมิต 9 วัด ในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา วัดกลางคูเวียงเป็นที่รู้จักของพุทธศาสนิกชนทั้งใกล้ทั้งไกล ในเรื่องการสร้างลูกนิมิต ซึ่งลูกนิมิตเหล่านี้จะสร้างขึ้นมามีไว้สำหรับวัดที่ขาดลูกนิมิตได้นำไปใช้ ลูกนิมิตที่สร้างขึ้นมาชุดละ 9 ลูก ตั้งเรียงรายอยู่บริเวณศาลาการเปรียญหลังใหญ่และเป็นหลังแรกที่เราได้เห็นหลังจากที่เลี้ยวเข้ามาในวัด จำนวนลูกนิมิต 9 ชุด รวมทั้งหมด 81 ลูก และยังมีลูกนิมิตใหญ่ที่สุดในโลก ให้ประชาชนได้ปิดทองลูกนิมิต เสมือนหนึ่งได้เดินทางไปปิดทองลูกนิมิต 9 วัดในคราวเดียว (เพราะลูกนิมิตเหล่านี้ต้องไปใช้ที่วัดต่าง ๆ ที่เข้ามานำเอาลูกนิมิตไป) ลูกนิมิตทั้ง 9 ชุดจึงได้มีการเขียนพระนามแทนองค์พระอรหันต์ 8 พระองค์ (พระอรหันต์ 8 ทิศ) ต่อจากชุดแรกซึ่งหมายถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดังนี้

ท่านอัญญาโกณฑัญญะ	อยู่ทางทิศบูรพา	(ตะวันออก)
ท่านพระมหากัสสปะ	อยู่ทางทิศอาคเนย์	(ตะวันออกเฉียงใต้)
ท่านพระสารีบุตร	อยู่ทางทิศทักษิณ	(ใต้)
ท่านพระอุบาลี	อยู่ทางทิศหริ	(ตะวันตกเฉียงใต้)
ท่านพระอานนท์	อยู่ทางทิศปัจฉิม	(ตะวันตก)
ท่านพระภควัมปติ	อยู่ทางทิศพายัพ	(ตะวันตกเฉียงเหนือ)
ท่านพระโมคคัลลานะ	อยู่ทางทิศอุดร	(เหนือ)
ท่านพระราหุล	อยู่ทางทิศอีสาน	(ตะวันออกเฉียงเหนือ)

เบี้ยแก้ยักษ์ เบี้ยแก้เป็นเครื่องรางชนิดหนึ่งที่ใช้ขึ้นชื่อมากอย่างหนึ่งของนครชัยศรี และนครปฐม มีอิทธิฤทธิ์ทางด้านการป้องกันคุณไสยมนต์ดำ ยาเสน่ห์ กันเขี้ยวงาหรือกระทั่งกันภูตผีปีศาจ ซึ่งวิธีการสร้างเบี้ยแก้ คือการนำปรอทที่ผ่านการปลุกเสกแล้วเข้าไปอยู่ในตัวเบี้ยแล้วหาวิธีอุดไม่ให้ปรอทหนีออกมา เมื่อเขย่าเบี้ยแก้แล้วจะได้ยินเสียงดังซุก ๆ อยู่ในตัวเบี้ย โดยมีพระเกจิอาจารย์หลายวัดที่สร้างเบี้ยแก้นี้เพื่อให้ประชาชนได้นำไปติดตัวเพื่อเป็นเครื่องราง ที่วัดกลางคูเวียงได้สร้างเบี้ยแก้ขนาดใหญ่เอาไว้สำหรับประชาชนได้มาปิดทองและให้รู้จักเบี้ยแก้

หม้อยาใหญ่ เป็นหม้อยารูปทรงดินเผาแบบโบราณที่มีขนาดใหญ่ เป็นสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนวัดกลางคูเวียงด้านสมุนไพร ซึ่งมีความเชื่อว่าหม้อยาดินเผาเป็นภาชนะสำหรับต้มยาที่ทำให้ยามีสรรพคุณดี และจุดเด่นของวัดกลางคูเวียงที่เป็นที่รู้จักกันคือยาหม้อ หรือยาสมุนไพรแผนโบราณของไทย ที่หลวงปู่ชื่นได้ถ่ายทอดให้ศิษย์ พระครูโสภณสาธุการ (หลวงพ่อเชิญ โสโล)

โดยที่วัดกลางคูเวียงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายเพราะหลวงปู่ชื่น รักษาโรคต่าง ๆ ด้วยยาหม้อโดยไม่เรียกเก็บค่ารักษาแล้วแต่ประชาชนจะให้เป็นการช่วยค่ายา และได้สืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง

องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงที่ขึ้นชื่อ ได้แก่ ยาหม้อ ซึ่งเป็นการปรุงยาสมุนไพรที่สืบทอดกันมาช้านาน วัดกลางคูเวียงมียารักษาโรคที่เรียกว่า ยาหม้อ ได้แก่ ยาแก้ระดู ทับไข่ ยาแก้ไข้จับสั่น ยาแก้ไข้จับให้ร้อนและเย็น ยาบำรุงเลือด ยาแก้ตาลขะโมยเด็ก ยาแก้ตานขโมย ตัวร้อน ยาบำรุงธาตุ ยาบำรุงเลือดให้เลือดงาม ยาแก้กษัย ยาบำรุงน้ำนม ยาต้มถ่านน้ำควาปลา ยาแก้แพ้อัง ยาบำรุงธาตุทั้ง 4 ยาแก้ น้ำเหลืองเสีย ยาแก้ไข้แกมทราง ยาที่กล่าวมานี้ สามารถรักษาโรคต่าง ๆ ได้ชะงัดนักจนเป็นที่เลื่องลือของชาวบ้านทั้งใกล้และไกล ทำให้มีกระแสศรัทธาหลงไหลมา ทำให้วัดเจริญขึ้นอย่างในทุกวันนี้ พระครูโสภณสาธุการ (หลวงพ่อเชิญ โกลโล) จึงได้สร้างกุฏิโสภณสาธุการ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่เวทิต ต่อหลวงปู่ชื่น เขมจารี ที่ได้สั่งสอนวิชาความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการปรุงยาสมุนไพรแผนโบราณนี้ ทางวัดยังได้พิมพ์สูตรในการปรุงยาสมุนไพรเพื่อแจกผู้สนใจได้นำเอาไปปรุงยาไว้กินกันเองด้วย และปัจจุบันมี พระอธิการประมวล ปภากร เจ้าอาวาสวัดกลางคูเวียง เป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาสมุนไพร และมีนายกฤษดา หนูเชื้อเวียง เป็นผู้ปรุงยาสมุนไพร

ตำรับยาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง

พระครูสังฆรักษ์เชิญ โกลโล วัดกลางคูเวียง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

1. ยาแก้โรคลมอัมพาต ท่านให้เอาต้นผักเสี้ยนผีทั้งห้า (ถอนเอาทั้งต้นตลอดถึงราก) หน้า 1 กก. ใบต้นหนาด หน้า 2 บาท เถาวัลย์เปรียง หน้า 1 ตำลึง แก่นขี้เหล็ก หน้า 2 บาท ยาตำ หน้า 1 - 2 บาท ฝักราชพฤกษ์ 3 ฝัก ตัวยาทั้ง 6 อย่างนี้ นำมาใส่หม้อดินต้มกับน้ำพอสมควร ใช้น้ำยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา เวลาก่อนอาหารเช้าและเย็น วันละ 2 เวลา ให้ดื่มรับประทานประมาณ 3 - 4 หม้อ มีสรรพคุณแก้โรคลมอัมพาต

การนวดแผนไทยโบราณ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนวัดกลางคูเวียงซึ่งเป็นในพื้นที่เรียนรู้ สืบทอดและสั่งสมประสบการณ์จากการนวดแผนไทยโบราณจากบรรพชนรุ่นก่อนรวมถึงการศึกษาเพิ่มเติมในวิชาการนวดแผนไทยจากผู้มีประสบการณ์ภายนอกและจากสถาบันสอนการนวดแผนไทย เช่น โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน(วัดโพธิ์) เป็นต้น ประเภทของการนวดแผนไทยที่มีให้บริการ ได้แก่ การนวดตัว การนวดคลายเส้น การนวดแก้ปวดเมื่อย การนวดคลายเครียด และการนวดประคบ ซึ่งการนวดแผนโบราณเป็นการรักษาตามแบบแพทย์แผนไทย สามารถรักษาโรคเกี่ยวกับเส้น สถานที่บริการการนวดแผนไทยตั้งอยู่บริเวณหลังลูกนิมิตที่ใหญ่ที่สุดในศาลาการเปรียญโดยเปิดให้บริการทุกวัน และเป็นอาชีพให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริม มีรายได้เพิ่ม

ลูกประคบสมุนไพร การนวดแผนไทยของวัดกลางคูเวียงนำสมุนไพรแบบสดและแบบแห้งมาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของลูกประคบสมุนไพร ซึ่งเป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณบำบัดอาการของโรค

ทางกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น ผิวหนัง เมื่อผสมผสานกับความร้อนจากลูกประคบสมุนไพร ก็เท่ากับเสริมฤทธิ์ในการรักษาซึ่งกันและกัน สมุนไพรที่คลายอาการเกร็งของกล้ามเนื้อและเซลล์ที่อยู่ใต้ผิวหนัง ลดการตึงเครียดทำให้เส้นเอ็นหย่อนคลาย บรรเทาอาการปวดเมื่อย ลดการอักเสบ แก้เคล็ดขัดยอก ฟกช้ำดำเขียว บรรเทาอาการคันตามร่างกาย บำรุงผิว ช่วยรักษาเม็ดผดผื่นคันตามผิวหนัง ซึ่งลูกประคบสมุนไพรสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาทางการแพทย์แผนไทยของบรรพบุรุษไทย โดยมีส่วนประกอบของสมุนไพร ดังนี้

1. ลูกประคบสมุนไพรแบบสด (150 กรัม ต่อ 1 ลูก)

1.1 ไพล	30	กรัม
1.2 ขมิ้นชัน	20	กรัม
1.3 ขมิ้นอ้อย	10	กรัม
1.4 ใบมะกรูด	10	กรัม
1.5 ตะไคร้บ้าน	20	กรัม
1.6 ใบพลับพลึง	10	กรัม
1.7 ใบส้มป่อย	10	กรัม
1.8 ใบมะขาม	10	กรัม
1.9 ใบขี้เหล็ก	5	กรัม
1.10 พิมเสน	5	กรัม
1.11 การบูร	10	กรัม
1.12 เกลือแกง	10	กรัม

2. ลูกประคบสมุนไพรแบบแห้ง (150 กรัม ต่อ 1 ลูก)

2.1 ผิวมะกรูด	20	กรัม
2.2 ไพล	20	กรัม
2.3 ผักเสี้ยนผี	20	กรัม
2.4 ข้าวคั่ว	20	กรัม
2.5 พิมเสน	20	กรัม
2.6 การบูร	40	กรัม
2.7 เกลือตัวผู้	10	กรัม

สวนพฤกษชาติและสวนสมุนไพรขนาดเล็ก ที่อยู่ระหว่างกำแพงวัดกับหลังโบสถ์ มีพืชสมุนไพรหลายชนิด ได้แก่ คุน โศกกระสุน ชี้เหล็ก ไพร ผักเสี้ยนผี บอระเพ็ด เตยหอม ซึ่งสมุนไพรเหล่านี้สามารถนำมาทำเป็นยารักษาโรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง เกิดจากการดำริของพระครูโสภณสาธุการ (หลวงพ่อเชย โสโกล) ให้จัดสร้างตลาดน้ำขึ้นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยความร่วมมือกับราษฎรที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน องค์การบริหารส่วนตำบลสัมปทวน กลุ่มแม่บ้านและชมรมรักแม่บ้านท่าจีน ภายใต้คำขวัญที่ว่า ตลาดน้ำ แพลลา หม้อยาใหญ่ ตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำท่าจีนบริเวณหน้าวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นตลาดน้ำที่มีเรือแพอยู่ในแม่น้ำ เป็นตลาดน้ำที่ร่วมสรรค์สร้าง วางระบบการค้า คือ อบอุ่น มีน้ำใจให้กันและกัน ผู้มาเยือนมาจับจ่ายซื้อสินค้า ณ ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงนี้ได้ช่วยเหลือราษฎรในบริเวณใกล้เคียงวัดให้มีอาชีพเสริมในวันหยุด ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ตามรอยเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มีการคมนาคม เส้นทางรถสัญจรสะดวก นับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ยินชมชื่นชมธรรมชาติ

แพปลาริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ด้วยสาเหตุที่ต้องการให้เป็นที่พักอาศัยของปลา แพลลาเป็นแหล่งที่รวบรวมปลานานาพันธุ์ ได้แก่ ปลาสร้อย ปลาเทโพ ปลาตู้ ปลาแรด และปลากะแห เป็นต้น ที่ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดกลางคูเวียง โดยทางวัดมีอาหารปลาไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อพักผ่อน ทำทานหลังจากได้ทำบุญบริเวณศาลาการเปรียญมาแล้ว แพลลามีสภาพแวดล้อมร่มรื่น และได้สัมผัสกับความร่มเย็นสบายของสายลมริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน

รูปเคารพหลวงพ่อบุญชูโต เป็นที่เคารพนับถือของคนในพื้นที่และละแวกใกล้เคียง ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่วัดกลางคูเวียง มีขนาดหน้าตักประมาณศอกเศษ ทำจากโลหะสัมฤทธิ์ สร้างขึ้นสมัยใดไม่ปรากฏ ซึ่งประดิษฐานอยู่บนวิหารหลวงพ่อบุญชูโตหลังใหม่

โบสถ์ หรือพระอุโบสถ เป็นอาคารสถานที่สำคัญในวัด เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญสำหรับพระภิกษุสงฆ์ โบสถ์ของวัดกลางคูเวียงเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี ขนาด 5 ห้องมีสภาพมั่นคงแข็งแรง ไม่มีร่องรอยการชำรุดทรุดโทรมสังเกตได้จากสีที่ยังดีไม่มีร่องรอยของการหลุดร่อนและมีการบูรณะซ่อมแซมเป็นระยะ ตัวโบสถ์มีขนาดกลาง สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2479 มีรั้วแก้วกันโดยรอบ ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีจะมีเทศกาลงานประจำปีของวัดกลางคูเวียงให้พุทธศาสนิกชนเข้าไปสักการะองค์พระประธานภายในโบสถ์

วิหาร มี 3 หลัง ได้แก่

1. **วิหารพระประจำวันเกิด** ตัววิหารมีขนาดเล็ก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2536 ด้านหน้าวิหารยาวประมาณ 10 เมตร และด้านข้างกว้างประมาณ 7 เมตร ตั้งอยู่ด้านซ้ายมือของตัวโบสถ์ มีสภาพมั่นคงแข็งแรงดี ใช้เป็นที่ประดิษฐานของพระประจำวันเกิด ทั้ง 7 วัน ให้ประชาชนได้กราบไหว้สักการะบูชา

2. **วิหารหลังหลวงพ่อบุญชูโตหลังเก่า** ตั้งอยู่ด้านหลังวิหารประจำวันเกิด เป็นอาคารทรงคฤห์ขนาดเล็ก มีเพียง 2 ช่วงเสา ด้านหน้าวิหารความยาวประมาณ 5 เมตร และด้านข้างยาวประมาณ 10 เมตร เดิมเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพหลวงพ่อบุญชูโตปัจจุบันไม่เปิดใช้งาน

3. **วิหารหลวงพ่อบุญชูโตหลังใหม่** เป็นวิหารแบบจัตุรมุขบนฐานสูงมีบันไดเดินขึ้นไป โดยข้างบันไดขึ้นวิหารมีศาลารายทั้ง 2 ข้าง วิหารหลังใหม่เปิดให้ประชาชนได้ขึ้นไปสักการบูชาหลวงพ่อบุญชูโต

ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้นยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ทำมุขลด 2 ชั้น มีสภาพมั่นคงแข็งแรง ที่ตั้งของศาลาการเปรียญอยู่ห่างจากโบสถ์และวิหารเล็กน้อย บริเวณใต้ถุนศาลาการเปรียญถูกใช้เป็นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการทำบุญในลักษณะต่าง ๆ อย่างเต็มพื้นที่ ได้แก่ การปิดทองลูกนิมิต 9 วัด และลูกนิมิตที่ใหญ่ที่สุด การปิดทองเบ็ยกัใหญ่ที่สุด การสักการบูชา รูปหล่อพระบูรพาจารย์ชื่อดังของวัดต่าง ๆ ได้แก่ หลวงปู่ทวดแห่งวัดช้างไห้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) แห่งวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร หลวงปู่บุญและหลวงปู่เพิ่มแห่งวัดกลางบางแก้ว ที่มีขนาดเกือบเท่าตัวจริงทำจากโลหะสัมฤทธิ์ การทำสังฆทาน การสะเดาะเคราะห์ การตัดบาตร สตางค์ การซื้อที่ดิน การทำบุญโงศพ การเช่าวัตถุมงคล เป็นต้น และให้บริการน้ำสมุนไพรมานาน จัดให้บริการฟรี ด้วยสภาพที่มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เต็มพื้นที่ ทำให้มีสภาพแออัดเมื่อถึงช่วงที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวกันมาก

จากบริบทวัดกลางคูเวียงดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยทำการศึกษาภูมิปัญญาสมุนไพรร่วมกับ ยามห้อมและลูกประคบ พบว่า ยามห้อมเป็นการปรุงยาสมุนไพรร่วมกับสมุนไพรที่สืบทอดกันมาที่พระครูโสภณสาธุการ (หลวงพ่อชื่น เขมจารี) ได้สั่งสมประสบการณ์และความรู้การรักษาโรค เวทมนต์คาถาจากหมอเทียน สาลีเวียง และถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้พระครูโสภณสาธุการ (หลวงพ่อเชียว โกสโล) และปัจจุบันพระอธิการประมวล ปภากร เป็นเจ้าอาวาสวัดกลางคูเวียง และลูกประคบที่ใช้ในการนวดแผนไทยโบราณ โดยนำสมุนไพรร่วมกับแบบสดและแบบแห้งมาเป็นส่วนประกอบของลูกประคบสมุนไพรมีสรรพคุณบำบัดอาการของโรคทางกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น ผิวน้ำ เมื่อผสมผสานกับความร้อนจากลูกประคบสมุนไพรร่วมก็เสริมฤทธิ์ในการรักษาซึ่งกันและกัน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

บุษกร วัฒนบุตรและคณะ (2561) นำเสนอบทความเรื่องศาสตร์พระราชากับการพัฒนาคนไทยที่ต้องมีแผนการพัฒนาคนที่ถูกออกแบบมาให้สอดคล้องกันในทุกระดับและสาขา เพื่อการไปสู่เป้าหมายเดียวกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ต้องให้คุณค่ากับทุกระดับการศึกษาและอาชีพ ซึ่งการปรับเปลี่ยนประเทศไทยไปสู่โมเดล Thailand 4.0 เพื่อให้คนไทยมีภูมิคุ้มกันตนเอง

ทั้งทางด้านวิชาชีพและวิชาชีพ โดยดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีหลักคือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และอยู่บนพื้นฐานของ 2 เงื่อนไข คือ ความรู้คู่คุณธรรม ภายใต้สังคมไทยที่เป็นสังคมแห่งวิริยภาพโดยเอกลักษณ์ เน้นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ “คน” สร้างกระบวนการคิดที่ทันสมัยให้ตื่นรู้สอดคล้องกับหลัก วิทยาศาสตร์ หลักเหตุผล และหลักคุณธรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนชีวิต การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด พึ่งพาตนเองได้และพร้อมแบ่งปันสู่สังคม ซึ่งจะต่อยอดไปสู่การขับเคลื่อน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล สร้างความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยมีเครื่องมือการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตตามการน้อมนำศาสตร์พระราชามาสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่ง “คุณภาพชีวิตที่ดี” มีชีวิตที่ปกติสุข ปลอดภัยมีเงินเก็บออม มีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล

ชรินทร์ มั่งคั่ง (2561) ศึกษาเรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาศาสตร์พระราชาของศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวของผู้เรียนในชุมชนพื้นที่โครงการหลวงภาคเหนือของไทย ผลการศึกษาพบว่า 1.แนวทางการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การนำไปใช้ในพื้นที่โครงการหลวง ประกอบด้วย 1) การเข้าใจองค์ความรู้เชิงพื้นที่ 2) การเข้าถึงพื้นที่เชิงบูรณาการ 3) การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งการถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาศาสตร์พระราชาในชุมชนผ่านการเล่าเรื่องประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากบรรพบุรุษของตนเองในการแก้ปัญหาชุมชน การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง การนำพิธีกรรมและทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็น ทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์และส่งเสริมการแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2.องค์ความรู้ศาสตร์พระราชานำไปใช้สู่การสร้างแนวปฏิบัติที่ดีในชุมชน พบว่าการพัฒนา สร้างกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีศักยภาพในการเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้ คือ 1) การวิเคราะห์บริบทเพื่อวางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ 2) การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อความยั่งยืน 3) กระบวนการดำเนินงานเพื่อสร้างแนวปฏิบัติที่ดี 4) ผลผลิตของการถ่ายทอดความรู้ และ 5) องค์การเพื่อการหนุนเสริมสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

อัจฉรา สุ่มงเกษตร ,ชัยวัฒน์ นันทศรี (2560) ศึกษาวิจัยเรื่ององค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน กรณีศึกษา อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันหมอยาพื้นบ้านเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง หมอยาพื้นบ้านแบ่งได้ 6 ประเภท ได้แก่ หมอเป่า หมอดำแย หมอสมุนไพร หมอสูตรขวัญ หมอนวด และหมอธรรม หมอยาพื้นบ้านมีองค์ความรู้ในการรักษาโรคชนิดเดียวกันในวิธีที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ที่ได้รับการสืบทอดและศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง ส่วนใหญ่สืบทอดองค์ความรู้มาจากบรรพบุรุษ ในกระบวนการรักษาใช้ทรัพยากร ความเชื่อ และพิธีกรรมภายในชุมชนเป็นหลัก ผสมผสานการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคที่เก็บได้จากธรรมชาติ และปลูกเอง ลักษณะของสมุนไพรที่ใช้มีหลายรูปแบบ อาทิ ยาผง ยาลูกกลอน น้ำมันสกัด ยาหม้อหรือยาต้ม และการประคบ องค์ความรู้ของหมอยาพื้นบ้านเหล่านี้ ไม่ได้ใช้เพียงเพื่อรักษาความเจ็บป่วย

เท่านั้นแต่มีคุณค่าต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ปัจจุบันหมอยาพื้นบ้านไม่ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ลูกหลานหรือคนอื่น ๆ เพราะคนทั่วไปให้ความสำคัญกับการแพทย์แผนปัจจุบัน จนอาจจะเลยภูมิปัญญาด้านการรักษาของหมอยาพื้นบ้าน

เอกศักดิ์ เฮงสุโข (2560) ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพ และการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการดูแลสุขภาพและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรของกลุ่มสมุนไพรจังหวัดบึงกาฬ เริ่มจาก 2 ลักษณะ คือ การได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลในครอบครัว กับการได้รับการฝึกอบรมจากสถาบันทางการแพทย์ ซึ่งลักษณะแรก เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนผู้ประกอบการอาชีพเกี่ยวกับสมุนไพรมากกว่า แต่ลักษณะหลังเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการยอมรับและความมั่นคงในอาชีพหมอยาสมุนไพร จึงพบว่า ไม่ว่าจะเริ่มจากลักษณะใด แต่ประธานกลุ่มสมุนไพรทุกกลุ่มล้วนผ่านการฝึกอบรมจากสถาบันทางการแพทย์ และได้รับใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ยาชนิดต่าง ๆ อาทิ ลูกประคบ ยาชนิดผง ยาลูกกลอน และยาชนิดแคปซูล ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรมีความหลากหลาย และสะดวกต่อการรับประทานและการเก็บรักษายิ่งขึ้น ส่วนการถ่ายทอดและการสืบทอดส่วนใหญ่มักเป็นบุคคลในครอบครัว ถ่ายทอดโดยการฝึกปฏิบัติและแนะนำในระหว่างการปฏิบัติ นั้น ๆ โดยมีเป้าหมาย 3 ประการ คือ 1) เป้าหมายในการรักษา 2) เป้าหมายทางเศรษฐกิจและการสงเคราะห์ และ 3) เป้าหมายในการอนุรักษ์หลังจากได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาสมุนไพรแล้ว ผู้สืบทอดมีการปฏิบัติ 3 ด้าน คือ 1) การใช้ภูมิปัญญาสมุนไพรดูแลสุขภาพตนเอง บุคคลใกล้ชิด และคนอื่น ๆ 2) การถ่ายทอดให้บุคคลใกล้ชิด และ 3) การกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของสมุนไพรและการอนุรักษ์สมุนไพร

สุวิมล วรรณวิทย์พนิต และคณะ (2560) ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า 1) ศูนย์การเรียนรู้เมืองเพชร ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่อยู่ท่ามกลางหุบเขา และติดทะเล ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรและปศุสัตว์ และมีการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสนใจที่จะรู้แสวงหาความรู้ใหม่เสมอ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแบบวิถีเมืองเพชรของจังหวัดเพชรบุรี มีบทบาทในการให้ความรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตขอประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ 2) รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้น คือ “PETCH Model” มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ Participation (การมีส่วนร่วม) Evolution enough (ความพอเพียง) Technology (การนำเอาเทคโนโลยีและหลักวิทยาศาสตร์มาปฏิบัติ) Community (ชุมชน) และ Harmony (ความกลมกลืน) 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ารูปแบบการพัฒนาต้องดำเนินควบคู่ไปกับภูมิปัญญาเป็นความรู้

ดั้งเดิมอันประกอบไปด้วยคุณธรรม สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน มีความสัมพันธ์กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และ 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าภาพรวมอยู่ระดับมาก

พลอากาศตรีฐานันต์ จันทร์อำไพ (2560) ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนางาน ด้านกิจการพลเรือนของกองทัพอากาศ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนางาน ด้านกิจการพลเรือน มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับงาน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและ ความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ได้แก่ มีความพอดีที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ และมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ยกตัวอย่างเช่น ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ระเบิดจากภายใน การทำงานทุกอย่างต้องเรียบง่าย ประหยัด ทำให้ง่ายต่อการเข้าใจ ทำงานตามลำดับขั้นตอน และมีการปฏิบัติอย่างชัดเจน นอกจากนี้การคิด ฟัง ปฏิบัติการทำงานต้องใช้หลักความรู้ในการทำงาน วางแผนงานต้องระมัดระวัง ต้องใช้หลักการช่วยสนับสนุน การพัฒนาตนเองต้องเกิดขึ้นจากภายในตัวเองของแต่ละคน จึงต้องแสดงศักยภาพออกมาให้ดี ตลอดจนต้องมองภาพรวม ทุกคนต้องมีส่วนร่วม คือการประสานงาน และการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ในการปฏิบัติงานยึดถือคุณธรรม อาทิความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและความสุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง ด้านบรรเทาสาธารณภัย ต้องมีความเข้าใจความต้องการของชุมชนและบริบทท้องถิ่น เข้าใจความเป็นไปทั้งหมดของปัญหาอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม ในการป้องกันและลดความสูญเสียจากภัยพิบัติ ต้องเข้าถึงพื้นที่และออกไปสัมผัสถึงความจริงที่คนในพื้นที่ต้องการจริง ๆ เข้าถึงความรู้สึกนึกคิดในความเป็นมนุษย์ของทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้องรวมทั้งตัวของเราเองด้วย ต้องนำสิ่งที่ประชาชนต้องการไปพัฒนาเติมเต็มให้เขาสามารถใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ และต้องอยู่บนรากฐานของความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา โดยใช้มนุษยธรรมเป็นฐานให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย (2558) ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน ได้แก่ 1.1 คุณลักษณะด้านนิสัยและพฤติกรรม ประกอบด้วย พฤติกรรมความใฝ่รู้ใฝ่เรียน พฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และ พฤติกรรมการสะท้อนผลการเรียนรู้ 1.2 คุณลักษณะด้านเจตคติ ประกอบด้วย การมองเห็นคุณค่าในตนเอง การมองเห็นคุณค่าของบุคคลรอบข้าง การมองเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ และการมองเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม 1.3 คุณลักษณะด้านทักษะ ประกอบด้วย ทักษะการคิด

ทักษะการสื่อสาร ทักษะการบูรณาการความรู้ ทักษะการจัดการ ทักษะทางสังคม ทักษะทางอาชีพ และทักษะสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และ 1.4 คุณลักษณะด้านความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ด้านประสบการณ์ ความรู้ด้านสังคม ความรู้ด้านวิชาการ ความรู้ด้านอาชีพ และความรู้ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ 2) รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน ประกอบด้วย 2.1 หลักการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.2 พื้นที่การเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.3 ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ 2.4 ปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.5 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.6 ทรัพยากรส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และ 2.7 วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 3) ปัจจัยความสำเร็จของรูปแบบฯ ได้แก่ ความใฝ่เรียนรู้ของเยาวชน การสนับสนุนของเครือข่ายการเรียนรู้ ความหลากหลายและความสะดวกในการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวย และความเป็นอิสระทางด้านเวลา เงื่อนไขของรูปแบบฯ ได้แก่ นโยบายรัฐที่ขาดการสนับสนุน แหล่งเรียนรู้ขาดความหลากหลายและไม่ครอบคลุมกับกลุ่มเป้าหมาย เยาวชนไม่มีความพร้อมในการเรียนรู้ ความไม่ต่อเนื่องในการส่งเสริมการเรียนรู้ และการส่งเสริมการเรียนรู้ขัดต่อหลักคุณธรรมและจริยธรรม 4) ข้อเสนอเชิงนโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยฯ ประกอบด้วย 4.1 นโยบายภาครัฐ ควรให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายที่นำไปสู่ การปฏิบัติได้จริง และสนับสนุนกองทุนเพื่อจัดพื้นที่การส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เป็นต้นแบบในแต่ละจังหวัด 4.2 นโยบายภาคเอกชน ควรให้การสนับสนุนทุนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้หรือสร้างพื้นที่การเรียนรู้ในชุมชนให้มีความทันสมัย มีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเยาวชนให้มากขึ้น 4.3 นโยบายภาคประชาสังคม ควรสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน 4.4 นโยบายทางสถาบันทางสังคม ควรรณรงค์ให้คนในครอบครัวปรับบทบาทเป็นเพื่อนร่วมทางการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสนทนา เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และรณรงค์ให้สถานศึกษาสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นอกห้องเรียนเพื่อให้เยาวชนได้รับประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติ

ยอดชาย สุวรรณวงษ์ (2558) ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต บนฐานวิถีชีวิตชุมชนเพื่อเสริมสร้างสุขภาพชุมชน ผลการศึกษาพบว่า 1) องค์ประกอบการเรียนรู้สุขภาพชุมชนบนฐานวิถีชีวิตชุมชน ได้แก่ (1) แนวคิดพื้นฐานด้านสุขภาพ ชุมชน เพื่อการตอบสนองความต้องการ และความอยู่รอด (2) เป้าหมายเพื่อดูแลและสร้างเสริมสุขภาพของคน ชุมชน และภูมิปัญญา (3) ประเพณีวิถีชีวิตชุมชนด้านสุขภาพแบ่งเป็น ด้านความคิด และด้านพฤติกรรม (4) กระบวนการเรียนรู้ด้านสุขภาพบนฐานวิถีชีวิตชุมชน คือ การถ่ายทอด การผสมผสาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมสุขภาพ (5) ปัจจัยที่มีผลต่อวัฒนธรรม สุขภาพ คือ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติ

และศาสนาที่คนในสังคมนับถือ 2) รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสุขภาพ สำหรับสังคมไทย ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ (1) ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้านสุขภาพบนฐานวิถีชีวิตชุมชน 5 ประการ (2) เป้าหมายการเรียนรู้ของคนและชุมชน (3) กระบวนการเรียนรู้ของคนและชุมชน และ (4) ปัจจัยสนับสนุนด้านแรงขับเคลื่อนการเรียนรู้ด้านสุขภาพ และภูมิปัญญา ท้องถิ่น โดยรูปแบบมีความเหมาะสมของเนื้อหา ทฤษฎีสอดคล้องกับบริบทชุมชน และมีความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติในระดับมาก

เอกชัย พุ่มดวง (2557) ศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน กรณีศึกษาตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1. การจัดการความรู้ของครอบครัวเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ชุมชนโคกโคเฒ่ามีจุดอ่อนและ ต้องการให้มีการจัดการความรู้ ดังนี้ 1) ทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน คือด้านความสามารถในการบริหารจัดการระบบการเงิน 2) ทักษะเฉพาะบุคคลและทักษะทางสังคม คือ ด้านการสร้าง ความมั่นใจในตนเอง 3) ทักษะการประกอบอาชีพ คือ ด้านความสามารถในการประกอบอาชีพ 2. การจัดการความรู้โดยใช้เครือข่าย คือ คน เทคโนโลยี และกระบวนการ ประชาชนมีการศึกษา ระดับพื้นฐาน มีผู้บริหารท้องถิ่นและกลุ่มผู้นำชุมชนมีประสบการณ์มีศักยภาพในการบริหารจัดการ ภายในกลุ่มของชุมชน มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการสืบทอดความรู้จากครูภูมิปัญญา ท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนมีทรัพยากรบุคคลจาก โรงเรียน/มหาวิทยาลัย และองค์กรท้องถิ่น ที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้อำนวยให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน วัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีการเรียนรู้เพื่อการประกอบอาชีพ ไม่มีการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยอำนวยความสะดวกจัดเก็บ และสืบค้นข้อมูลองค์ความรู้ที่ชุมชนต้องการเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และในกระบวนการจัดการ ความรู้ของชุมชน มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกในกลุ่มโดยผู้นำ ชุมชน ไม่มีการจัดตั้งเครือข่าย แหล่งการเรียนรู้กระบวนการจัดการความรู้ชุมชนยังไม่เป็นระบบ การดำเนินงานให้เกิดผลอย่างจริงจังเป็นเรื่องค่อนข้างยาก เนื่องจากไม่มีหน่วยงาน/กลุ่มทีมงานที่ จะจัดการความรู้ของชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนมีน้อย

สุภามาศ อำดวง (2554) ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัด เพื่อเสริมสร้าง การเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้าง การเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ในระดับมากทุกด้าน ประกอบด้วย ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบาย ต้องการให้ เป็นแหล่งดำรงและสืบทอดคุณค่าเอกลักษณ์ ด้านการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัดต้องการให้ การบริหารจัดการดำเนินงานไปเพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ด้านบุคลากรต้องการบุคลากรพัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่องและมีความรักให้กับงาน ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องการให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย ด้านการมีส่วนร่วมต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งเรียนรู้ต้องการให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดการแหล่งเรียนรู้ และด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต้องการให้องค์กร ชุมชน ท้องถิ่นมีบทบาทอย่างจริงจังในการดูแลแหล่งเรียนรู้ 2) แนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบาย เน้นให้ผู้ใช้บริการทุกคนได้เข้ามาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในวัดเป็นการจัดการทำงานอย่างมีระบบ เน้นให้บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ มีจิตอาสาในงานการพัฒนา ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาในวัด กิจกรรมส่งเสริมพุทธศาสนา กิจกรรมพัฒนาอาชีพ และกิจกรรมทักษะชีวิต เป็นต้น ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนควรเป็นผู้ใช้บริการที่ดีให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัดแหล่งเรียนรู้ โดยเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในแหล่งเรียนรู้ ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งเรียนรู้ควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งเรียนรู้ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการจัดการให้กับแหล่งเรียนรู้ในวัด

นิยม สุทธิหลวง และคณะ (2554) ศึกษาวิจัยสรุปว่า การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องมีการทบทวนที่เข้มแข็งที่มีแผนแม่บทในการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างจริงจัง พร้อมทั้งมีทรัพยากรบุคคล มีงบประมาณการอบรมให้แก่เยาวชนและผู้สนใจ มีตลาดเพื่อขายเป็นรายได้เสริมหรือการให้ค่าตอบแทนปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน มีกระบวนการทำงานร่วมกับโรงเรียนในท้องถิ่น โดยกำหนดหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความเสมอภาคและทัดเทียมกันของภาครัฐด้านองค์ความรู้ สนับสนุนพัฒนาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

โสภณ สุขสำอางค์ (2554) ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม กรณีศึกษา : ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม มีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมปิดทองลูกนิมิต 9 วัด ปิดทองลูกนิมิตที่ใหญ่ที่สุด กิจกรรมทางศาสนา การให้อาหารปลาแพริมน้ำ ปิดทองเบ็ญแจใหญ่ที่สุด การบริการยาสมุนไพร การนวดแผนโบราณ กิจกรรมตลาดน้ำ การทำบุญตามศรัทธา การให้เช่าวัตถุมงคล เป็นต้น ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีการจัดการความปลอดภัยในการคมนาคม สะดวกสบาย มีป้ายต่าง ๆ ให้เข้าถึงการบริการ มีการจัดทำแผ่นพับ การประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่าง ๆ ให้มากขึ้นอันจะทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายสู่ภายนอก ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วมวัด องค์การบริหารส่วนตำบลสัมปทวน กำนันและผู้ใหญ่บ้านร่วมมือกันในการดูแลและสนับสนุนกิจกรรมของวัด ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการพัฒนาส่งเสริม สนับสนุนวัดกลางคูเวียง

วาสนา แก้วหล้า (2553) ศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ - เขมร : กรณีศึกษาวัดในจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทพระสงฆ์ที่ชาวบ้านศรัทธายังมีความเชื่อในการดูแลสุขภาพตามแนวทางการรักษาแบบพึ่งภูมิปัญญาพืชสมุนไพร มีมิติในการอธิบายเพื่อทำความเข้าใจกับธรรมชาติและมีการรักษาที่ผู้ป่วยได้ทำความเข้าใจได้อย่างกลมกลืนเป็นสาระเดียวกัน มีกรรมวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านผสมผสานไปกับหลักการอธิบายองค์ความรู้หรือญาณวิทยาแบบองค์รวมที่ได้สืบทอดมา

ภัทรพร จันตะณี. (2553) ทำการศึกษาวิจัยการจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของชุมชน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเห็ดดับเต่า พบลักษณะของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนในเชิงกระบวนการที่ไม่แตกต่างกัน โดยสาระสำคัญของงานวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและการทำงานต่าง ๆ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นจุดขายของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อธำรงรักษาชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนล้วนถูกนำมาเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชนเชิงท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ศุภย์คติชนวิทยา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2550) ทำการศึกษาวิจัยพบว่าคนไทยใช้คำว่า ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย ในความหมายเดียวกัน เพียงแต่ใช้คำนิยามคำว่า ชาวบ้าน ท้องถิ่น ท้องถิ่นไทย หรือไทย เพื่อกำกับขอบเขตแห่งความหมายเท่านั้น ด้านระดับของการคุ้มครองภูมิปัญญา มีการแบ่งเป็น 2 ระดับ ภูมิปัญญาระดับชาติ และภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น ชาวบ้านให้ความสำคัญกับปัญหาการขาดผู้สืบทอดและการนำภูมิปัญญาไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมและการแบ่งประเภทของภูมิปัญญาออกเป็น 12 ประเภท ได้แก่ด้านเกษตรกรรมด้านภาษาและวรรณกรรมด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ด้านศิลปกรรม ด้านนันทนาการ ด้านอาหารการกิน ด้านหัตถกรรม ด้านการประกอบอาชีพ/การทำมาหากิน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหารจัดการชุมชน ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน หรือเทคนิควิธีการด้านการดูแลสุขภาพและการรักษาโรค ส่วนปัญหาเกี่ยวกับการเผยแพร่และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า การจัดการบริหารภาครัฐบางส่วนมีการทำลายศิลปวัฒนธรรมของชาติ ตัวอย่าง หาบเร่มีศิลปวัฒนธรรมหลายแขนง เช่น ศิลปะการไขว้สาแหวก การจักสาน ไม้คาน และสิ่งของหรืออาหารที่จำหน่าย เป็นต้น รัฐมีการส่งเสริมเชิดชูครุภูมิปัญญาให้เป็นที่ยู่อัก แต่ขาดการสนับสนุนงบประมาณในการเผยแพร่ภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง สุดท้ายครุภูมิปัญญาต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายใน การถ่ายทอดความรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังขาดองค์การที่รับผิดชอบโดยตรง และมีการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ทั้งตัวปราชญ์ ครุภูมิปัญญา กระบวนการถ่ายทอด องค์ความรู้ และงบประมาณที่จะสนับสนุนอย่างจริงจังต่อเนื่อง

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

Far (2005) ศึกษาวิจัยถึงความต้องการของการศึกษาตามอัธยาศัยของคนในประเทศเยอรมัน โดยการศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องคือ ระดับการศึกษา การแบ่งเวลาต่อความต้องการ การศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า บุคคลที่มีการศึกษาสูงจะมีความสามารถในการแบ่งเวลาได้มากกว่า ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้สามารถมีเวลาใน การทำกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อเพิ่มความรู้และเพื่อการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และความต้องการในการเรียนรู้ตามอัธยาศัยมาจาก ความสนใจจะขึ้นอยู่กับ ความพอใจของแต่ละบุคคล

Apple (1990, อ้างถึงใน อาคม จันตะณี, 2557) ศึกษาวิจัยเรื่องการนำวิทยากรพื้นบ้านมาใช้ในการเรียนการสอนจะช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามทางสติปัญญา ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ในท้องถิ่นอย่างปกติสุข บนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพภูมิศาสตร์ นิเวศวิทยา ความเชื่อ ปรัชญา วิถีท้องถิ่น และวิถีแห่งการดำรงชีวิต ซึ่งสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งที่ให้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ สามารถจัดกระบวนการ เรียน เรียนรู้เพื่อขยายประสบการณ์ของผู้เรียน และเชื่อมโยงสู่การใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียน อาจเรียนรู้ร่วมกับ เพื่อนตามกระบวนการเรียนการสอน หรือเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ

Rachel (2006) ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่หลังจากจบ การศึกษา โดยการศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในประเทศอังกฤษ จำแนกตามความแตกต่าง ของการศึกษา พบว่า บุคคลที่เรียนในระดับอุดมศึกษาจะมีความสนใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากกว่า กลุ่มอื่น โดยเฉพาะเนื้อหาและหัวข้อที่ตัวเองสนใจ การเรียนรู้จากกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับ สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตจะไม่ได้รับการสนใจ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมของผู้เรียน เพื่อตอบสนองต่อความสนใจ ความพึงพอใจเป็นตัวเลือกที่ดีในการตัดสินใจ ซึ่งวิธีการดำเนินชีวิตและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลมีผลต่อแรงจูงใจในการเรียนรู้หลังจบ การศึกษา

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการศึกษาวิจัยแบบศึกษาข้อมูลเชิงประมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 2) เสนอแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากตำรา เอกสาร วารสาร บทความ สื่อสิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 10,599 คน ประกอบด้วย

1. นักศึกษา สังกัดศูนย์การศึกษานอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนครชัยศรี (นักศึกษา กศน.) ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 690 คน
2. ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 24 ตำบล จำนวน 9,909 คน ซึ่งเป็นผู้มีโอกาสใช้ยาสมุนไพร และบริการการนวดแผนโบราณ เนื่องจากผู้สูงอายุมีความเสื่อมของระบบร่างกาย ประกอบกับสุขภาพของผู้สูงอายุมีความถดถอยของสภาพร่างกายจำเป็นต้องมีการใช้บริการการนวดแผนโบราณเพื่อผ่อนคลายกล้ามเนื้อควบคู่กับการใช้ยาสมุนไพร ข้อมูล ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2561 (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอนครชัยศรี, 2561)

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 618 คน ประกอบด้วย

1. กลุ่มตัวอย่างเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ประกอบด้วย

1.1 นักศึกษา สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นครชัยศรี (นักศึกษา กศน.) ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 248 คน รายละเอียดแสดงตามตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างนักศึกษา กศน.

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนักศึกษา กศน.

ที่	กศน.ตำบล	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	ขุนแก้ว	41	15
2	ท่าตำหนัก	43	15
3	วัดแค	23	8
4	จิ้วราย	42	15
5	นครชัยศรี	40	14
6	บางแก้ว	43	15
7	บางระกำ	0	0
8	ลานตากฟ้า	36	13
9	วัดสำโรง	42	15
10	ดอนแฝก	40	14
11	ห้วยพลู	30	11
12	บางพระ	0	0
13	บางแก้วฟ้า	55	20
14	วัดละมุด	10	4
15	สัมปทวน	42	15
16	ศรีมหาโพธิ์	20	7
17	ท่ากระชับ	25	9
18	โคกพระเจดีย์	0	0
19	บางกระเบา	41	15
20	ท่าพระยา	0	0

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนักศึกษา กศน. (ต่อ)

ที่	กศน.ตำบล	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
21	ไทยवास	35	13
22	ศิระชะทอง	26	9
23	แหลมบัว	14	5
24	พะเนียด	42	15
	รวม	690	248

1.2 ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 24 ตำบล จำนวน 370 คน รายละเอียดแสดงตามตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้สูงอายุ

ที่	ตำบล	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	ตำบลขุนแก้ว	697	26
2	ตำบลท่าตำหนัก	330	13
3	ตำบลวัดแค	157	6
4	ตำบลจี้วราย	497	18
5	ตำบลนครชัยศรี	260	10
6	ตำบลบางแก้ว	260	10
7	ตำบลบางระกำ	250	10
8	ตำบลลานตากฟ้า	416	15
9	ตำบลวัดสำโรง	224	9
10	ตำบลดอนแฝก	306	11
11	ตำบลห้วยพลู	810	30
12	ตำบลบางพระ	120	5
13	ตำบลบางแก้วฟ้า	680	25
14	ตำบลวัดละมุด	424	16
15	ตำบลสัมปทวน	530	20
16	ตำบลศรีมหาโพธิ์	442	17
17	ตำบลท่ากระชับ	360	13

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้สูงอายุ (ต่อ)

ที่	ตำบล	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
18	ตำบลโคกพระเจดีย์	348	13
19	ตำบลบางกระเบา	158	6
20	ตำบลท่าพระยา	200	7
21	ตำบลไทยवास	399	15
22	ตำบลศิระชะทอง	748	27
23	ตำบลแหลมบัว	420	15
24	ตำบลพะเนียด	873	33
	รวม	9,909	370

2. กลุ่มตัวอย่างเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดกลางคูเวียง ผู้เตรียมยาสมุนไพร ตัวแทนกลุ่มนวดวัดกลางคูเวียง นักพัฒนาชุมชนประจำตำบลสัมปทวน กรรมการวัดกลางคูเวียง ผู้ใช้บริการ ตัวแทนครู กศน.ตำบล และผู้นำท้องถิ่น (ผู้ใหญ่บ้าน และนายก อบต.) 2 คน

3. ขั้นตอนในการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 1 แบ่งพื้นที่ศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเป็นชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 24 ตำบล และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 1 แห่ง

ขั้นตอนที่ 2 สสำรวจประชากรในพื้นที่ศึกษา

1. นักศึกษาสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นครชัยศรี (นักศึกษา กศน.) 20 ตำบล จำนวน 690 คน

2. ผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุในอำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 24 ตำบล จำนวน 9,909 คน

ขั้นตอนที่ 3 เลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan)

1. นักศึกษาสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นครชัยศรี (นักศึกษา กศน.) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 248 คน

2. ผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุในอำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ได้กลุ่มตัวอย่าง ผู้สูงอายุ จำนวน 370 คน

ขั้นตอนที่ 4 กลุ่มตัวอย่างเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 9 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) เรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบสอบถามความต้องการแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และสำหรับนักศึกษาสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนครชัยศรี (นักศึกษา กศน.) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการศึกษา สภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างสำหรับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง เพื่อเก็บข้อมูลสภาพ ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอด

5. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย และการหาคุณภาพของเครื่องมือ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาจากตำรา เอกสาร บทความ ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตของการวิจัยและสร้างเครื่องมือวิจัยให้ครอบคลุมความมุ่งหมายของการวิจัย

ขั้นที่ 2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามจากเอกสาร เพื่อกำหนดขอบเขตและเนื้อหาของแบบสอบถาม พร้อมทั้งการลงพื้นที่จริงเพื่อสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี และนักศึกษาสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนครชัยศรี (นักศึกษา กศน.) และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง เพื่อจะได้ความชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นที่ 3 นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสอบถาม ให้ครอบคลุมตามตัวบ่งชี้ที่ต้องการศึกษา ของงานวิจัย และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นที่ 4 นำแบบสอบถามที่เป็นโครงร่างแล้วไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence : IOC) โดยใช้สูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง
 $\sum R$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
 N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์ในการพิจารณา คือ

+1 หมายถึง สอดคล้อง
 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ
 -1 หมายถึง ไม่สอดคล้อง

โดยการพิจารณาข้อคำถามที่มีผลการคำนวณดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ หรือมากกว่า 0.5 ขึ้นไป ถือว่าข้อนั้นมีความสอดคล้องเหมาะสม

ขั้นที่ 5 ทดลองใช้เครื่องมือ (try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากชมรมผู้สูงอายุตำบลสัมปทวน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น(reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟา (alpha coefficient) ตามวิธีการของคอนบราค (cronbach) โดยได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งหมด 0.846

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ในการเก็บข้อมูล
2. ผู้วิจัยประสานงานชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี 24 ตำบล จำนวน 370 คน และ กศน.ตำบล ทั้ง 20 แห่ง ในสังกัด กศน.อำเภอ นครชัยศรี จำนวน 248 คน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บข้อมูล
3. ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับกลับคืน

4. ผู้วิจัยลงพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงจำนวน 9 คน

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม

เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาแล้วนั้น จึงทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์สำหรับการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1.1 วิเคราะห์แบบสอบถาม ตอนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

1.2 วิเคราะห์แบบสอบถามตอนที่ 2 ซึ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปรความหมายค่าเฉลี่ยจากแบบสอบถามโดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

4.50 – 5.00	หมายความว่า มีความต้องการระดับมากที่สุด
3.50 – 4.49	หมายความว่า มีความต้องการระดับมาก
2.50 – 3.49	หมายความว่า มีความต้องการระดับปานกลาง
1.50 – 2.49	หมายความว่า มีความต้องการระดับน้อย
ต่ำกว่า 1.50	หมายความว่า มีความต้องการระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 2 วิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามความต้องการของนักศึกษา กศน. และความต้องการของผู้สูงอายุและวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง มาทำการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อการจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and axonomy) เป็นหมวดหมู่ตามลำดับความสำคัญของความต้องการในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง ได้แก่ 1) ข้อมูลด้านความรู้ 2) ข้อมูลด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และ 3) ข้อมูลด้านการดำเนินงาน และมีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากแบบสอบถามมารวบรวมประเด็นที่สำคัญมาจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง และ

เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อความคำถามในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาครบถ้วน ข้อคำถาม
ถูกต้อง มีความเหมาะสม ตรงตามโครงสร้าง และภาษาที่ใช้เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูล เมื่อผู้เชี่ยวชาญ
เห็นชอบแล้ว ผู้วิจัยจะนำแบบสัมภาษณ์นี้ไปใช้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แล้วนำข้อมูลคำตอบที่ได้
จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เพื่อสรุปประเด็นเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการรวบรวมข้อมูลที่ได้
จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนแล้วนำข้อมูลมาจัดลำดับ แบ่งประเภทของข้อมูลตาม
วัตถุประสงค์ ทำการสังเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่นเพื่อสรุปเป็นแนวทาง
ในการนำเสนอข้อมูล

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง และศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผล และนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

สภาพภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง พบว่า ปัจจุบันภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียงอยู่ในสภาพที่ซบเซาไปกว่าเดิม และความต้องการในการใช้สมุนไพรเริ่มลดน้อยลง รวมถึงการใช้บริการลูกประคบในการนวดแผนไทยเพื่อรักษาอาการของโรคต่าง ๆ ลดปริมาณลง ซึ่งการนวดแผนไทยของวัดกลางคูเวียงเกิดจากการสืบทอดและสั่งสมประสบการณ์การนวดแผนไทยจากบรรพชนรุ่นก่อนและมีการศึกษาเพิ่มเติมจากสถาบันสอนการนวดแผนไทยปัจจุบัน เช่น โรงเรียนแพทย์แผนไทยวัดพระเชตุพน(วัดโพธิ์) อีกทั้งการรักษาด้วยการนวดแผนไทยควบคู่กับการใช้ลูกประคบให้ผลการรักษาโรคต่าง ๆ ได้ผลการรักษาออกมาช้า ด้วยยาสมุนไพรที่ใช้บางตัวค่อนข้างจะหาได้ยากไม่มีในชุมชน ต้องหาซื้อวัตถุดิบในการปรุงยาจากภายนอก เงินทุนในการดำเนินงานได้รับมาจากการบริจาคของผู้ใช้บริการ ผู้สืบทอดภูมิปัญญาสมุนไพรที่มีความรู้ความสามารถมีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงมีอายุมากขึ้นขาดเทคนิคการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลที่สนใจที่จะเรียนรู้เรื่องสมุนไพรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ของการนวดแผนไทย ผู้สนใจในการสืบทอดองค์ความรู้มีน้อย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในแหล่งเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่ยังไม่เป็นที่น่าสนใจ และไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายของคนทั่วไป เนื่องจากเป็นเพียงการบอกปากต่อปากในสรรพคุณของสมุนไพรจากผู้ใช้บริการที่มารับบริการอย่างต่อเนื่อง การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ไม่น่าสนใจและไม่เป็นปัจจุบัน

ความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จำนวน 247 คน จากจำนวน 248 คน แบ่งเป็น

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
 2. ข้อมูลระดับต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต
- วิเคราะห์ข้อมูลตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม **กลุ่มนักศึกษา กศน.**

ที่	ด้าน	ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มนักศึกษา กศน.	
			จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	เพศ	ชาย	101	40.90
		หญิง	146	59.10
2	อายุ	10-19 ปี	105	42.50
		20-29 ปี	101	40.90
		30-39 ปี	26	10.50
		40-49 ปี	12	4.90
		50-59 ปี	2	0.8
		60 ปี ขึ้นไป	1	0.4
3	ระดับการศึกษา	ประถม	10	4
		ม.ต้น	84	34
		ม.ปลาย	153	61.90
4	อาชีพ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	3	1.20
		ค้าขาย	22	8.90
		พนักงานบริษัท	67	27.10
		รับจ้างทั่วไป	82	33.20
		เกษตรกร	7	2.80
		อื่น ๆ	66	26.70

จากตารางที่ 3 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 247 คน คิดเป็นร้อยละ 99.60 จำแนกตามตัวแปรแต่ละด้าน ได้ดังนี้

1. ด้านเพศ

นักศึกษา กศน. จำนวน 247 คน ส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 59.10 เป็นเพศชาย จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 40.90 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2. ด้านอายุ

นักศึกษา กศน. ส่วนมากมีอายุระหว่าง 10 – 19 ปี จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 42.50 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 20 – 29 ปี จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 40.90 และ อายุระหว่าง 30 – 39 ปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 10.50

3. ด้านระดับการศึกษา

นักศึกษา กศน. ส่วนมากกำลังศึกษาอยู่ระดับ ม.ปลาย จำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 61.90 กำลังศึกษาอยู่ระดับ ม.ต้น จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 34.00 และกำลังศึกษาอยู่ระดับประถม จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00

4. ด้านอาชีพ

นักศึกษา กศน. ส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 33.20 รองลงมา คือ อาชีพพนักงานบริษัท จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 27.10 อาชีพอื่น ๆ จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 26.70 อาชีพค้าขาย จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 8.90 และ อาชีพเกษตรกร จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.80

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม กลุ่มผู้สูงอายุ

ที่	ด้าน	ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มผู้สูงอายุ	
			จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	เพศ	ชาย	137	37.03
		หญิง	233	62.97
2	อายุ	60-69 ปี	252	68.11
		70-79 ปี	112	30.27
		80 ปี ขึ้นไป	6	1.62
3	ระดับการศึกษา	ป.4	179	48.38
		ป.6	106	28.65
		ม.3	51	13.78
		ม.6/ปวช.	15	4.05
		ปวส.	5	1.35
		ปริญญาตรี	11	2.97
		สูงกว่าปริญญาตรี	3	0.82

จากตารางที่ 4 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 370 คน จำแนกตามตัวแปรแต่ละด้าน ได้ดังนี้

1. เพศ

ผู้สูงอายุ จำนวน 370 คน ส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 62.97 เป็นเพศชาย จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 37.03 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2. อายุ

ผู้สูงอายุ ส่วนมากมีอายุระหว่าง 60 – 69 ปี จำนวน 252 คน คิดเป็นร้อยละ 68.11 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 70 – 79 ปี จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 30.27 และ อายุ 80 ปี ขึ้นไป จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.62

3. ระดับการศึกษา

ผู้สูงอายุ ส่วนมากจบการศึกษาระดับ ป. 4 จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 48.38 รองลงมา คือ จบการศึกษาระดับ ป. 6 จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 28.65 จบการศึกษาระดับ ม.3 จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 13.78 และจบการศึกษาระดับ ม.6/ปวช. จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 4.05

ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลการศึกษาความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของ วัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. และกลุ่มผู้สูงอายุ ในภาพรวม

ด้าน	กลุ่มนักศึกษา กศน.			กลุ่มผู้สูงอายุ		
	\bar{X}_1	S. D.	แปลผล	\bar{X}_2	S. D.	แปลผล
1. ด้านความรู้	4.22	.50	มาก	4.43	.35	มาก
2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.23	.49	มาก	4.33	.46	มาก
3. ด้านการดำเนินงาน	4.29	.44	มาก	4.39	.39	มาก
รวม	4.24	.44	มาก	4.38	.40	มาก

จากตารางที่ 5 ศึกษาความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของ วัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ในภาพรวมของกลุ่มนักศึกษา กศน. อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}_1 = 4.24$, S.D. =.44) เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้านพบว่าอยู่ที่ระดับมากทุกด้าน คือ ด้านการดำเนินงาน ($\bar{X}_1 = 4.29$, S.D. =.44) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X}_1 = 4.23$, S.D. =.49) และ ด้านความรู้ ($\bar{X}_1 = 4.22$, S.D. =.50) ตามลำดับ

ภาพรวมของกลุ่มผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}_2 = 4.38$, S.D. = .40) เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้านพบว่าอยู่ที่ระดับมากทุกด้าน คือ ด้านความรู้ ($\bar{X}_2 = 4.43$, S.D. = .35) ด้านการดำเนินงาน ($\bar{X}_2 = 4.39$, S.D. = .39) และด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X}_2 = 4.33$, S.D. = .46) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงข้อมูลการศึกษาความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวงศ์วัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านความรู้ จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. และกลุ่มผู้สูงอายุ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	กลุ่มนักศึกษา กศน.			กลุ่มผู้สูงอายุ		
	\bar{X}_1	S.D.	แปลผล	\bar{X}_2	S.D.	แปลผล
ข้อ 1 แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ อย่างชัดเจน	4.33	.65	มาก	4.58	.55	มากที่สุด
ข้อ 2 แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรที่เชื่อมโยงกับชีวิตของชุมชน	4.15	.72	มาก	4.46	.57	มาก
ข้อ 3 แหล่งเรียนรู้มีการศึกษารายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ	4.15	.78	มาก	4.48	.60	มาก
ข้อ 4 แหล่งเรียนรู้มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และสังคมศาสตร์ของชุมชน	4.30	.72	มาก	4.35	.67	มาก
ข้อ 5 แหล่งเรียนรู้มีการใช้สมุนไพรที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ต่อคนในชุมชนและบุคคลทั่วไป	4.16	.74	มาก	4.49	.56	มาก
ข้อ 6 แหล่งเรียนรู้มีการดำรงภูมิปัญญาไว้บนพื้นฐานความพอเพียง	4.23	.73	มาก	4.35	.56	มาก
ข้อ 7 แหล่งเรียนรู้มีภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และมีการใช้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์เผยแพร่แก่สังคม	4.22	.74	มาก	4.39	.64	มาก
ข้อ 8 แหล่งเรียนรู้มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น	4.24	.74	มาก	4.32	.67	มาก
รวม	4.22	.50	มาก	4.43	.35	มาก

จากตารางที่ 6 การศึกษาความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านความรู้ ในภาพรวมของกลุ่มนักศึกษา กศน. อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}_1 = 4.22, S.D. = .50$) เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ได้แก่ 1. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ อย่างชัดเจน ($\bar{X}_1 = 4.33, S.D. = .65$) 2. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และสังคมศาสตร์ของชุมชน ($\bar{X}_1 = 4.30, S.D. = .72$) และ 3. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ($\bar{X}_1 = 4.24, S.D. = .74$) ตามลำดับ

ด้านความรู้ ซึ่งในภาพรวมของกลุ่มผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}_2 = 4.43, S.D. = .35$) เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ 1. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ อย่างชัดเจน ($\bar{X}_2 = 4.58, S.D. = .55$) อยู่ในระดับมาก ได้แก่ 2. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีการใช้สมุนไพรที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ต่อคนในชุมชนและบุคคลทั่วไป ($\bar{X}_2 = 4.49, S.D. = .56$) และ 3. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีการศึกษารายละเอียด ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญา สมุนไพร และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ($\bar{X}_2 = 4.48, S.D. = .60$) ตามลำดับ

ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกกลุ่มนักศึกษา กศน. และกลุ่มผู้สูงอายุ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	กลุ่มนักศึกษา กศน.			กลุ่มผู้สูงอายุ		
	\bar{X}_1	S.D.	แปลผล	\bar{X}_2	S.D.	แปลผล
ข้อ 1 แหล่งเรียนรู้ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ในภูมิปัญญาสมุนไพร	4.18	.73	มาก	4.32	.67	มาก
ข้อ 2 มีบุคลากรในแหล่งเรียนรู้เพื่อให้บริการ/ถ่ายทอดองค์ความรู้ เช่น สามารถ ตอบคำถาม ข้อสงสัย และให้คำแนะนำต่าง ๆ	4.22	.74	มาก	4.31	.70	มาก
ข้อ 3 แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความเพียรพยายามในการเรียนรู้	4.32	.74	มาก	4.32	.67	มาก
ข้อ 4 แหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และกิจกรรมต่าง ๆ แก่สาธารณชน	4.17	.74	มาก	4.31	.69	มาก

ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกกลุ่มนักศึกษา กศน. และ กลุ่มผู้สูงอายุ (ต่อ)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	กลุ่มนักศึกษา กศน.			กลุ่มผู้สูงอายุ		
	\bar{X}_1	S.D.	แปลผล	\bar{X}_2	S.D.	แปลผล
ข้อ 5 แหล่งเรียนรู้มีแผนการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน	4.18	.77	มาก	4.32	.70	มาก
ข้อ 6 ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในปัจจุบัน	4.21	.71	มาก	4.29	.66	มาก
ข้อ 7 แหล่งเรียนรู้สนับสนุนให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหาและการร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน	4.29	.72	มาก	4.37	.68	มาก
ข้อ 8 แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง	4.28	.70	มาก	4.38	.68	มาก
รวม	4.23	.49	มาก	4.33	.46	มาก

จากตารางที่ 7 การศึกษาความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}_1 = 4.23$, S.D. = .49) เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ได้แก่ 1. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความเพียรพยายามในการเรียนรู้ ($\bar{X}_1 = 4.32$, S.D. = .74) 2. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้สนับสนุนให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหาและการร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน ($\bar{X}_1 = 4.29$, S.D. = .72) และ 3. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง ($\bar{X}_1 = 4.28$, S.D. = .70) ตามลำดับ

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งในภาพรวมกลุ่มผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}_2 = 4.33$, S.D. = .46) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ คือ 1. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง ($\bar{X}_2 = 4.38$, S.D. = .68) 2. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้สนับสนุน

ให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหาและการร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมกัน ($\bar{X}_2 = 4.37$, S.D. = .68) และ 3. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความเพียรพยายามในการเรียนรู้ ($\bar{X}_2 = 4.32$, S.D. = .67) 4. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ในภูมิปัญญาสมุนไพร ($\bar{X}_2 = 4.32$, S.D. = .67) 5. ต้องการให้แหล่งเรียนรู้มีแผนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน ($\bar{X}_2 = 4.32$, S.D. = .70) ตามลำดับ

ตารางที่ 8 แสดงข้อมูลความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการดำเนินงาน จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. และกลุ่มผู้สูงอายุ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	กลุ่มนักศึกษา กศน.			กลุ่มผู้สูงอายุ		
	\bar{X}_1	S.D.	แปลผล	\bar{X}_2	S.D.	แปลผล
ข้อ 1 บรรยากาศแหล่งเรียนรู้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้รับบริการ	4.26	.70	มาก	4.49	.63	มาก
ข้อ 2 สถานที่มีความสะอาด มั่นคงปลอดภัย	4.36	.68	มาก	4.51	.62	มากที่สุด
ข้อ 3 การคมนาคม การเดินทางเข้าถึงได้สะดวก	4.32	.66	มาก	4.49	.64	มาก
ข้อ 4 การดำเนินงานเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนที่เสียสละ	4.25	.77	มาก	4.41	.66	มาก
ข้อ 5 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ที่นั่ง และห้องน้ำให้บริการอย่างเหมาะสม	4.32	.73	มาก	4.46	.67	มาก
ข้อ 6 แหล่งเรียนรู้มีสินค้าและผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่หาได้ในท้องถิ่น	4.22	.77	มาก	4.31	.70	มาก
ข้อ 7 แหล่งเรียนรู้ดำเนินงานบนพื้นฐานความพอเพียงไม่มุ่งหวังผลกำไร	4.27	.72	มาก	4.37	.66	มาก
ข้อ 8 แหล่งเรียนรู้มีบุคลากร/ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รับบริการ	4.39	.68	มาก	4.35	.69	มาก

ตารางที่ 8 แสดงข้อมูลความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการดำเนินงาน จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. และ กลุ่มผู้สูงอายุ (ต่อ)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	กลุ่มนักศึกษา กศน.			กลุ่มผู้สูงอายุ		
	\bar{x}_1	S. D.	แปลผล	\bar{x}_2	S. D.	แปลผล
ข้อ 9 บุคลากร/ภูมิปัญญาที่มีความซื่อสัตย์ ในการปฏิบัติหน้าที่ ยึดประโยชน์ ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตัว	4.17	.71	มาก	4.40	.59	มาก
ข้อ 10 บุคลากร/ภูมิปัญญาที่มีความพร้อม เต็มใจในการให้บริการ	4.28	.69	มาก	4.25	.60	มาก
ข้อ 11 บุคลากร/ภูมิปัญญาที่มีความเอาใจใส่ ในการให้บริการแก่ผู้รับบริการ	4.26	.66	มาก	4.40	.62	มาก
ข้อ 12 บุคลากร/ภูมิปัญญาที่มีการดำเนินชีวิต ด้วยมีสติปัญญาและมีความอดทน อดกลั้น ต่อการแก้ปัญหา ในการให้บริการ	4.26	.71	มาก	4.34	.65	มาก
ข้อ 13 บุคลากร/ภูมิปัญญา ร่วมกันคิด แก้ปัญหาอย่างเชื่อมโยงเป็นภาพรวม	4.29	.71	มาก	4.36	.67	มาก
ข้อ 14 บุคลากร/ภูมิปัญญาที่มีการตัดสินใจใน การแก้ปัญหา ด้วยเหตุผล และการ รับฟังความคิดเห็นร่วมกัน	4.30	.72	มาก	4.36	.66	มาก
ข้อ 15 แหล่งเรียนรู้มีการประยุกต์ใช้สมุนไพร ในท้องถิ่นที่มีอยู่ด้วยความประหยัด เรียบง่าย ไม่ใช่เทคโนโลยีที่ยุ่งยาก	4.30	.72	มาก	4.36	.63	มาก
ข้อ 16 แหล่งเรียนรู้มีการปรับปรุงแก้ไข การดำเนินงานสอดคล้องกับสภาพ ความเป็นอยู่ของชุมชน	4.27	.72	มาก	4.31	.70	มาก
ข้อ 17 แหล่งเรียนรู้มีแนวทางการแก้ปัญหา ของชุมชนบนพื้นฐานของการเริ่มจาก จุดเล็ก ค่อย ๆ ขยายไปที่ละจุดบน ความสามารถของคนในชุมชน	4.26	.70	มาก	4.34	.67	มาก

ตารางที่ 8 แสดงข้อมูลความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการดำเนินงาน จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. และ กลุ่มผู้สูงอายุ (ต่อ)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	กลุ่มนักศึกษา กศน.			กลุ่มผู้สูงอายุ		
	\bar{X}_1	S.D.	แปลผล	\bar{X}_2	S.D.	แปลผล
ข้อ 18 แหล่งเรียนรู้มีการสำรวจความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้	4.29	.73	มาก	4.40	.65	มาก
ข้อ 19 แหล่งเรียนรู้มีการทำงานร่วมกับชุมชนโดยยึดประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นหลัก	4.32	.69	มาก	4.41	.68	มาก
ข้อ 20 แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน	4.37	.69	มาก	4.53	.63	มากที่สุด
รวม	4.29	.44	มาก	4.39	.39	มาก

จากตารางที่ 8 การศึกษาความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการดำเนินงาน จำแนกตามกลุ่มนักศึกษา กศน. ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}_1 = 4.29$, S.D. = .44) เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ได้แก่ 1. แหล่งเรียนรู้มีบุคลากร/ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รับบริการ ($\bar{X}_1 = 4.39$, S.D. = .68) 2. แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน ($\bar{X}_1 = 4.37$, S.D. = .69) และ 3. สถานที่มีความสะอาด มั่นคง ปลอดภัย ($\bar{X}_1 = 4.36$, S.D. = .68) ตามลำดับ

ด้านการดำเนินงาน ซึ่งในภาพรวมของกลุ่มผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}_2 = 4.39$, S.D. = .39) เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ 1. แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน ($\bar{X}_2 = 4.53$, S.D. = .63) 2. สถานที่มีความสะอาด มั่นคง ปลอดภัย ($\bar{X}_2 = 4.51$, S.D. = .62) อยู่ในระดับมาก ได้แก่ 3. บรรยากาศแหล่งเรียนรู้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้รับบริการ ($\bar{X}_2 = 4.49$, S.D. = .64) และ 4. การคมนาคม การเดินทางเข้าถึงได้สะดวก ($\bar{X}_2 = 4.49$, S.D. = .63) ตามลำดับ

2. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดกลางคูเวียง ผู้เตรียมยาสมุนไพร ตัวแทนกลุ่มนวดวัดกลางคูเวียง นักพัฒนาชุมชนประจำตำบลสัมปทวน กรรมการวัดกลางคูเวียง ผู้ใช้บริการ ตัวแทนครู กศน.ตำบล และผู้นำท้องถิ่น (ผู้ใหญ่บ้าน และนายก อบต.) 2 คน ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล สรุปผลได้ตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 9 แสดงการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านความรู้ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน

ด้านความรู้	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนที่									ความถี่รวม
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1. ควรจะมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ต้องช่วยกันขับเคลื่อนในห้วงค์ความรู้ที่มีความเป็นมายาวนาน ให้สานต่อ สืบทอดความรู้สู่คนรุ่นหลังให้สามารถคงอยู่สืบไป	1	1	1	1	1	1	1	1	1	9
2. ควรมีการให้ความรู้แก่นักเรียน/เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร เพื่อสร้างความรักและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาสมุนไพร	1	1	1	1	-	1	1	1	1	8
3. ควรมีการรับรองความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างมาตรฐานและปลอดภัย สร้างความมั่นใจให้ผู้ใช้บริการ	1	1	1	1	1	-	1	-	1	7
4. ควรมีการประชาสัมพันธ์หลาย ๆ ช่องทางใช้เพียงปากต่อปากบอกต่อกันไปในสรรพคุณของสมุนไพร	-	-	1	1	1	1	1	1	-	6
5. สถานที่ปรุงยา แหล่งเรียนรู้ ควรมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้อย่างต่อเนื่อง	-	-	-	-	-	1	-	1	1	3

ตารางที่ 9 แสดงการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านความรู้ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน (ต่อ)

ด้านความรู้	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนที่									ความถี่รวม
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
6. ควรจะมีการบรรจุหีบห่อยาสมุนไพรลูกประคบที่เป็นเอกลักษณ์ โดยสร้างแบรนด์ของตัวเองให้ชัดเจนและน่าสนใจ	-	-	-	1	-	1	-	1	-	3
7. ควรปรับปรุงภูมิทัศน์ของแหล่งเรียนรู้ให้มีมุมความรู้ด้านสมุนไพรและการนวดแผนไทยโบราณ	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1

จากตารางที่ 9 ผู้วิจัยสรุปการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านความรู้ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ควรจะมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ต้องช่วยกันขับเคลื่อนให้องค์ความรู้ที่มีความเป็นมายาวนาน ให้สานต่อ สืบทอดความรู้สู่คนรุ่นหลังให้สามารถคงอยู่สืบไป โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ของแหล่งเรียนรู้ให้มีมุมความรู้ด้านสมุนไพร และการนวดแผนไทยโบราณ

2. ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ควรจะมีการให้ความรู้แก่นักเรียน/เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร เพื่อสร้างความรักและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาสมุนไพรสถานที่ปรุงยา แหล่งเรียนรู้ ควรจะมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้อย่างต่อเนื่อง

3. ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ควรจะมีการรับรองความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างมาตรฐานและปลอดภัย สร้างความมั่นใจให้ผู้ใช้บริการ ควรจะมีการบรรจุหีบห่อยาสมุนไพร ลูกประคบที่เป็นเอกลักษณ์ โดยสร้างแบรนด์ของตัวเองให้ชัดเจนและน่าสนใจ

ตารางที่ 10 แสดงการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชา
ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ จากผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียในชุมชน

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนที่										ความถี่ รวม	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้											
1. ควรจะมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ ร่วมกันของคนในชุมชนและหน่วยงาน เครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อน กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความ เข้มแข็งบนพื้นฐานความพอเพียง	1	1	1	-	1	1	1	1	1	1	8
2. ในการให้ความรู้ ควรจะมีการเล่าความ เป็นมาของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลาง คูเวียงที่มีเวลายาวนาน เพื่อให้คนที่มา เรียนรู้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่า ของภูมิปัญญาสมุนไพร	1	1	1	1	1	-	1	-	1	7	
3. ควรจะมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ได้รับความรู้ และ ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน	1	1	-	1	-	1		1	1	6	
4. ควรจะมีการส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรม ที่กระตุ้นให้คนหันมาใช้สมุนไพรมากขึ้น ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้	-	1	1	1	1	-	1	-	-	5	

จากตารางที่ 10 ผู้วิจัยสรุปการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพร
ตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านกิจกรรมการเรียนรู้
ได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ควรจะมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน
ของคนในชุมชนและหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้เกิด
ความเข้มแข็งบนพื้นฐานความพอเพียง ควรจะมีการส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมที่กระตุ้นให้คนหันมา
ใช้สมุนไพรมากขึ้น ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้

2. ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ในการให้ความรู้ควรจะมีการเล่าความเป็นมาของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียงที่มีเวลายาวนาน เพื่อให้คนที่มาเรียนรู้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาสมุนไพร

3. ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ควรจะมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เข้ามาเรียนรู้ได้รับความรู้ และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

ตารางที่ 11 แสดงการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการดำเนินงาน จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ความถี่รวม	
	ด้านการดำเนินงาน										
1. คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมสนับสนุนมีส่วนร่วมสร้างความสามัคคีในการพัฒนา เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการปรับภูมิทัศน์ของสถานที่ให้มีความสะอาด มั่นคงแข็งแรง และปลอดภัยในการให้บริการ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	9
2. ควรจะมีการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการนำทรัพยากรในวัดมาเป็นวัตถุดิบหลักในการเตรียมยาสมุนไพรและนำเทคโนโลยีพื้นบ้านมาใช้ในการเตรียมยาสมุนไพร	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	9
3. ควรจะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียล เฟสบุ๊ก ทำวิดีโอนำเสนอประวัติของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง และจัดหาคนดูแลระบบคอยอัปเดตข้อมูลข่าวสารให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และจัดทำแผนพับเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยเน้นการสร้างความปลอดภัยให้คนที่มาใช้บริการเพื่อจะได้นำไปบอกต่อให้คนอื่น ๆ สนใจเข้ามาเรียนรู้	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1	8

ตารางที่ 11 แสดงการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชา
ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการดำเนินงาน จากผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียในชุมชน(ต่อ)

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ความถี่ รวม
	ด้านการดำเนินงาน									
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน เงินทุน, อุปกรณ์, ทรัพยากรที่จำเป็นในการทำ ปรุงยา การวางแผนโบราณ และการให้ คำปรึกษาแนะนำเรื่องการออกแบบบรรจุ ภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์	1	1	-	1	1	1	-	1	1	7
5. บุคคลที่เป็นแกนนำในการพัฒนา ควรจะมี การร่วมแรงร่วมใจ สามัคคีช่วยกันขับเคลื่อน กิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียง ให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง	1	1	1	1	-	-	1	1	-	6
6. ควรจะให้ความรู้ เทคนิคในการถ่ายทอด องค์ความรู้ที่น่าสนใจให้กับภูมิปัญญา และ การส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานที่ตรง ตามความต้องการของชุมชน	-	1	1	-	-	1	1	-	1	5
7. ภูมิปัญญาสมุนไพรเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอด ต่อกันมานาน ควรจะมีการอนุรักษ์และ ส่งเสริมให้คงอยู่ โดยภูมิปัญญาที่มีความพร้อม จะถ่ายทอดความรู้และเรื่องราวประวัติ ยาวนานของยาสมุนไพร	1	1	-	1	1	-	1	-	-	5
8. ควรจะมีการกระตุ้นส่งเสริมให้คนในชุมชน หันมาใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพมากขึ้น	-	1	-	-	1	-	1	-	1	4

จากตารางที่ 11 ผู้วิจัยสรุปการสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพร
ตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการดำเนินงาน ได้ดังนี้

1. คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะมาให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมสนับสนุน
มีส่วนร่วมสร้างความสามัคคีในการพัฒนา เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และ
การปรับภูมิทัศน์ของสถานที่ให้มีความสะอาด มั่นคงแข็งแรง และปลอดภัย ในการให้บริการ และ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะให้การสนับสนุนเงินทุน, อุปกรณ์, ทรัพยากรที่จำเป็นในการทำปรุณา การนวดแผนโบราณ และการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ บุคคลที่เป็นแกนนำในการพัฒนา ควรจะร่วมแรงร่วมใจ สามัคคีช่วยกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. ควรจะมีการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการนำทรัพยากรในวัดมาเป็นวัตถุดิบหลักในการ เตรียมยาสมุนไพรและนำเทคโนโลยีพื้นบ้านมาใช้ในการเตรียมยาสมุนไพร ควรจะให้ความรู้ เทคนิค ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่น่าสนใจให้กับภูมิปัญญา และการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานที่ตรง ตามความต้องการของชุมชน ควรจะมีการอนุรักษ์และส่งเสริมให้คงอยู่ โดยภูมิปัญญามีความพร้อม จะถ่ายทอดความรู้และเรื่องราวประวัติยาวนานของยาสมุนไพร

3. ควรจะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียล เฟสบุ๊ค ทำวิดีโอนำเสนอประวัติของภูมิปัญญา สมุนไพรวัดกลางคูเวียง และจัดทำคนดูแลระบบคอยอัปเดตข้อมูลข่าวสารให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และจัดทำแผ่นพับเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยเน้นการสร้างความประทับใจให้คนที่มาใช้บริการเพื่อจะได้นำไปบอกต่อ ให้คนอื่น ๆ สนใจเข้ามาเรียนรู้

ผู้วิจัยสรุปการวิเคราะห์ความต้องการในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง รายละเอียด ดังนี้ คือ

1. ด้านความรู้

การส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ต้องการให้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้อย่างชัดเจน มีการใช้สมุนไพรที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ ต่อคนในชุมชนและบุคคลทั่วไปที่มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และสังคมศาสตร์ของชุมชน โดยมีการศึกษารายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีความรู้ ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับศาสตร์ พระราชา ในประเด็นสอดคล้องกับ 1) การจะทำอะไรต้องศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ 2) สิ่งที่ต้องการ ต้องระเบิดจากภายใน 3) การจะพัฒนาต้องศึกษาภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ ความต้องการ ที่แท้จริง อธิบายให้เข้าใจหลักการแล้วพัฒนา

2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

การส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ต้องการให้แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาส ให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเองได้ มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความเพียรพยายาม ในการเรียนรู้ และสนับสนุนให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหาและการร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน และส่งเสริมให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ในภูมิปัญญาสมุนไพร และมี

แผนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับศาสตร์พระราชา ในประเด็นสอดคล้องกับ 1) การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำงานสำเร็จ 2) การพัฒนาผู้ประกอบการพึ่งพาตนเอง 3) ความเพียรทำให้งานที่ทำสำเร็จ 4) การแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยรู้ รัก สามัคคี

3. ด้านการดำเนินงาน

การส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ต้องการให้แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน มีบุคลากร/ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รับบริการ แหล่งเรียนรู้มีความสะอาด มั่นคงปลอดภัย บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้รับบริการ มีการคมนาคมการเดินทางเข้าถึงได้สะดวก ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับศาสตร์พระราชา ในประเด็นสอดคล้องกับ 1) การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำงานสำเร็จ 2) การแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยรู้ รัก สามัคคี

สรุปความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง เป็นไปตามศาสตร์พระราชาที่นำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในด้านความรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการดำเนินงาน ได้แก่ 1) การจะทำอะไรต้องศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ 2) สิ่งที่ต้องการต้องระเบิดจากภายใน 3) การจะพัฒนาต้องศึกษาภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ ความต้องการที่แท้จริง อธิบายให้เข้าใจหลักการแล้วพัฒนา 4) การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำงานสำเร็จ 5) การพัฒนาผู้ประกอบการพึ่งพาตนเอง 6) ความเพียรทำให้งานที่ทำสำเร็จ และ 7) การแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยรู้ รัก สามัคคี

ผู้วิจัยสรุปการวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต รายละเอียด ดังนี้

1. ด้านความรู้

คนในชุมชนควรจะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนองค์ความรู้ที่มีความเป็นมาและมีการสืบทอดอย่างยาวนาน ได้สานต่อความรู้สู่คนรุ่นหลัง ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีภูมิปัญญาสมุนไพรและการนวดแผนไทยแก่นักเรียน/เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร เพื่อสร้างความรักและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง ควรมีการรับรองความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นมาตรฐานความปลอดภัย สร้างความมั่นใจให้ผู้ใช้บริการ ควรมีการบรรจุผลิตภัณฑ์สมุนไพร และลูกประคบที่เป็นเอกลักษณ์ โดยสร้างแบรนด์ของตัวเองให้ชัดเจน น่าสนใจ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับศาสตร์พระราชา ในประเด็นสอดคล้องกับ 1) การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำงานสำเร็จ

2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ควรจะมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งบนพื้นฐานความพอเพียง ไม่มุ่งหวังผลกำไร ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ มีการส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมที่กระตุ้นให้คนหันมาใช้สมุนไพรมากขึ้น ซึ่งระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรจะมีการเล่าความเป็นมาของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียงที่มีประวัติยาวนาน เพื่อให้คนที่มาเรียนรู้เกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาสมุนไพร ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายน่าสนใจ เช่น การทำน้ำสมุนไพร ชมสวนสมุนไพร และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน แกนนำและคนในชุมชนควรมีส่วนร่วมแรงร่วมใจ สามัคคี ช่วยกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับศาสตร์พระราชาในประเด็นสอดคล้องกับ 1) สิ่งที่ต้องการต้องระเบิดจากภายใน 2) การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำให้งานสำเร็จ 3) การพัฒนาผู้พึ่งพาตนเอง 4) แนวทางดำเนินชีวิตต้องยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง 5) ความเพียรทำให้งานที่ทำสำเร็จ และ 6) การแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยรู้ รัก สามัคคี

3. ด้านการดำเนินงาน

คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือสนับสนุน มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงที่เป็นศาสนสถานของชุมชนให้สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานได้ เช่น การมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การปรับภูมิทัศน์ของสถานที่ให้มีความสะอาด มั่นคงแข็งแรง และปลอดภัยในการให้บริการ สนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรที่จำเป็นในการบูรณาสมุนไพรรักษาโรคที่ใช้ในการนวดแผนไทย ตลอดจนมีการใช้ทรัพยากรสมุนไพรมีอยู่สวนสมุนไพรของวัดมาเป็นวัตถุดิบหลักในการบูรณาสมุนไพรรักษาโรค และใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการบูรณาสมุนไพรรักษาโรค แหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงควรจะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียล เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์และแผ่นพับนำเสนอประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง และมีการดูแลข้อมูลข่าวสารให้เป็นปัจจุบัน เน้นการให้บริการที่สร้างความประทับใจให้ผู้เข้ามาใช้บริการ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับศาสตร์พระราชา ในประเด็นสอดคล้องกับ 1) สิ่งที่ต้องการต้องระเบิดจากภายใน 2) การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำให้งานสำเร็จ และ 3) การแก้ไขปัญหาใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

สรุปแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นไปตามศาสตร์พระราชาที่นำมาใช้ในด้านความรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการดำเนินงาน ได้แก่ 1) สิ่งที่ต้องการต้องระเบิดจากภายใน 2) การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำให้งานสำเร็จ 3) การแก้ไขปัญหาใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ 4) การพัฒนาผู้พึ่งพาตนเอง 5) แนวทางดำเนินชีวิตต้องยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง 6) ความเพียรทำให้งานที่ทำสำเร็จ และ 7) การแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยรู้ รัก สามัคคี

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวงศ์ของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ดำเนินการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาสภาพและความต้องการในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

สภาพภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง พบว่า ปัจจุบันภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียงอยู่ในสภาพที่ซบเซาไปกว่าเดิม และความต้องการในการใช้สมุนไพรเริ่มลดน้อยลง รวมถึงการใช้บริการลูกประคบในการนวดแผนไทยเพื่อรักษาอาการของโรคต่าง ๆ ลดปริมาณลง ซึ่งการนวดแผนไทยของวัดกลางคูเวียงเกิดจากการสืบทอดและสั่งสมประสบการณ์การนวดแผนไทยจากบรรพชนรุ่นก่อนและมีการศึกษาเพิ่มเติมจากสถาบันสอนการนวดแผนไทยปัจจุบัน เช่น โรงเรียนแพทย์แผนไทยวัดพระเชตุพน(วัดโพธิ์) อีกทั้งการรักษาด้วยการนวดแผนไทยควบคู่กับการใช้ลูกประคบให้ผลการรักษาโรคต่าง ๆ ได้ผลการรักษาออกมาช้า ด้วยยาสมุนไพรที่ใช้บางตัวค่อนข้างจะหาได้ยากไม่มีในชุมชนต้องหาซื้อวัตถุดิบในการปรุงยาจากภายนอก เงินทุนในการดำเนินงานได้รับมาจากการบริจาคของผู้ใช้บริการ ผู้สืบทอดภูมิปัญญาสมุนไพรที่มีความรู้ความสามารถมีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงมีอายุมากขึ้นขาดเทคนิคการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลที่สนใจที่จะเรียนรู้เรื่องสมุนไพรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ของการนวดแผนไทย ผู้สนใจในการสืบทอดองค์ความรู้มีน้อย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในแหล่งเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่ยังไม่เป็นที่น่าสนใจ และไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายของคนทั่วไป เนื่องจากเป็นเพียงการบอกปากต่อปากในสรรพคุณของสมุนไพรจากผู้ให้บริการที่มารับบริการอย่างต่อเนื่อง การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ไม่น่าสนใจและไม่เป็นปัจจุบัน

จากการศึกษาความต้องการในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง พบว่า

1. ด้านความรู้

การส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ต้องการให้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้อย่างชัดเจน มีการใช้สมุนไพรที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อคนในชุมชนและบุคคลทั่วไปที่มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และสังคมศาสตร์ของชุมชน โดยมีการศึกษารายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

การส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ต้องการให้แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเองได้ มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความเพียรพยายามในการเรียนรู้ และสนับสนุนให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหาและการร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน และส่งเสริมให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ในภูมิปัญญาสมุนไพร และมีแผนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน

3. ด้านการดำเนินงาน

การส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ต้องการให้แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน มีบุคลากร/ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รับบริการ แหล่งเรียนรู้มีความสะอาด มั่นคงปลอดภัย บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้รับบริการ มีการคมนาคมการเดินทางเข้าถึงได้สะดวก

สรุปความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง เป็นไปตามศาสตร์พระราชานำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในด้านความรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการดำเนินงาน ได้แก่ 1) การจะทำอะไรต้องศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ 2) สิ่งที่ต้องการต้องระเบิดจากภายใน 3) การจะพัฒนาต้องศึกษาภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ ความต้องการที่แท้จริง อธิบายให้เข้าใจหลักการแล้วพัฒนา 4) การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำงานสำเร็จ 5) การพัฒนามุ่งการพึ่งพาตนเอง 6) ความเพียรทำงานที่ทำสำเร็จ และ 7) การแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยรู้ รัก สามัคคี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เสนอแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า

1. ด้านความรู้

คนในชุมชนควรจะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนองค์ความรู้ที่มีความเป็นมาและมีการสืบทอดอย่างยาวนาน ได้สานต่อความรู้สู่คนรุ่นหลัง ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีภูมิปัญญาสมุนไพร

และการวางแผนไทยแก่นักเรียน/เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร เพื่อสร้างความรักและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง ควรมีการรับรองความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นมาตรฐานความปลอดภัย สร้างความมั่นใจให้ผู้ให้บริการ ควรมีการบรรจุผลิตภัณฑ์สมุนไพร และลูกประคบที่เป็นเอกลักษณ์ โดยสร้างแบรนด์ของตัวเองให้ชัดเจนและน่าสนใจ

2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งบนพื้นฐานความพอเพียง ไม่มุ่งหวังผลกำไร ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ มีการส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมที่กระตุ้นให้คนหันมาใช้สมุนไพรมากขึ้น ซึ่งระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีการเล่าความเป็นมาของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียงที่มีประวัติยาวนาน เพื่อให้คนที่มาเรียนรู้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาสมุนไพร ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายน่าสนใจ เช่น การทำน้ำสมุนไพร ชมสวนสมุนไพร และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน แคนนำและคนในชุมชนควรมีส่วนร่วมแรงร่วมใจ สามัคคี ช่วยกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการดำเนินงาน

คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือสนับสนุน มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงที่เป็นศาสนสถานของชุมชนให้สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานได้ เช่น การมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การปรับภูมิทัศน์ของสถานที่ให้มีความสะอาด มั่นคง แข็งแรง และปลอดภัยในการให้บริการ สนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรที่จำเป็นในการปรุงยาสมุนไพร การทำลูกประคบที่ใช้ในการนวดแผนไทย ตลอดจนมีการใช้ทรัพยากรสมุนไพรที่มีอยู่สวนสมุนไพรของวัดมาเป็นวัตถุดิบหลักในการปรุงยาสมุนไพร และใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการปรุงยาสมุนไพร และแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียล เฟสบุ๊ก ทำวิดีโอ และแผ่นพับนำเสนอประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง และมีการดูแลข้อมูลข่าวสารให้เป็นปัจจุบัน เน้นการให้บริการที่สร้างความประทับใจผู้เข้ามาใช้บริการ

สรุปแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นไปตามศาสตร์พระราชาที่นำมาใช้ในด้านความรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการดำเนินงาน ได้แก่ 1) สิ่งที่ต้องการต้องระเบิดจากภายใน 2) การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำให้งานสำเร็จ 3) การแก้ไขปัญหาก็ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ 4) การพัฒนา มุ่งการพึ่งพาตนเอง 5) แนวทางดำเนินชีวิตต้องยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง 6) ความเพียรทำให้งานที่สำเร็จ และ 7) การแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยรู้ รัก สามัคคี

2. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยและนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. จากการศึกษาความต้องการในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ผู้วิจัยอภิปรายผล ดังนี้

1.1 ด้านความรู้

การส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องการให้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้อย่างชัดเจน โดยมีการศึกษารายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและแสดงความรู้ผ่านป้ายความรู้หรือสื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อให้ผู้เรียนรู้สามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างถูกต้อง สะดวกรวดเร็ว เข้าใจได้ง่าย สะท้อนหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชาที่ว่า ศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ ซึ่งศิริณา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายว่า ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ คือการที่พระราชกษัตริย์จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งจะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียด เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วตรงตามที่ประชาชนต้องการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภณ สุขสำอางค์ (2554) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องมีป้ายต่าง ๆ ให้เข้าถึงการบริการ และ พุทธชาติ ลิ้มศิริเรืองโร (2556) กล่าวว่า ป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ มีความจำเป็นอย่างมากต่อผู้ใช้บริการ โดยผู้ใช้บริการก็เห็นว่าป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ และแผ่นพับประชาสัมพันธ์มีความจำเป็นต่อการใช้บริการเช่นกัน

ความต้องการต่อมาคือ ต้องการให้มีการใช้สมุนไพรที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อคนในชุมชนและบุคคลทั่วไปที่มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และสังคมศาสตร์ของชุมชน มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น สะท้อนหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชาที่ว่าต้องระเบิดจากภายใน และการจะพัฒนาต้องศึกษาภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ ความต้องการที่แท้จริง อธิบายให้เข้าใจหลักการแล้วพัฒนา ซึ่งศิริณา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายว่า การพัฒนาคนต้องระเบิดจากข้างใน ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนมีสภาพพร้อมรับการพัฒนา และการพัฒนาต้องศึกษานิสสัยใจคอ ความต้องการที่แท้จริงแล้ว อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการพัฒนาแล้วจึงพัฒนา สอดคล้องกับการศึกษาของอมรรัตน์ อนันต์วราพงษ์ (2557) พบว่า การให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ พื้นฐานจำเป็นต้องให้ชุมชนรู้จักศักยภาพของตนเอง รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการให้ชุมชนทำการวิเคราะห์ตนเองเพื่อให้เห็นถึงสภาพและความต้องการ โดยการรู้จักแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เป็นไปได้ อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง โดยมีจุดเน้นที่การพึ่งพาตนเอง และ พลอากาศตรีฐานันต์ จันทร์อำไพ (2561) กล่าวว่า แนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาทางด้านกิจการพลเรือน

มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับงาน โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และมีการปฏิบัติอย่างชัดเจน ต้องใช้หลักความรู้ในการทำงาน วางแผนงานต้องระมัดระวัง ต้องใช้หลักการช่วยสนับสนุน การพัฒนาตนเองต้องเกิดขึ้นจากภายในตัวเองของแต่ละคน จึงต้องแสดงศักยภาพออกมาให้ดี ตลอดจนต้องมองภาพรวม ทุกคนต้องมีส่วนร่วม คือการประสานงาน และการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ในการปฏิบัติงานยึดถือคุณธรรม อาทิความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและความสุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง

1.2 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

การส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องการให้แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเองได้ สะท้อนหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชาที่ว่า การพัฒนาผู้พึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับศิริมา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายไว้ว่าการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อการแก้ไขปัญหาให้มีความแข็งแรงในการดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอมรรัตน์ อนันต์วรราชพงษ์ (2557) พบว่า การให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ พื้นฐานจำเป็นต้องให้ชุมชนรู้จักศักยภาพของตนเอง รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการให้ชุมชนทำการวิเคราะห์ตนเอง เพื่อให้เห็นถึงสภาพและความต้องการ โดยการรู้จักแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เป็นไปได้ อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง โดยมีจุดเน้นที่การพึ่งพาตนเอง

ความต้องการการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อมาคือ มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความเพียรพยายามในการเรียนรู้ สะท้อนหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชาที่ว่า ความเพียรทำให้งานที่ทำสำเร็จ สัมพันธ์กับที่ ศิริมา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายไว้ว่า การเริ่มต้นทำงานหรือทำสิ่งใดต้องอาศัยความอดทนและความมุ่งมั่น ถึงจะทำกิจการงานนั้นสำเร็จ สอดคล้องกับงานศึกษาวิจัยของ พลอากาศตรีฐานันต์ จันทร์อำไพ (2561) พบว่า แนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาทางด้านกิจการพลเรือน มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับงาน โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และมีการปฏิบัติอย่างชัดเจน ต้องใช้หลักความรู้ในการทำงาน วางแผนงานต้องระมัดระวัง ต้องใช้หลักการช่วยสนับสนุน การพัฒนาตนเองต้องเกิดขึ้นจากภายในตัวเองของแต่ละคน จึงต้องแสดงศักยภาพออกมาให้ดี ตลอดจนต้องมองภาพรวม ทุกคนต้องมีส่วนร่วม คือการประสานงาน และการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ในการปฏิบัติงานยึดถือคุณธรรม อาทิความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและความสุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง

ความต้องการการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อมาคือ สนับสนุนให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหาและการร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน สะท้อนหลักการ ทำงานตามศาสตร์พระราชาก็การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมความคิดเห็นทำให้งานสำเร็จ และการแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยรู้ รัก สามัคคี โดยที่ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายไว้ว่า การรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาร่วมกัน และการแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยการที่เราจะลงมือทำสิ่งใด จะต้องรู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้แล้วต้องมีความรักที่จะเข้าไปลงมือทำ การทำงานร่วมมือร่วมใจ จึงจะมีพลัง และสำเร็จ สอดคล้องกับการศึกษาของ บุษกร วัฒนบุตรและคณะ (2561) พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และอยู่บนพื้นฐานความรู้คู่คุณธรรม เน้นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพคนสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ หลักเหตุผล และหลักคุณธรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนชีวิต การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด พึ่งพาตนเองได้และพร้อมแบ่งปันสู่สังคม ซึ่งจะต่อยอดไปสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล สร้างความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยมีเครื่องมือการตัดสินใจในการดำเนินชีวิต ตามการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง และ ภัทรพร จันตะณี (2553) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและการทำงานต่าง ๆ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นจุดเด่นของชุมชน ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อธำรงรักษาชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนล้วนถูกนำมาเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชนเชิงท่องเที่ยว

1.3 ด้านการดำเนินงาน

การส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องการให้แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน มีบุคลากร/ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รับบริการ แหล่งเรียนรู้มีความสะอาด มั่นคง ปลอดภัย บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้รับบริการ มีการคมนาคมการเดินทางเข้าถึงได้สะดวก สะท้อนหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชาก็ว่า การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็นระดมสติปัญญาทำให้งานสำเร็จ และการแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยรู้ รัก สามัคคี สอดคล้องกับที่ ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายไว้ว่า การรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาร่วมกัน และการแก้ปัญหาสำเร็จได้ด้วยการที่เราจะลงมือทำสิ่งใดจะต้องรู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้แล้วต้องมีความรักที่จะเข้าไปลงมือทำ การทำงานร่วมมือร่วมใจ จึงจะมีพลังและสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภณ สุขสำอางค์ (2554) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ต้องมีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมปิดทองลูกนิมิต 9 วัด ปิดทองลูกนิมิตที่ใหญ่ที่สุด กิจกรรมทางศาสนา การให้อาหารปลาแพริมน้ำ ปิดทองเบ็ญแก่ใหญ่ที่สุด การบริการยาสมุนไพร การนวดแผนโบราณ กิจกรรมตลาดน้ำ การทำบุญตามศรัทธา การให้เช่าวัตถุมงคล เป็นต้น ด้านความ

ร่วมมือและการมีส่วนร่วม วัด องค์การบริหารส่วนตำบลสัมปทวน กำนันและผู้ใหญ่บ้านต้องให้ความร่วมมือกันในการดูแลและสนับสนุนกิจกรรมของวัด ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนวัด และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องมีการจัดการความปลอดภัยในการคมนาคม สะดวกสบาย และเป็นไปในแนวทางเดียวกับการศึกษาของ สุชีรา ใจหวัง และจันทร์ศม์ ภูติอริยวัฒน์ (2561) พบว่า การจัดสิ่งแวดล้อมให้มีความปลอดภัย เช่น การจัดให้มีการดูแลและตรวจสอบสิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่ให้มีความมั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย มีการทำป้ายเตือนในพื้นที่อันตราย เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและสวยงาม และมีความสอดคล้องงานวิจัยของ บุษกร วัฒนบุตรและคณะ (2561) พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และอยู่บนพื้นฐานความรู้คู่คุณธรรม เน้นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพคนสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ หลักเหตุผล และหลักคุณธรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนชีวิต การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด พึ่งพาตนเองได้และพร้อมแบ่งปันสู่สังคม ซึ่งจะต่อยอดไปสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล สร้างความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยมีเครื่องมือการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตตามการน้อมนำศาสตร์พระราชามาสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง และมีความสอดคล้องกับงานวิจัย สุภามาศ อำดวง (2554) พบว่า 1) ความต้องการการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัด ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องการให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย ด้านการมีส่วนร่วมต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งเรียนรู้ต้องการให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดการแหล่งเรียนรู้ และด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต้องการให้องค์กร ชุมชน ท้องถิ่นมีบทบาทอย่างจริงจังในการดูแลแหล่งเรียนรู้ 2) แนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาในวัด กิจกรรมส่งเสริมพุทธศาสนา กิจกรรมพัฒนาอาชีพ และกิจกรรมทักษะชีวิต เป็นต้น ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนควรเป็นผู้ใช้บริการที่ดีให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัดแหล่งเรียนรู้ โดยเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในแหล่งเรียนรู้ ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งเรียนรู้ควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งเรียนรู้ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการจัดการให้กับแหล่งเรียนรู้ในวัด

2. จากการศึกษา แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

2.1 คนในชุมชนควรจะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนองค์ความรู้ที่มีความเป็นมาและมีการสืบทอดอย่างยาวนาน ได้สานต่อความรู้สู่คนรุ่นหลัง ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีภูมิทัศน์ด้านสมุนไพรและการนวดแผนไทยแก่นักเรียน/เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร เพื่อสร้าง

ความรักและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง ควรจะมีการรับรองความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นมาตรฐานความปลอดภัย สร้างความมั่นใจให้ผู้ใช้บริการ ควรมีการบรรจุผลิตภัณฑ์สมุนไพร และลูกประคบที่เป็นเอกลักษณ์ โดยสร้างแบรนด์ของตัวเองให้ชัดเจนและน่าสนใจ สะท้อนหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชาที่ว่า การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟังความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำให้งานสำเร็จ ดังที่ ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือการระดมสติปัญญา และประสบการณ์มาอำนวยความสะดวกปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จที่สมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรพร จันตะนี (2553) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและการทำงานต่าง ๆ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นจุดเด่นของชุมชน ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อธำรงรักษาชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนล้วนถูกนำมาเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชนเชิงท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุภามาศ อ่ำดวง (2554) พบว่า 1) ความต้องการการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัด ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องการให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย ด้านการมีส่วนร่วมต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งเรียนรู้ต้องการให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดการแหล่งเรียนรู้ และด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต้องการให้องค์กร ชุมชน ท้องถิ่นมีบทบาทอย่างจริงจังในการดูแลแหล่งเรียนรู้ 2) แนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการทัศนศึกษาในวัด กิจกรรมส่งเสริมพุทธศาสนา กิจกรรมพัฒนาอาชีพ และกิจกรรมทักษะชีวิต เป็นต้น ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนควรเป็นผู้ให้บริการที่ดี ให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัดแหล่งเรียนรู้ โดยเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในแหล่งเรียนรู้ ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งเรียนรู้ควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามา มีบทบาทในการจัดแหล่งเรียนรู้ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการจัดการให้กับแหล่งเรียนรู้ในวัด และสอดคล้องกับที่ โสภณ สุขสำอางค์ (2554) ทำการศึกษาวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ต้องมีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมปิดทองลูกนิมิต 9 วัด ปิดทองลูกนิมิตที่ใหญ่ที่สุด กิจกรรมทางศาสนา การให้อาหารปลาแพริมน้ำ ปิดทองเบ็ญแก้วที่ใหญ่ที่สุด การบริการยาสมุนไพร การนวดแผนโบราณ กิจกรรมตลาดน้ำ การทำบุญตามศรัทธา การให้เช่าวัตถุมงคล เป็นต้น ด้านความร่วมมือ และการมีส่วนร่วม วัด องค์การบริหารส่วนตำบลสัมปทวน กำนันและผู้ใหญ่บ้านต้องให้ความร่วมมือกันในการดูแลและสนับสนุนกิจกรรมของวัด ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการพัฒนาส่งเสริม สนับสนุนวัด และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องมีการจัดการความปลอดภัยในการคมนาคมสะดวกสบาย

2.2 แหล่งเรียนรู้ควรจะมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งบนพื้นฐานความพอเพียง ไม่มุ่งหวังผลกำไร ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ สะท้อนหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชานี้ว่า แนวทางดำเนินชีวิตต้องยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนามุ่งการพึ่งพาตนเอง ดังที่ ศิริธนา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือความพอประมาณ มีเหตุผล มีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองและการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อการแก้ไขปัญหาให้มีความแข็งแรงในการดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม และสามารถพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ อมรรัตน์ อนันต์วราพงษ์ (2557) พบว่า การให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ พื้นฐานจำเป็นต้องให้ชุมชนรู้จักศักยภาพของตนเอง รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการให้ชุมชนทำการวิเคราะห์ตนเอง เพื่อให้เห็นถึงสภาพและความต้องการ โดยการรู้จักจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เป็นไปได้ อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง โดยมีจุดเน้นที่การพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ บุษกร วัฒนบุตรและคณะ (2561) พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และอยู่บนพื้นฐานความรู้คู่คุณธรรม เน้นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพคนสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ หลักเหตุผล และหลักคุณธรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนชีวิต การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด พึ่งพาตนเองได้และพร้อมแบ่งปันสู่สังคม ซึ่งจะต่อยอดไปสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล สร้างความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยมีเครื่องมือการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตตามการน้อมนำศาสตร์พระราชามาสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง และสอดคล้องการศึกษาวิจัยของพลอากาศตรีฐานันต์ จันทร์อำไพ (2561) พบว่า แนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนางาน ด้านกิจการพลเรือน มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับงาน โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ยกตัวอย่างเช่น ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ระเบิดจากภายใน การทำงานทุกอย่างต้องเรียบง่าย ประหยัด ทำให้ง่ายต่อการเข้าใจ ทำงานตามลำดับขั้นตอน และมีการปฏิบัติอย่างชัดเจน การทำงานต้องใช้หลักความรู้ในการทำงาน วางแผนงานต้องระมัดระวัง ต้องใช้หลักการช่วยสนับสนุน การพัฒนาตนเองต้องเกิดขึ้นจากภายในตัวเองของแต่ละคน ทุกคนต้องมีส่วนร่วม คือการประสานงาน และการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ในการปฏิบัติงานยึดถือคุณธรรม อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและความสุขของประชาชน เป็นที่ตั้ง ด้านบรรเทาสาธารณภัย ต้องมีความเข้าใจความต้องการของชุมชนและบริบทท้องถิ่น เข้าใจความเป็นไปทั้งหมดของปัญหาอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม ในการป้องกันและลดความสูญเสียจากภัยพิบัติ ต้องเข้าถึงพื้นที่และออกไปสัมผัสถึงกับความจริงที่คนในพื้นที่ต้องการจริง ๆ เข้าถึงความรู้สึก

นึกคิดในความเป็นมนุษย์ของทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้องรวมทั้งตัวของเราเองด้วย ต้องนำสิ่งที่ประชาชน ต้องการไปพัฒนาเติมเต็มให้เขาสามารถใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ และต้องอยู่บนรากฐานของความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา โดยใช้มนุษย์เป็นฐานให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุวดี วรวิทย์พนมิต (2560) พบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง พื้นฐานของสภาพแวดล้อม และชุมชนบริเวณศูนย์เรียนรู้ส่วนใหญ่มีการดำเนินชีวิตตามแนว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสนใจแสวงหาความรู้ใหม่เสมอ จึงทำให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีบทบาทในการให้ความรู้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและนอกชุมชน รูปแบบการจัดการ ศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความพอเพียง การนำเสนอ เทคโนโลยีและหลักวิทยาศาสตร์มาปฏิบัติ ชุมชน และ โดยพบว่า รูปแบบการพัฒนาต้องดำเนินควบคู่ ไปด้วยกับภูมิปัญญาเป็นความรู้ดั้งเดิมอันประกอบไปด้วยคุณธรรม สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน และสัมพันธ์กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ

อีกประการหนึ่งแหล่งเรียนรู้ควรจะมีการส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้น ให้คนมีส่วนร่วมและเข้าถึงการใช้สมุนไพรมากขึ้น ซึ่งระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรจะมีการเล่า ความเป็นมาของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียงที่มีประวัติยาวนาน เพื่อให้คนที่มาเรียนรู้เกิดความ ภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาสมุนไพร ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายน่าสนใจ เช่น การทำน้ำสมุนไพร ชมสวนสมุนไพร และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน แกนนำและ คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมแรงร่วมใจ สามัคคี ช่วยกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งเรียนรู้วัดกลาง คูเวียงให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง สะท้อนหลักการทำงานตามศาสตร์พระราชาก็ว่า การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟัง ความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำงานสำเร็จ สอดคล้องกับที่ ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วม คือการระดมสติปัญญา และประสบการณ์มาอำนวยความสะดวก ปฏิบัติงาน ให้ประสบผลสำเร็จที่สมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉรา สุ่มังเกษตร และชัยวัฒน์ นันทศรี (2560) พบว่า หมอชาวบ้านมีองค์ความรู้ในการรักษาโรคใช้ทรัพยากร ความเชื่อ และพิธีกรรมภายในชุมชน เป็นหลักผสมผสานการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคที่เก็บได้จากธรรมชาติและปลูกเอง และสอดคล้อง กับการศึกษาวิจัยของ ภัทราพร จันตะนี (2553) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน และการทำงานต่าง ๆ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นจุดเด่นของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการ ดำเนินงานต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อธำรงรักษาชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน ล้วนถูกนำมาเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ ให้กับชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภณ สุขสำอางค์ (2554) พบว่า แนวทางการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และวัฒนธรรม ต้องมีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมปิดทองลูกนิมิต 9 วัด ปิดทองลูกนิมิต ที่ใหญ่ที่สุด กิจกรรมทางศาสนา การให้อาหารปลาแพริมน้ำ ปิดทองเบ้าใหญ่ที่สุด การบริการยา

สมุนไพรร การนวดแผนโบราณ กิจกรรมตลาดน้ำ การทำบุญตามศรัทธา การให้เข้าวัดอุ้มงคล เป็นต้น ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม วัด องค์การบริหารส่วนตำบลสัมปทวน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ต้องให้ความร่วมมือกันในการดูแลและสนับสนุนกิจกรรมของวัด ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนวัด และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องมีการจัดการความปลอดภัยในการคมนาคม สะดวกสบาย และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุภามาศ อ่ำดวง (2554) พบว่า 1) ความต้องการ จัดแหล่งเรียนรู้ในวัด ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องการให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย ด้านการมีส่วนร่วมต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย กับแหล่งเรียนรู้ต้องการให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดการ แหล่งเรียนรู้ และด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต้องการให้องค์กร ชุมชน ท้องถิ่นมีบทบาท อย่างจริงจังในการดูแลแหล่งเรียนรู้ 2) แนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ ตลอดชีวิต ได้แก่ ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการศึกษา ในวัด กิจกรรมส่งเสริมพุทธศาสนา กิจกรรมพัฒนาอาชีพ และกิจกรรมทักษะชีวิต เป็นต้น ด้านการมี ส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนควรเป็นผู้ให้บริการที่ดีให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัดแหล่งเรียนรู้ โดยเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในแหล่งเรียนรู้ ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งเรียนรู้ควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งเรียนรู้ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนา ระบบการจัดการให้กับแหล่งเรียนรู้ในวัด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรัตน์ อนันต์วราพงษ์ (2557) พบว่า การให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ พื้นฐานจำเป็นต้องให้ชุมชนรู้จักศักยภาพของตนเอง รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการให้ชุมชนทำการวิเคราะห์ตนเอง เพื่อให้เห็นถึงสภาพและความต้องการ โดยการรู้จักแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เป็นไปได้ อันจะ นำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง โดยมีจุดเน้นที่การพึ่งพาตนเอง

2.3 คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือสนับสนุน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงที่เป็นศาสนสถานของชุมชนให้สามารถขับเคลื่อน การดำเนินงานได้อย่างชัดเจนและมีความต่อเนื่อง เช่น การมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ ต่าง ๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชน การปรับภูมิทัศน์ของสถานที่สำคัญ สวนสมุนไพรร สถานี่ปรุงยา ให้มีความสะอาด มั่นคงแข็งแรง และปลอดภัยในการให้บริการ สนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรที่จำเป็นในการปรุงยาสมุนไพรร การทำลูกประคบที่ใช้ในการนวดแผนไทย ตลอดจนมีการใช้ ทรัพยากรสมุนไพรรที่มีอยู่สวนสมุนไพรรของวัดมาเป็นวัตถุดิบหลักในการปรุงยาสมุนไพรร และใช้เทคโนโลยี มาช่วยในการปรุงยาสมุนไพรร สะท้อนหลักการทำงานตามศาสตร์พระราชาก็ว่า การมีส่วนร่วม รู้จักรับฟัง ความคิดเห็น ระดมสติปัญญาทำให้งานสำเร็จ และการแก้ไขปัญหาใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ สอดคล้องกับที่ ศิริมา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วม คือการระดมสติปัญญา

และประสบการณ์มาอำนวยความสะดวกปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จที่สมบูรณ์ และใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ คือ เข้าใจธรรมชาติและใกล้ชิดธรรมชาติ จะแก้ไขธรรมชาติต้องใช้ธรรมชาติช่วยเหลือ สอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภณ สุขสำอางค์ (2554) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ต้องมีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมปิดทองลูกนิมิต 9 วัด ปิดทองลูกนิมิตที่ใหญ่ที่สุด กิจกรรมทางศาสนา การให้อาหารปลาแพร้มแม่น้ำ ปิดทองเบ็ญแก่ใหญ่ที่สุด การบริการยาสมุนไพร การนวดแผนโบราณ กิจกรรมตลาดน้ำ การทำบุญตามศรัทธา การให้เช่าวัตถุมงคล เป็นต้น ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม วัด องค์การบริหารส่วนตำบลสัมปทวน กำหนดและผู้นำหมู่บ้านต้องให้ความร่วมมือกันในการดูแลและสนับสนุนกิจกรรมของวัด ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการพัฒนาส่งเสริม สนับสนุนวัด และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องมีการจัดการความปลอดภัยในการคมนาคมสะดวกสบาย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภามาศ อำดวง (2554) พบว่า 1) ความต้องการการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัด ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องการให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย ด้านการมีส่วนร่วมต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งเรียนรู้ต้องการให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดการแหล่งเรียนรู้ และด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต้องการให้องค์กร ชุมชน ท้องถิ่นมีบทบาทอย่างจริงจังในการดูแลแหล่งเรียนรู้ 2) แนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาในวัด กิจกรรมส่งเสริมพุทธศาสนา กิจกรรมพัฒนาอาชีพ และกิจกรรมทักษะชีวิต เป็นต้น ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนควรเป็นผู้ให้บริการที่ดีให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัดแหล่งเรียนรู้ โดยเข้ามา มีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในแหล่งเรียนรู้ ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งเรียนรู้ควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งเรียนรู้ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการจัดการให้กับแหล่งเรียนรู้ในวัด และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ภัทรพร จันตะนี (2553) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน และการทำงานต่าง ๆ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นจุดเด่นของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อธำรงรักษาชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนล้วนถูกนำมาเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน และสอดคล้องกับการศึกษาของ อมรรัตน์ อนันต์วราพงษ์ (2557) พบว่า การให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ พื้นฐานจำเป็นต้องให้ชุมชนรู้จักสภาพของตนเอง รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการให้ชุมชนทำการวิเคราะห์ตนเอง เพื่อให้เห็นถึงสภาพและความต้องการ โดยการรู้จักจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เป็นไปได้ อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง

และแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงควรจะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียล เฟสบุ๊ค ทำวิดีโอและแผ่นพับนำเสนอประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียง และมีการดูแล ข้อมูลข่าวสารให้เป็นปัจจุบัน เน้นการให้บริการที่สร้างความประทับใจผู้เข้ามาใช้บริการ สะท้อนหลักการ ทรงงานตามศาสตร์พระราชาก็ว่า สิ่งที่ต้องการต้องระเบิดจากภายใน ดังที่ ศิริธมา จิตต์จรัส และคณะ (2561) อธิบายไว้ว่า การพัฒนาคนต้องระเบิดจากข้างใน ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนมีสภาพ พร้อมรับการพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุณีย์ ภัทรเจียรพันธ์ (2556) พบว่า การบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ควรปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบแหล่งเรียนรู้ เพิ่มจำนวนบุคลากร ทำป้ายประชาสัมพันธ์ สื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ค ขอความร่วมมือกับฝ่ายพัฒนาชุมชนช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ และขอความร่วมมือจากคนในชุมชนเพื่อร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และมีความสอดคล้องกับการศึกษา ของ ศุภษร พิริยะการสกุล (2553) พบว่า การประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญกับการดำเนินงานของ องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลวิธีในการประชาสัมพันธ์องค์กรเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) สื่อมวลชน เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การจัดแถลงข่าว การส่งข่าวหรือแจกข่าว ประชาสัมพันธ์ 2) สื่อเฉพาะกิจ เช่น โปสเตอร์โฆษณา ป้ายผ้าโฆษณา ป้ายสติ๊กเกอร์ คู่มือ 3) สื่อใหม่ เช่น เว็บไซต์องค์กร อินิวส์ ยูทูป เฟซบุ๊ก และ 4) สื่อกิจกรรม เช่น การสัมมนา การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมต่าง ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภณ สุขสำอางค์ (2554) พบว่า แนวทางการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีการจัดการความปลอดภัยในการคมนาคมสะดวกสบาย มีป้ายต่าง ๆ ให้เข้าถึงการบริการ มีการจัดทำ แผ่นพับ การประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่าง ๆ ให้มากขึ้นอันจะทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายสู่ภายนอก ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม วัด องค์การบริหารส่วนตำบลสัมปทวน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ร่วมมือกันในการดูแลและสนับสนุนกิจกรรมของวัด ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการพัฒนาส่งเสริม สนับสนุนวัดกลางคูเวียง

กล่าวโดยสรุป แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัด กลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ต้องดำเนินการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกื้อหนุนให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์และมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการเข้าถึงและการกระจายโอกาสทางการเรียนรู้อย่างทั่วถึง ภายใต้อะไรที่มีอยู่ในชุมชน เรียนรู้จากประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นไปตาม หลักการแนวคิดศาสตร์พระราช

3. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 สภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ยังไม่มีการจัดความรู้ที่เป็นระบบ จึงควรมีการพัฒนา ปรับปรุง ด้านความรู้ ให้มีความเหมาะสมต่อการให้บริการ ควรมีการติดตั้งป้ายแสดงความรู้รอบด้าน ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาใช้บริการได้รู้ถึงความเป็นมาของชุมชน ก่อให้เกิดการเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา จะส่งผลต่อการสร้างความน่าสนใจในการเรียนรู้แก่ผู้ใช้บริการ โดยคนในชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดช่วยกันปรับปรุงพัฒนาแหล่งเรียนรู้

1.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของภูมิปัญญาสมุนไพรวัดกลางคูเวียงยังขาดการริเริ่มเครือข่ายไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดกิจกรรม และขาดการจัดทำแผนการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้ชุมชน และเครือข่าย เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลสัมปทวน กศน. โรงเรียนที่อยู่ในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และมีรูปแบบกิจกรรมที่น่าสนใจ เพื่อให้บริการในแหล่งเรียนรู้ เช่น มีสื่อแผ่นพับ วิดีทัศน์ สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ให้สาธารณชนภายนอกได้รับทราบ

1.3 ด้านการดำเนินงาน แหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียงขาดการสนับสนุนทุนในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ ในการดำเนินงานเพื่อจัดบริการแก่ผู้รับบริการอย่างต่อเนื่องทั้งถึง เสนอแนะให้หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลสัมปทวนควรลงมาให้การช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อให้แหล่งเรียนรู้ มีวัสดุ อุปกรณ์ ไว้ใช้ในการดำเนินงานและให้บริการได้อย่างต่อเนื่อง

2. แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต อาจต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วม โดยมีการดึงผู้ที่มีความสนใจในเรื่องของภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรักภูมิใจ รักในภูมิปัญญา โดยมีแนวทาง คือ

2.1 จัดตั้งคณะกรรมการบริหารแหล่งเรียนรู้วัดกลางคูเวียง เพื่อการบริหารจัดการและดำเนินงานอย่างเป็นทางการ มีทั้งบุคลากรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ตลอดจนจนร่วมกันปรึกษาและวางแผน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาอนุรักษ์ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงอย่างเป็นระบบและจัดหางบประมาณสนับสนุน

2.2 จัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตวัดกลางคูเวียงอย่างเป็นทางการ จำเป็นต้องมีการจัดการความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร แล้วถ่ายทอดเผยแพร่ และนำความรู้มาบูรณาการให้เข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษาในพื้นที่ หรือเป็นการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย หรือจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาเรื่องภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง การจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนนักศึกษาเข้ามาศึกษาดูงาน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นแหล่งเรียนรู้
ภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชา

3.2 ควรมีการวิจัยและพัฒนา สนับสนุนแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพร
ตามศาสตร์พระราชาของวัดกลางคูเวียง เพื่อให้ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเข้าสู่ความ
เป็นมาตรฐานยกระดับคุณภาพชีวิต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). **แนวทางการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: สำนักนิตเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2556). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: เดอะบุคส์.
- _____. (2559). **แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม**. เข้าถึงเมื่อ 25 ธันวาคม. เข้าถึงได้จาก http://www.mdes.go.th/assets/portals/1/files/590613_4Digital_Economy_Plan-Book.pdf
- กิ่งแก้ว อาริรัักษ์ และคณะ. (2548). **การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย**. กรุงเทพฯ: อัลฟามีเลิร์นเนียม.
- เกียรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2559). **อนาคตใหม่ของการศึกษาไทยในยุค Thailand 4.0**. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2560. เข้าถึงได้จาก <http://www.li.mahidol.ac.th/conference2016/thailand4.pdf>
- จิระพล พุกกัน. (2559). **ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนที่ 35 สังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร**. หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2561). **การถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวของผู้เรียนในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง ภาคเหนือของไทย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขามนุษย์ศาสตร์ วิชาสังคมศาสตร์และศิลปะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ช่อ สันชนพิพัฒน์. (2546). “ภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา.” *วารสารวิชาการ*, 6(7), 42-47.
- ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย. (2558). **การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน**. คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธัญยาภรณ์ โปภิกาวิน. (2553). **กระบวนการและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านดนตรีประเภทขลุ่ยและแคนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- นันทสาร สีสลับ. (2550). **ภูมิปัญญาไทย สารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เล่ม 23** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์ การพิมพ์
(1977).
- นิคม ชมภูหลง. (2548). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้** (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: อภิชาติ
การพิมพ์.
- บุษกร วัฒนบุตร และคณะ. (2561). “ศาสตร์พระราชากับพัฒนาคนไทย.” **วารสารสันติศึกษา
ปริทรรศน์ มจร.**, 6(ฉบับพิเศษ), 539.
- ประเวศ วะสี. (2543). “การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น” ใน **เอกสารสัมมนาทางวิชาการ
เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท** (หน้า 82)
กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- _____. (2557). **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ “อภิวิวัฒน์การเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยน
ประเทศไทย”**. (6-8 พฤษภาคม 2557).
- พรชัย ภาพันธ์. (2545). “ภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา.” **วารสารวิชาการ**, 5(7), 2-11.
- พลอากาศตรีฐานันต์ จันทร์อำไพ. (2561). **แนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนางาน
ด้านกิจการพลเรือนของกองทัพอากาศ**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- พัทธมน เอี่ยมสูงงค์. (2552). **แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง
ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พุทธชาติ ลิ้มศิริเรืองไร. (2556). **การศึกษาและพัฒนาป่าและแผ่นพับประชาสัมพันธ์.**
- ภัทรพร จันตะณี. (2553). **การวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง**. สถาบันวิจัยและ
พัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี พระนครศรีอยุธยา.
- มนัสวาสน โกวิทยา. (2545). “การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยการศึกษาทางไกล.” ใน **การศึกษา
นอกโรงเรียนกับการปฏิรูปการศึกษา** (หน้า 127-135). วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา,
บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มานิต มานิตเจริญ. (2547). **พจนานุกรมไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม : ประชาชนองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นและราชการ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บั๊กพอยท์.
- ยอดชาย สุวรรณวงษ์. (2558). **การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนฐานวิถีชีวิตชุมชนเพื่อ
เสริมสร้างสุขภาพชุมชน**. คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่ง แก้วแดง. (2543). **ปฏิวัติการศึกษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มติชน.
- วลัยลักษณ์ อริสัจเวทิน. (2552). **การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา : ฝ้ายกุดบัว
ตำบลกุดบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- วาสนา แก้วหล้า. (2553). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร : กรณีศึกษาวัดในจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์**. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- วิริยะ บุญยะนิวาสน์ และสุพน ทิมอ่ำ. (2552). **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ป.5 ช่วงชั้นที่ 2 (พิมพ์ครั้งที่ 13)**. กรุงเทพฯ: อักษร เจริญทัศน์.
- ศิริณา จิตต์จรัส. (2561). **การส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านยาง จังหวัดนครปฐม**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภษร พิริยะการสกุล. (2553). **กลยุทธ์และกลวิธีการประชาสัมพันธ์ขององค์กรที่ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สหัส พรหมเกษ. (2547). **การพัฒนาสื่อวีดิทัศน์ วิธีการปลูกสมุนไพรรื่องการปลูกสับปะรดโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สามารถ รอดสำราญ. (2546). **การใช้แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ.
- _____. (2547). **แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559)**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สุชีรา ใจหวัง และจันทร์ศม์ ภูติอรียวัฒน์. (2561). **“การศึกษาการจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1.” วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2544). **หลักปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิต หน่วยที่ 1**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุนีย์ ภัทรเจียรพันธุ์. (2556). **การจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำบาตร : กรณีศึกษาร้านหัตถกรรมไทยโบราณ**. สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สุภามาศ อ่าดวง. (2554). **แนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต.**
 วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). **การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในทศวรรษที่ 21.** กรุงเทพฯ:
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุภูมิ วรรณวิทย์พนินิต และคณะ. (2560). **การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร
 ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.** สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร.
- เสรี พงศ์พิศ. (2550). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์
 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เล่ม 19 (พิมพ์ครั้งที่ 8).** กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์ การพิมพ์
 (1977).
- โสภณ สุขสำอาด. (2554). **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม กรณีศึกษา :
 ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม.** วิทยานิพนธ์
 บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประกอบการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัจฉรา สุ่มังเกษตร และชัยวัฒน์ นันทศรี. (2560). **องค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน
 กรณีศึกษา อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์.** คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ราชภัฏกาฬสินธุ์.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2551). **การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ: ครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). **มติชุมชน วิชิตัดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร.**
 กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อารยา อินคชสาร. (2554). **การประเมินศักยภาพของตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว
 เชิงนิเวศ.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน บัณฑิต
 วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2551). **การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษา
 ที่ไม่จำกัดวัยและสถานที่.** กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- เอกชัย พุ่มดวง. (2557). **กลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ
 ชุมชน กรณีศึกษาตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี.** บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
- เอกศักดิ์ เสงส์โซ. (2560). **รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการดูแลสุขภาพ และการใช้
 ประโยชน์จากสมุนไพร.** คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ภาษาต่างประเทศ

BestJohn, W. (1981). **Research in Education**, 4th ed. New Jersey: Prentice – Hall Inc.

Bloom, B. S. (1971). **Hand Book on Formative and Summative Evaluation of Student Learning**. New York: Graw-Hill Book Company.

UNESCO. (1970). **Draft Programme and Budget for 1969-1970**. Paris: Unesco.

Wattanasiritham, P. (2007). **Chiwit phophiang [Sufficient Life]**. Bangkok: Dokbia.

Wongthip, P. (2012). **The applied for community development: concepts and integration**. Bangkok: Strengthen Learning for the Blessed Community (Soros).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of item objective congruence : IOC) ของแบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับ นักศึกษา กศน. ของ กศน.อำเภอนครชัยศรี และ ผู้สูงอายุในอำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ข้อที่	คะแนน (คนที่)			รวม	IOC	สรุป
	1	2	3			
1. แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ อย่างชัดเจน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
2. แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรที่เชื่อมโยงกับชีวิตของชุมชน	0	1	1	2	0.67	ใช้ได้
3. แหล่งเรียนรู้มีการศึกษารายละเอียด ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
4. แหล่งเรียนรู้มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และสังคมศาสตร์ของชุมชน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
5. แหล่งเรียนรู้มีการใช้สมุนไพรที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ต่อคนในชุมชน และบุคคลทั่วไป	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
6. แหล่งเรียนรู้มีการดำรงภูมิปัญญาไว้บนพื้นฐานความพอเพียง	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
7. แหล่งเรียนรู้มีภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และมีการใช้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์เผยแพร่แก่สังคม	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
8. แหล่งเรียนรู้มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น	1	0	1	2	0.67	ใช้ได้
9. แหล่งเรียนรู้ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ในภูมิปัญญาสมุนไพร	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
10. มีบุคลากรในแหล่งเรียนรู้เพื่อให้บริการ/ถ่ายทอดองค์ความรู้ เช่น สามารถ ตอบคำถาม ข้อเสนอแนะ และให้คำแนะนำต่าง ๆ	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
11. แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความพึงปรารถนา ในการเรียนรู้	0	1	1	2	0.67	ใช้ได้
12. แหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และกิจกรรมต่าง ๆ แก่สาธารณชน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้

ข้อที่	คะแนน (คนที่)			รวม	IOC	สรุป
	1	2	3			
13. แหล่งเรียนรู้มีแผนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
14. ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในปัจจุบัน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
15. แหล่งเรียนรู้สนับสนุนให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหาและการร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
16. แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
17. บรรยากาศแหล่งเรียนรู้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้รับบริการ	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
18. สถานที่มีความสะอาด มั่นคง ปลอดภัย	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
19. การคมนาคม การเดินทางเข้าถึงได้สะดวก	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
20. การดำเนินงานเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนที่เสียสละ	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
21. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ที่นั่ง และห้องน้ำให้บริการ อย่างเหมาะสม	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
22. แหล่งเรียนรู้มีสินค้าและผลิตภัณฑ์สมุนไพร ที่หาได้ในท้องถิ่น	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
23. แหล่งเรียนรู้ดำเนินงานบนพื้นฐานความพอเพียง ไม่มุ่งหวังผลกำไร	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
24. แหล่งเรียนรู้มีบุคลากร/ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รับบริการ	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
25. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่ ยึดประโยชน์ ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตัว	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
26. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความพร้อม เต็มใจในการให้บริการ	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้

ข้อที่	คะแนน (คนที่)			รวม	IOC	สรุป
	1	2	3			
27. บุคลากร/ภูมิปัญญาที่มีความเอาใจใส่ในการให้บริการแก่ผู้รับบริการ	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
28. บุคลากร/ภูมิปัญญาที่มีการดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญาและมีความอดทน อดกลั้น ต่อการแก้ปัญหาในการให้บริการ	1	0	1	2	0.67	ใช้ได้
29. บุคลากร/ภูมิปัญญา ร่วมกันคิดแก้ปัญหาอย่างเชื่อมโยงเป็นภาพรวม	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
30. บุคลากร/ภูมิปัญญาที่มีการตัดสินใจในการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล และการรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
31. แหล่งเรียนรู้มีการประยุกต์ใช้สมุนไพรรักษาในท้องถิ่นที่มีอยู่ด้วยความประหยัด เรียบง่าย ไม่ใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยาก	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
32. แหล่งเรียนรู้มีการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
33. แหล่งเรียนรู้มีแนวทางการแก้ปัญหาของชุมชนบนพื้นฐานของการเริ่มจาก จุดเล็ก ค่อย ๆ ขยายไปที่ละจุดบนความสามารถของคนในชุมชน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
34. แหล่งเรียนรู้มีการสำรวจความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วม พัฒนาแหล่งเรียนรู้	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
35. แหล่งเรียนรู้มีการทำงานร่วมกับชุมชนโดยยึดประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นหลัก	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
36. แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้

2. ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of item objective congruence : IOC)
ของแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง สำหรับสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน

ข้อที่	คะแนน (คนที่)			รวม	IOC	สรุป
	1	2	3			
1. ท่านคิดว่า สภาพปัจจุบันของภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ควรจะมีแนวทางหรือวิธีการในการส่งเสริม บริหารจัดการภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ควรเป็นอย่างไร	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
2. ท่านคิดว่า ความรู้ ความคาดหวัง จุดที่ควรส่งเสริมหรือปรับปรุงของภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นอย่างไร	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
3. ท่านคิดว่า วิธีการใด การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงให้ เป็นแหล่งเรียนรู้ ดำเนินอยู่ ได้อย่างไร	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
4. ท่านคิดว่า จุดแข็ง - จุดอ่อน หน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลควรเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม และบริหารจัดการภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นอย่างไร	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
5. ท่านคิดว่า ความต้องการรับการสนับสนุนจากหน่วยงาน/ ชุมชน ด้านใด อย่างไร	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
6. ท่านคิดว่า ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง เป็นแหล่งเรียนรู้ ควรมีทรัพยากร ทุนอะไร อย่างไร	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้

3. ตารางแสดงค่าความเชื่อมั่น Reliability Cronbach's alpha ของแบบสอบถาม
(Questionnaire)

รายละเอียด	ค่าความเชื่อมั่น (Reliability)	สรุป
1. แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ อย่างชัดเจน	.850	ใช้ได้
2. แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร ที่เชื่อมโยงกับชีวิตของชุมชน	.844	ใช้ได้
3. แหล่งเรียนรู้มีการศึกษารายละเอียด ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญา สมุนไพร และ จัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ	.846	ใช้ได้
4. แหล่งเรียนรู้มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และ สังคมศาสตร์ของชุมชน	.846	ใช้ได้
5. แหล่งเรียนรู้มีการใช้สมุนไพรที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อคนในชุมชนและบุคคลทั่วไป	.846	ใช้ได้
6. แหล่งเรียนรู้มีการดำรงภูมิปัญญาไว้บนพื้นฐานความพอเพียง	.835	ใช้ได้
7. แหล่งเรียนรู้มีภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และมีการใช้สารสนเทศ ที่เป็นประโยชน์เผยแพร่แก่สังคม	.850	ใช้ได้
8. แหล่งเรียนรู้มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น	.842	ใช้ได้
9. แหล่งเรียนรู้ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ ในภูมิปัญญาสมุนไพร	.842	ใช้ได้
10. มีบุคลากรในแหล่งเรียนรู้เพื่อให้บริการ/ถ่ายทอดองค์ความรู้ เช่น สามารถ ตอบคำถาม ข้อสงสัย และให้คำแนะนำต่าง ๆ	.837	ใช้ได้
11. แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความเพียร พยายาม ในการเรียนรู้	.838	ใช้ได้
12. แหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญา สมุนไพรท้องถิ่น และกิจกรรมต่าง ๆ แก่สาธารณชน	.838	ใช้ได้
13. แหล่งเรียนรู้มีแผนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน	.844	ใช้ได้
14. ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในปัจจุบัน	.839	ใช้ได้

รายละเอียด	ค่าความเชื่อมั่น (Reliability)	สรุป
15. แหล่งเรียนรู้สนับสนุนให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหาและ การร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน	.840	ใช้ได้
16. แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง	.844	ใช้ได้
17. บรรยากาศแหล่งเรียนรู้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้รับบริการ	.830	ใช้ได้
18. สถานที่มีความสะอาด มั่นคง ปลอดภัย	.834	ใช้ได้
19. การคมนาคม การเดินทางเข้าถึงได้สะดวก	.839	ใช้ได้
20. การดำเนินงานเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนที่เสียสละ	.844	ใช้ได้
21. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ที่นั่ง และห้องน้ำ ให้บริการ อย่างเหมาะสม	.848	ใช้ได้
22. แหล่งเรียนรู้มีสินค้าและผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ทำได้ในท้องถิ่น	.833	ใช้ได้
23. แหล่งเรียนรู้ดำเนินงานบนพื้นฐานความพอเพียงไม่มุ่งหวังผล กำไร	.845	ใช้ได้
24. แหล่งเรียนรู้มีบุคลากร/ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รับบริการ	.838	ใช้ได้
25. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่ ยึด ประโยชน์ ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตัว	.836	ใช้ได้
26. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความพร้อม เต็มใจในการให้บริการ	.830	ใช้ได้
27. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความเอาใจใส่ในการให้บริการแก่ ผู้รับบริการ	.833	ใช้ได้
28. บุคลากร/ภูมิปัญญามีการดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญาและมีความ อดทน อดกลั้น ต่อการแก้ปัญหาในการให้บริการ	.844	ใช้ได้
29. บุคลากร/ภูมิปัญญา ร่วมกันคิดแก้ปัญหาอย่างเชื่อมโยงเป็น ภาพรวม	.838	ใช้ได้
30. บุคลากร/ภูมิปัญญา มีการตัดสินใจในการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล และการรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน	.839	ใช้ได้
31. แหล่งเรียนรู้มีการประยุกต์ใช้สมุนไพรในท้องถิ่นที่มีอยู่ด้วยความ ประหยัด เรียบง่าย ไม่ใช่เทคโนโลยีที่ยุ่งยาก	.842	ใช้ได้

รายละเอียด	ค่าความเชื่อมั่น (Reliability)	สรุป
32. แหล่งเรียนรู้มีการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน	.843	ใช้ได้
33. แหล่งเรียนรู้มีแนวทางการแก้ปัญหาของชุมชนบนพื้นฐานของการเริ่มจาก จุดเล็ก ค่อย ๆ ขยายไปที่ละจุดบนความสามารถของคนในชุมชน	.845	ใช้ได้
34. แหล่งเรียนรู้มีการสำรวจความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วม พัฒนาแหล่งเรียนรู้	.854	ใช้ได้
35. แหล่งเรียนรู้มีการทำงานร่วมกับชุมชนโดยยึดประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นหลัก	.859	ใช้ได้
36. แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน	.858	ใช้ได้
รวม	.846	

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามการวิจัย ฉบับที่ 1 สำหรับกลุ่มนักศึกษา กศน.

วัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และเสนอแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การศึกษาสภาพและความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดเติมเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ 10-19 ปี 20-29 ปี 30-39 ปี
 40-49 ปี 50-59 ปี 60 ปี ขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา (เลือกตอบเพียงหนึ่งข้อ)
นักศึกษา กศน. กำลังศึกษาอยู่ระดับ
 ประถม ม.ต้น ม.ปลาย
4. อาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ค้าขาย พนักงานบริษัท
 รับจ้างทั่วไป เกษตรกร อื่น ๆ

ตอนที่ 2 ข้อมูลความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง

คำชี้แจง : โปรดเติมเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

คะแนน	5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
คะแนน	4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
คะแนน	3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
คะแนน	2	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
คะแนน	1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร ตามศาสตร์พระราชา	คะแนนความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ อย่างชัดเจน					
2. แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร ที่เชื่อมโยงกับชีวิตของชุมชน					
3. แหล่งเรียนรู้มีการศึกษารายละเอียด ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ					
4. แหล่งเรียนรู้มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และสังคมศาสตร์ ของชุมชน					
5. แหล่งเรียนรู้มีการใช้สมุนไพรที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อคนในชุมชนและบุคคลทั่วไป					
6. แหล่งเรียนรู้มีการดำรงภูมิปัญญาไว้บนพื้นฐานความพอเพียง					
7. แหล่งเรียนรู้มีภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และมีการใช้สารสนเทศ ที่เป็นประโยชน์เผยแพร่แก่สังคม					
8. แหล่งเรียนรู้มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น					
9. แหล่งเรียนรู้ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ ในภูมิปัญญาสมุนไพร					
10. มีบุคลากรในแหล่งเรียนรู้เพื่อให้บริการ/ถ่ายทอดองค์ความรู้ เช่น สามารถ ตอบคำถาม ข้อเสนอแนะ และให้คำแนะนำต่าง ๆ					
11. แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความเพียร พยายาม ในการเรียนรู้					
12. แหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญา สมุนไพรท้องถิ่น และกิจกรรมต่าง ๆ แก่สาธารณชน					
13. แหล่งเรียนรู้มีแผนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน					
14. ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในปัจจุบัน					

ความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร ตามศาสตร์พระราชา	คะแนนความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
15. แหล่งเรียนรู้สนับสนุนให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหา และ การร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน					
16. แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง					
17. บรรยากาศแหล่งเรียนรู้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้รับบริการ					
18. สถานที่มีความสะอาด มั่นคง ปลอดภัย					
19. การคมนาคม การเดินทางเข้าถึงได้สะดวก					
20. การดำเนินงานเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนที่เสียสละ					
21. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ที่นั่ง และห้องน้ำ ให้บริการ อย่างเหมาะสม					
22. แหล่งเรียนรู้มีสินค้าและผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ทำได้ในท้องถิ่น					
23. แหล่งเรียนรู้ดำเนินงานบนพื้นฐานความพอเพียงไม่มุ่งหวังผลกำไร					
24. แหล่งเรียนรู้มีบุคลากร/ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รับบริการ					
25. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่ ยึดประโยชน์ ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตัว					
26. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความพร้อม เต็มใจในการให้บริการ					
27. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความเอาใจใส่ในการให้บริการแก่ผู้รับบริการ					
28. บุคลากร/ภูมิปัญญามีการดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญาและมีความอดทน อดกลั้น ต่อการแก้ปัญหาในการให้บริการ					
29. บุคลากร/ภูมิปัญญา ร่วมกันคิดแก้ปัญหาอย่างเชื่อมโยงเป็นภาพรวม					
30. บุคลากร/ภูมิปัญญา มีการตัดสินใจในการแก้ปัญหา ด้วยเหตุผล และ การรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน					
31. แหล่งเรียนรู้มีการประยุกต์ใช้สมุนไพรในท้องถิ่นที่มีอยู่ด้วยความ ประหยัด เรียบง่าย ไม่ใช่เทคโนโลยีที่ยุ่งยาก					
32. แหล่งเรียนรู้มีการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานสอดคล้องกับ สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน					
33. แหล่งเรียนรู้มีแนวทางการแก้ปัญหาของชุมชนบนพื้นฐานของการเริ่ม จากจุดเล็ก ค่อย ๆ ขยายไปที่ละจุดบนความสามารถของคนในชุมชน					

ความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร ตามศาสตร์พระราชา	คะแนนความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
34. แหล่งเรียนรู้มีการสำรวจความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้					
35. แหล่งเรียนรู้มีการทำงานร่วมกับชุมชนโดยยึดประโยชน์ของส่วนรวม เป็นหลัก					
36. แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรม เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1.
2.
3.

ขอขอบคุณในความร่วมมือที่ท่านได้เสียสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในครั้งนี้

2. แบบสอบถามการวิจัย ฉบับที่ 2 สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และเสนอแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การศึกษาสภาพและความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดเติมเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ 60-69 ปี 70-79 ปี 80 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา (เลือกตอบเพียงหนึ่งข้อ)

ผู้สูงอายุจบการศึกษาระดับ

- ป.4 ป.6 ม.3
 ม.6/ปวช. ปวส. ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ 2 ข้อมูลความต้องการแหล่งเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คำชี้แจง : โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

คะแนน	5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
คะแนน	4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
คะแนน	3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
คะแนน	2	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
คะแนน	1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร ตามศาสตร์พระราชา	คะแนนความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ อย่างชัดเจน					
2. แหล่งเรียนรู้มีป้ายแสดงความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร ที่เชื่อมโยงกับชีวิตของชุมชน					
3. แหล่งเรียนรู้มีการศึกษารายละเอียด ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพร และ จัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ					
4. แหล่งเรียนรู้มีความสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และสังคมศาสตร์ ของชุมชน					
5. แหล่งเรียนรู้มีการใช้สมุนไพรที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อคนในชุมชนและบุคคลทั่วไป					
6. แหล่งเรียนรู้มีการดำรงภูมิปัญญาไว้บนพื้นฐานความพอเพียง					
7. แหล่งเรียนรู้มีภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และมีการใช้สารสนเทศ ที่เป็นประโยชน์เผยแพร่แก่สังคม					
8. แหล่งเรียนรู้มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น					
9. แหล่งเรียนรู้ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ ในภูมิปัญญาสมุนไพร					
10. มีบุคลากรในแหล่งเรียนรู้เพื่อให้บริการ/ถ่ายทอดองค์ความรู้ เช่น สามารถ ตอบคำถาม ข้อเสนอแนะ และให้คำแนะนำต่าง ๆ					
11. แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับบริการเกิดความเพียร พยายาม ในการเรียนรู้					
12. แหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญา สมุนไพรท้องถิ่น และกิจกรรมต่าง ๆ แก่สาธารณชน					
13. แหล่งเรียนรู้มีแผนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน					
14. ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในปัจจุบัน					

ความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร ตามศาสตร์พระราชา	คะแนนความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
15. แหล่งเรียนรู้สนับสนุนให้คนในชุมชนรู้ปัญหา รู้การแก้ปัญหาและ การร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือร่วมกัน					
16. แหล่งเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง					
17. บรรยากาศแหล่งเรียนรู้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้รับบริการ					
18. สถานที่มีความสะอาด มั่นคง ปลอดภัย					
19. การคมนาคม การเดินทางเข้าถึงได้สะดวก					
20. การดำเนินงานเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนที่เสียสละ					
21. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ที่นั่ง และห้องน้ำ ให้บริการ อย่างเหมาะสม					
22. แหล่งเรียนรู้มีสินค้าและผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ทำได้ในท้องถิ่น					
23. แหล่งเรียนรู้ดำเนินงานบนพื้นฐานความพอเพียงไม่มุ่งหวังผลกำไร					
24. แหล่งเรียนรู้มีบุคลากร/ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รับบริการ					
25. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่ ยึดประโยชน์ ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตัว					
26. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความพร้อม เต็มใจในการให้บริการ					
27. บุคลากร/ภูมิปัญญามีความเอาใจใส่ในการให้บริการแก่ผู้รับบริการ					
28. บุคลากร/ภูมิปัญญามีการดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญาและมีความอดทน อดกลั้น ต่อการแก้ปัญหาในการให้บริการ					
29. บุคลากร/ภูมิปัญญา ร่วมกันคิดแก้ปัญหาอย่างเชื่อมโยงเป็นภาพรวม					
30. บุคลากร/ภูมิปัญญา มีการตัดสินใจในการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล และ การรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน					
31. แหล่งเรียนรู้มีการประยุกต์ใช้สมุนไพรในท้องถิ่นที่มีอยู่ด้วยความ ประหยัด เรียบง่าย ไม่ใช่เทคโนโลยีที่ยุ่งยาก					
32. แหล่งเรียนรู้มีการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานสอดคล้องกับ สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน					
33. แหล่งเรียนรู้มีแนวทางการแก้ปัญหาของชุมชนบนพื้นฐานของการเริ่ม จาก จุดเล็ก ค่อย ๆ ขยายไปที่ละจุดบนความสามารถของคนในชุมชน					

ความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร ตามศาสตร์พระราชา	คะแนนความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
34. แหล่งเรียนรู้มีการสำรวจความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการร่วม พัฒนาแหล่งเรียนรู้					
35. แหล่งเรียนรู้มีการทำงานร่วมกับชุมชนโดยยึดประโยชน์ของส่วนร่วม เป็นหลัก					
36. แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรม เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1.
2.
3.

ขอขอบคุณในความร่วมมือที่ท่านได้เสียสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในครั้งนี้

3. แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง สำหรับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน

วัตถุประสงค์

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการในการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และเพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาราชของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้วิธีการศึกษาจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน โดยการเลือกแบบเจาะจงในตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี ซึ่งแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การศึกษาสภาพความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรตามแนวคิดศาสตร์พระราชาราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง : โปรดเติมเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. ชื่อ - สกุล
.....
2. เพศ ชาย หญิง
3. สถานภาพ โสด สมรส อื่น ๆ
4. อายุ 20-29 ปี 30-39 ปี 40-49 ปี
 50-59 ปี 60 ปี ขึ้นไป
5. ระดับการศึกษา ป.4 ป.6 ม.3
 ม.6/ปวช. ปวส. ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี
6. สถานภาพทางสังคม.....
.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลความต้องการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรตามแนวคิดศาสตร์พระราชาราช

1. ท่านคิดว่า สภาพปัจจุบันของภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ควรจะมีแนวทางหรือวิธีการในการส่งเสริม บริหารจัดการภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2. ท่านคิดว่า ความรู้ ความคาดหวัง จุดที่ควรส่งเสริมหรือปรับปรุงของภูมิปัญญาสมุนไพรของ
วัดกลางคูเวียง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่า วิธีการใด การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง
ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ดำเนินอยู่ ได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่า จุดแข็ง - จุดอ่อน หน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลควรเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม และ
บริหารจัดการภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่า ความต้องการรับการสนับสนุนจากหน่วยงาน/ ชุมชน ด้านใด อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่า ภูมิปัญญาสมุนไพรของวัดกลางคูเวียงเป็นแหล่งเรียนรู้ ควรมีทรัพยากร ทุนอะไร อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

“ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความร่วมมือตอบแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้”

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1 ชื่อ - สกุล : รองศาสตราจารย์ ดร.พระครูสุนทรธรรมโสภณ
ความเชี่ยวชาญ : ความเชี่ยวชาญด้านงานภูมิปัญญาพื้นบ้าน
- 2 ชื่อ - สกุล : ดร. จุฑิมา เวชพงศ์
ความเชี่ยวชาญ : ความเชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและการแนะแนว
- 3 ชื่อ - สกุล : ดร.นันทวัฒน์ ภัทรกรนันท์
ความเชี่ยวชาญ : ความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ภาคผนวก ง

หนังสือขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ที่ ศธ 6806(นฐ)/4373

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

20 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอนิมนต์เป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.พระครูสุนทรธรรมโสภณ

ด้วย นายชูศักดิ์ โทกะชา รหัสประจำตัว 59251203 นักศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต”

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความประสงค์ ขอเรียนเชิญท่าน ในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าว เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์

ขออภัยแสดงความเคารพ

อธิษฐาน

(อาจารย์ ดร.อริกมาส มากจ้อย)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806(นฐ)/ 4374

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

20 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.ฐิติมา เวชพงศ์

ด้วย นายชูศักดิ์ โทกะชา รหัสประจำตัว 59251203 นักศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชากองวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต”

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความประสงค์ ขอเรียนเชิญท่าน ในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าว เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.อธิกมาส มากจуй)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806(นฐ)/ 4375

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

20 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.นันทวัฒน์ ภัทรกรนันท์

ด้วย นายชูศักดิ์ โทกะชา รหัสประจำตัว 59251203 นักศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต”

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความประสงค์ ขอเรียนเชิญท่าน ในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าว เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

จึงน้อมสักการมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.อธิกมาส มากจู้ย)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806(นฐ)/5539

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

17 มิถุนายน 2562

เรื่อง ขอตกลงเครื่องมือวิจัย

เรียน ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลสัมปทวน

ด้วย นายชูศักดิ์ โทกะชา รหัสประจำตัว 59251203 นักศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชาวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต” มีความประสงค์ จะขอตกลงเครื่องมือวิจัยกับผู้สูงอายุในชมรมของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้ขอตกลงเครื่องมือวิจัยด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.อธิกมาส มากจู้ย)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.034-218790

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ที่ ศธ 6806(นฐ)/8477

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

26 กันยายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนครชัยศรี

ด้วย นายชูศักดิ์ โทกะชา รหัสประจำตัว 59251203 นักศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชากองวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต” มีความประสงค์ จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนครชัยศรี เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดแจ้งครู และนักเรียนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้แก่ศึกษาดังกล่าวด้วย จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.อธิกมาส มากจู้ย)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.034-218790

ที่ ศธ 6806(นฐ)/8476

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

26 กันยายน 2562

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบล

ด้วย นายชูศักดิ์ โทกะชา รหัสประจำตัว 59251203 นักศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์พระราชากองวัดกลางคูเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต” มีความประสงค์ จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกผู้สูงอายุ เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดแจ้งครู และนักเรียนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.อธิกมาส มากจ้อย)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.034-218790

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์
 ๒๖ หมู่ ๗ ต.อ้อมใหญ่ อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๑๖๐
 โทร. ๐-๒๕๒๒๙-๑๖๖๓, ๐-๒๕๒๒๙-๑๒๕๒ FAX ๐-๒๕๒๒๙-๑๒๕๑

ที่ อว ๗๙(๑๓) (ก)/ ๐๓๙

แบบตอบรับการตีพิมพ์บทความ
 วารสารวิชาการสิรินธรปริทรรศน์
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง แจ้งการตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการสิรินธรปริทรรศน์ (TCI กลุ่ม ๒)

เจริญพร คุณชูศักดิ์ โภกะชา

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัย เรื่อง แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาสมุนไพรตามศาสตร์
 พระราชาของวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการสิรินธร
 ปริทรรศน์นั้น

บัดนี้บทความของท่านได้ผ่านการประเมินจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) เรียบร้อยแล้ว
 กองบรรณาธิการจึงขอแจ้งการตอบรับบทความลงเพื่อตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการสิรินธรปริทรรศน์ ISSN
 1513-6736 (Print), 2697-438X (Online) ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓

จึงขอเจริญพรามาเพื่อโปรดทราบ

ขอเจริญพร

พระเกษมสันต์ ธีระโสภณ
 (พระครูศรีปริยัติวิธาน, ดร.)
 บรรณาธิการ

ศูนย์บริการวิชาการ
 โทรศัพท์ ๐๒-๕๒๙-๑๖๖๓ ต่อ ๓๐

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายชูศักดิ์ โภกะชา
วัน เดือน ปี เกิด	27 เมษายน 2520
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2543 ปริญญาตรี สาขาวิชาอุตสาหกรรมเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2559 ศึกษาต่อปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาลดชีวิต และการพัฒนามนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2546 – 2553 ครูอัตราจ้าง ตำแหน่ง ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพุทธมณฑล สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน พนักงานราชการ ตำแหน่ง ครู กศน.ตำบล ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนครชัยศรี สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดนครปฐม
ที่อยู่ปัจจุบัน	15 หมู่ 6 ตำบลโนนขมิ้น อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู รหัสไปรษณีย์ 39000